

**BİR PLANLAMA PROBLEMİ OLARAK GEÇİCİ BARINMA
MERKEZLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖKÇE CERİT

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA
ANABİLİM DALI**

**MERSİN
KASIM - 2024**

**BİR PLANLAMA PROBLEMİ OLARAK GEÇİCİ BARINMA
MERKEZLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖKÇE CERİT

ORCID ID: 0009-0009-4379-6911

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA
ANABİLİM DALI**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. TOLGA LEVENT
ORCID ID: 0000-0002-9314-4702**

**MERSİN
KASIM- 2024**

ÖZET

BİR PLANLAMA PROBLEMİ OLARAK GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Günümüzde birçok ülke için zorunlu kitlesel göç önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bu göçlerin yöneldiği hedef ülkeler için sorun, sığınmacıların barınma ihtiyacı ile başlamakta bütünleşme ile devam etmektedir. Barınma ihtiyacının karşılanması güvenlik, beslenme, gibi diğer insani ihtiyaçların da karşılanması için ilk aşama olduğundan geçici barınma uygulamaları önem arz etmektedir. Bu sebeple uluslararası toplum geçici barınma sorununu beraber çözebilmek amacıyla Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğini kurmuş ve bu sorunun ortak hedef ve ölçütler çerçevesinde ele alınması amacıyla pek çok strateji belgesi ve kılavuz yayınlamıştır. Dünyadaki pek çok ülke bu kılavuzlar doğrultusunda kendi ulusal kılavuzlarını hazırlasa da göç yönetimi ve geçici barınma uygulamaları anlamında dünyada farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Gelişmiş ülkeler sığınmacıların ülkeye kabulü ve bütünleşmesi sürecinde kota sistemi, mevcut bina stoklarının kayıt-kabul ve geçici barınma merkezi olarak kullanılması ile kentsel yerleştirme adımlarından oluşan bir sistem izlerken; diğer ülkeler konuyu acil durum müdahalesi olarak ele alıp, anlık yaklaşımlarla çözüme yoluna gitmektedir. Acil durum müdahalesi olarak gelişmekte olan ülkelerde inşa edilen geçici barınma merkezleri kentsel bağlamdan uzak ve dış dünya ile etkileşimi kesen kontrol unsurlarıyla normal hayata geri dönebilmeyi zorlaştıran mekânlardır. Bu durum hem sığınmacılar hem de hedef ülkeler açısından pek çok soruna sebep olmaktadır. Sığınmacılar kısıtlama ve kontrolden uzaklaşabilmek ve görece normal bir gündelik hayatı deneyimleyebilmek adına ilk fırsatta kente yerleşmekte; kentte sayıları arttıkça da işgücü, konut, alt yapı ve hizmet kapasitelerini zorlamaktadır. Gelecekte zorunlu kitlesel göçlerin artacağı ve söz konusu sorunların giderek çözülmesi daha zor hale geleceği açık bir öngörü olarak karşımızda bulunduğundan gelişmekte olan ülkeler için göç yönetimi sistemi ve barınma uygulamalarının nasıl olması gerektiği araştırılmalıdır.

Bu bağlamda, Türkiye'nin yaşamakta olduğu Suriye göçü deneyiminden yola çıkılarak, ülkeye dağılan sığınmacıların kentlerde yarattığı problemlerin oluşmasında göçe müdahale etmek için inşa edilen geçici barınma merkezlerinin yanlış yaklaşımlara ele alınmasının ve yetersiz kalmasının etkili olduğu varsayımları ortaya konulmuş; bu varsayımlar doğrultusunda da geçici barınma merkezlerinin bir planlama problemi olarak ele alınması gerektiği tezin konusu olarak belirlenmiştir. Tez konusuna ilişkin temel varsayımları desteklemek amacıyla göç kavramı, türleri, göç yönetimi ve geçici barınma merkezleri arasındaki ilişki kuramsal olarak incelenmiş; dünya örnekleri incelemesiyle de bu ilişkiler daha somut hale getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Türkiye'de inşa edilen geçici barınma merkezleri mekânsal planlama açısından irdelenmiş, geçici barınma merkezlerinin yer seçim ve kapasite kararlarının özellikleri ve sebep olduğu sorunlar ortaya konulmuştur. Avrupa'daki iyi uygulama örneklerinden yola çıkılarak doğru yer seçim ve kapasite kararlarının nasıl olması gerektiği ve Türkiye'deki planlama sisteminde eksik kalan yönler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Geçici barınma merkezi, mekânsal planlama, kitlesel göç, Türkiye

Danışman: Doç. Dr. Tolga LEVENT, Mersin Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Mersin.

ABSTRACT

TEMPORARY ACCOMMODATION CENTRES AS A PLANNING PROBLEM: THE CASE OF TÜRKİYE

Today, forced mass migration is a major problem for many countries. For the destination countries to which these migrations are directed, the problem begins with the shelter needs of asylum seekers and continues with integration. As meeting the need for shelter is the first stage in meeting other humanitarian needs such as security and nutrition, temporary accommodation practices are important. For this reason, the international community has established the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) to address the issue of temporary accommodation together, and has published many policy documents and guidelines to address this issue within a framework of common goals and criteria. Although many countries around the world are developing their own national policies in line with these guidelines, there are different approaches to migration management and temporary accommodation practices around the world. While developed countries follow a system consisting of a quota system, the use of existing building stock as registration, reception and temporary accommodation centers, and urban settlement as steps in the process of reception and integration of asylum seekers into the country, other countries consider the issue as an emergency response and try to solve it with immediate approaches. Temporary accommodation centers built in developing countries as an emergency response are places that are far from the urban context and make it difficult to return to normal life, with control elements that cut off interaction with the outside world. This situation creates many problems for both asylum seekers and host countries. Asylum seekers settle in cities at the first opportunity to escape restriction and control and to experience a relatively normal daily life; as their numbers increase in cities, they strain the capacity of labour, housing, infrastructure and services. As there is a clear prediction that forced mass migration will increase in the future and that the problems involved will become increasingly difficult to solve, it is necessary to examine how migration management systems and housing practices should be designed for developing countries.

In this context, based on the experience of Syrian migration in Türkiye, it has been assumed that the problems caused by asylum seekers dispersed in the country's cities have been caused by the wrong approaches and inadequacies of the temporary accommodation centers built to intervene in migration; in line with these assumptions, it has been determined as the subject of the thesis that temporary accommodation centers should be treated as a planning problem. In order to support the basic assumptions of the thesis, the relationship between the concept of migration, types of migration, migration management and temporary accommodation centers has been examined theoretically; these relationships have been tried to be made more concrete by examining world examples. In addition, the temporary accommodation centers built in Türkiye have been examined from a spatial planning point of view, and the characteristics and problems caused by the location and capacity decisions of temporary accommodation centers have been identified. Based on the examples of good practice in Europe, it has been shown how to make the right location and capacity decisions and what the shortcomings of the planning system in Türkiye are.

Keywords: Temporary accommodation center, spatial planning, mass migration, Türkiye.

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Tolga LEVENT, Department of City and Regional Planning, Mersin University, Mersin.

TEŞEKKÜR

Tezin hazırlanmasındaki katkıları ve destekleri için danışmanım Doç. Dr. Tolga Levent'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	1
1.2. Çalışmanın Hedefi	3
1.3. Çalışmanın İçeriği	4
1.4. Çalışma Alanının Belirlenmesi	6
1.5. Konunun Ele Alınışı ve Çalışmanın Kısıtları	7
2. KAYNAK ARAŞTIRMALARI	9
2.1. Göç Kavramı ve Göç Türleri	9
2.1.1. Göç Türleri	9
2.1.1.1. Varış noktalarına Göre Göçler	9
2.1.1.2. İtici Faktörlere Göre Göç Türleri	10
2.1.1.3. Göçmelerin İradi Durumlarına Göre Göç Türleri	10
2.1.1.4. Yoğunluğuna Göre Göç Türleri	10
2.1.2. Göçmenliğe İlişkin Tanımlar	11
2.2. Göçlerin Gelişimi	12
2.3. Göç Yönetimi	13
2.3.1. Kota Uygulaması	14
2.3.2. Geçici Barınma Uygulamaları	16
2.3.2.1. Geçici Barınma Merkezleri	17
3. MATERYAL ve YÖNTEM	23
3.1. Avrupa ve Ortadoğu'nun Geçici Barınma Merkezi Uygulamaları	23
3.1.1. Avrupa'nın Geçici Barınma Merkezi Uygulamaları	23
3.1.1.1. Yunanistan Örneği (Atina ve Selanik)	24
3.1.1.2. Almanya Örneği (Berlin)	26
3.1.1.3. Danimarka Örneği (Kopenhag)	29
3.1.1.4. Hollanda Örneği (Utrecht)	31
3.1.1.5. Sırbistan Örneği	31
3.1.2. Ortadoğu'nun Geçici Barınma Merkezi Uygulamaları	32
3.1.2.1. Lübnan Örneği	32
3.1.2.2. Ürdün Örneği	34
3.2. Avrupa ve Ortadoğu'da Geçici Barınma Merkezlerinin Ele Alınışları ve Mekânsal Özellikleri	36
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	41
4.1. Vaka İncelemesi: Türkiye Örneği	41
4.1.1. Türkiye'nin Geçici Barınma Merkezi Uygulamaları	41
4.1.2. Suriye Göçü Esnasında Türkiye'de İnşa Edilen Geçici Barınma Merkezleri	44
4.1.2.1. Geçici Barınma Merkezlerinin Yer Seçim Kriterleri	47
4.1.2.2. Geçici Barınma Merkezlerinin Kapasite Kriterleri	48
4.1.2.3. Geçici Barınma Merkezlerinin Mekânsal Özellikleri	49
4.2. Yer Seçimi ve Kapasite Kararları Sebebiyle Yaşanan Sorunlar	62
4.3. Türkiye'de Geçici Barınma Merkezlerinin Ele Alınışı ve Mekânsal Özellikleri	63
4.4. Bulgular ve Tartışma	66

	Sayfa
4.4.1. Bir Planlama Problemi Olarak Geçici Barınma Merkezleri	67
4.4.2. Mekânsal Planlama Problemi Olarak Türkiye’de İnşa Edilen Geçici Barınma Merkezleri	69
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	73
5.1. Kota Sistemi Önerisi	75
5.2. Yer Seçim Kriter Önerisi	77
5.3. Türkiye için Model Önerisi	78
5.4. Sonuç	80
KAYNAKLAR	83
ÖZGEÇMİŞ	91

TABLULAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 2.1. Farklı geçici barınma merkezi yaklaşımları	19
Tablo 3.1. Avrupa ve Ortadoğu’da geçici barınma merkezlerinin ele alınışları	37
Tablo 3.2. Avrupa ve Ortadoğu’da inşa edilen geçici barınma merkezlerinin mekânsal özellikleri	38
Tablo 4.1. Adana Sarıçam geçici barınma merkezinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri	52
Tablo 4.2. Adıyaman geçici barınma merkezinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri	53
Tablo 4.3. Gaziantep İslâhiye-1 ve İslâhiye-2 geçici barınma merkezlerinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri	54
Tablo 4.4. Gaziantep Karkamış geçici barınma merkezinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri	56
Tablo 4.5. Gaziantep Nizip-1 ve Nizip-2 geçici barınma merkezlerinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri	57
Tablo 4.6. Mardin Midyat geçici barınma merkezinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri	58
Tablo 4.7. Şanlıurfa Harran ve Akçakale geçici barınma merkezlerinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri	59
Tablo 4.8. Kilis Öncüpınar geçici barınma merkezinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri	60
Tablo 4.9. Türkiye’de inşa edilen geçici barınma merkezlerinin kapasiteleri	61
Tablo 4.10. Geçici barınma merkezlerinin farklı ele alınış biçimleri	64
Tablo 4.11. Avrupa, Ortadoğu ve Türkiye’de inşa edilen geçici barınma merkezlerinin özellikleri	65
Tablo 4.12. Geçici barınma merkezlerinin planlama yaklaşımlarındaki değişim	68
Tablo 5.1. Türkiye için planlama sistemi önerisi	80

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 2.1. Göç yönetim bileşenleri	13
Şekil 3.1. Atina’da kurulmuş geçici barınma merkezlerinin kentsel alandaki dağılımı	25
Şekil 3.2. Selanik’te kurulmuş geçici barınma merkezlerinin kentsel alandaki dağılımı	26
Şekil 3.3. Berlin’de kurulmuş geçici barınma merkezlerinin kentsel alandaki dağılımı	27
Şekil 3.4. Berlin’de kurulmuş “tempohome” örneği	28
Şekil 3.5. Berlin’de kurulmuş “MUF” örneği	29
Şekil 3.6. Kopenhag’da kurulmuş geçici barınma merkezlerinin kentsel alandaki dağılımı	30
Şekil 3.7. Lübnan’da sığınmacıların informal barınma biçimleri	33
Şekil 3.8. Ürdün’de inşa edilen geçici barınma merkezlerinin yer seçimleri	35
Şekil 3.9. Operasyonel yaklaşımla kurulmuş Azraq geçici barınma merkezinin mekânsal örgütlenmesi	36
Şekil 4.1. Türkiye’de inşa edilen geçici barınma merkezlerinin kuruluş tarihleri	45
Şekil 4.2. Yıllara göre Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısı	46
Şekil 4.3. Geçici barınma merkezlerinin kurulduğu iller	46
Şekil 4.4. Türkiye’de inşa edilen geçici barınma merkezlerinin konumları	49
Şekil 4.5. Ceylanpınar geçici barınma merkezinin yerleşim planı	50
Şekil 4.6. Ceylanpınar geçici barınma merkezinde kurulan hizmet alanları	50
Şekil 4.7. Ceylanpınar geçici barınma merkezinde kurulan rekreasyon alanları ve altyapı tesisleri	51
Şekil 4.8. Ceylanpınar geçici barınma merkezinde kurulan bir komşuluk birimi	51
Şekil 4.9. Adana Sarıçam geçici barınma merkezinin konumu	52
Şekil 4.10. Adıyaman geçici barınma merkezinin konumu	53
Şekil 4.11. Gaziantep İslâhiye-1 ve İslâhiye-2 geçici barınma merkezlerinin konumları	54
Şekil 4.12. Gaziantep Karkamış geçici barınma merkezinin konumu	55
Şekil 4.13. Gaziantep Nizip-1 ve Nizip-2 geçici barınma merkezlerinin konumları	56
Şekil 4.14. Mardin Midyat geçici barınma merkezinin konumu	57
Şekil 4.15. Şanlıurfa Harran ve Akçakale geçici barınma merkezlerinin konumları	58
Şekil 4.16. Kilis Öncüpınar geçici barınma merkezinin konumu	60

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltma/Simge	Tanım
ABB	Avrupa Birliği Başkanlığı
ABİA (EUAA)	Avrupa Birliği İltica Ajansı (European Union Agency for Asylum)
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AK (EC)	Avrupa Komisyonu (European Commission)
BMMYK (UNHCR)	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees)
ÇŞİDB	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
DMK (DRC)	Danimarka Mülteci Konseyi (Danish Refugee Council)
FGMD (BAMF)	Federal Göç ve Mülteciler Dairesi (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge)
GİB	Göç İdaresi Başkanlığı
İMK (CEAR)	İspanyol Mülteci Komiserliği (Spanish Commission for Refugee)s
MİEO (LAF)	Mülteci İşleri Eyalet Ofisi (Landesamt für Flüchtlingsangelegenheiten)
SCMGK (CRM)	Sırbistan Cumhuriyeti Mülteciler ve Göç Komiserliği (Commissariat for Refugees and Migration Republic of Serbia)
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
UKKDF (IFRC)	Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies)

1. GİRİŞ

Kitlesel göç insanlık var olduğundan bu yana savaşlar, kuraklık, iklim değişikliği ve afetler sebebiyle sürekli yaşanagelen bir olgu olsa da Sanayi devrimi ve Fransız ihtilalinin yarattığı ekonomik ve politik değişiklikler göçleri de değiştirmiştir. Uluslaşma hareketleri ve dünya savaşları etnik grupların yoğun bir biçimde göç etmesine neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa uluslarının kalkınma hamleleri ve Fordist üretim biçiminin emek yoğun yapısı, göçleri emek göçleri haline getirmiş ve hedef ülkeler açısından istenir kılmıştır (Özerim, 2014). Küreselleşmeyle birlikte üretim biçimi ve pazar ağlarının değişmesi ülkelerin birbirleriyle kurdukları kısa erimli ilişkileri karmaşık hale getirmiştir (Özerim, 2014). Bu değişikliklere, ulaşım ve iletişim imkânlarının gelişmesi de eklendiğinde ülkelerin politikaları birbirini küresel boyutta etkilemeye başlamıştır. Küresel politikaların etkisiyle dünyadaki çatışma bölgelerinin artması ile ülkeler arasındaki ekonomik ve sosyal dengesizliklerin derinleşip görünür hale gelmesi, göçlerin sebeplerini ve yoğunluklarını etkiler hale gelmiştir (Karataş ve Ayyıldız, 2021).

Dünya üzerinde gerçekleşen bu değişiklikler göçlerin sebeplerini, yoğunluklarını, hedef ve kaynak ülke ilişkilerini, göç yönetim politikalarını da değiştirmiştir. Dünya Göç Örgütü (DGÖ) verilerine göre dünya üzerinde gerçekleştirilen göçlerin yarısından fazlası düşünülen aksine zorunlu kitlesel göç değil emek göçüdür. Yerinden edilenlerin ise ancak 1/3'ü mülteci ve sığınmacıdır, geri kalan kısım kendi ülkesi içinde yerinden edilmiştir (McAuliffe ve Oucho, 2024). Bu sayısal verilere rağmen zorunlu kitlesel göçün hedef ülkeler açısından yönetilmesi en zor göç türü olduğu ülkelerin deneyimlerinden anlaşılmaktadır.

Bu zorluk, temelde, barınma ihtiyacının karşılanması ile ilişkilidir ve göçün kitlesel yapısından ve ihtiyacın acil olarak karşılanması gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Barınma hizmetinin, diğer pek çok hizmeti bünyesinde taşıyan çok katmanlı yapısı, zorluğu arttıran diğer faktördür. Bu sebeple modern geçici barınma merkezleri, beklenenden uzun kullanılmaları ve konumları sebebiyle barınma dışında pek çok hizmeti bünyesinde barındıran yapılar olarak, son yıllarda göç yönetimi açısından önemli hale gelmiştir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Tüm dünyada mültecilerin korunması ve hayatlarını sürdürebilecekleri yardımların sağlanması, geri dönüşlerin teşvik edilmesi ve geri dönenlere gerekli yardımların sağlanması, vatansızlığın azaltılması gibi konularda ortak politika üretip, yardım operasyonlarını yürüten (Uzun, 2016) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) geçici barınma merkezlerinin nasıl ele alınması gerektiğiyle ilgili kılavuzlar hazırlamıştır. Bu kılavuzlar merkezlerin nasıl oluşturulması gerektiği ile ilgili uluslararası ilke, esas ve kriterleri göstermektedir.

Bu ilke, esas ve kriterler uluslararası olsa da dünyanın farklı bölgelerinde geçici barınma merkezlerine yönelik farklı uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamaları değiştiren temel etmen göç yönetim sisteminin varlığı ve nitelikleridir.

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonuna (UKKDF) göre Avrupa ülkelerinde, zorunlu göç sürecinde geçici barınma konusu, kayıt-kabul merkezleri ve geçici barınma (toplama) merkezleri olarak iki aşamalı şekilde ele alınmaktadır (UKKDF, 2019). Belirli kotalar çerçevesinde sığınmacı kabulü yapan Avrupa ülkeleri açısından göçe müdahalenin aşamalı olması, sürecin kontrol edilebilirliği için faydalıdır. Kayıt-kabul merkezleri sosyal tesisler, oteller ya da kamu tesisleri olabildiği gibi çadır kentler de olabilmektedir. Geçici barınma merkezleri ise prefabrik yapılardan oluşan kolektif yaşam alanlarıdır. Geçici barınma merkezleri, çok daha yaşanabilir ve hizmetler açısından örgütlü yapılardır. Sonrasında ise bu merkezlerde kalanlar eyaletlerin sosyo-ekonomik özellikleri kapsamında kalıcı olarak kentlere yerleştirilmektedir (UKKDF, 2019).

Ortadoğu'nun geçici barınma uygulamaları ise izole kırsal alanlarda, konteyner gibi yarı kalıcı barınma birimlerinin, ızgara planlar kullanılarak bir araya getirilmesiyle oluşturulan mahalle ve köyler şeklindedir. Merkezler güvenlik ve kontrol sağlamak için güvenlik kulübeleri ve dikenli teller ile dış dünyadan ayrılmaktadır (Fawaz, 2016). Girişler ve çıkışlara ek olarak, barınma birimlerini değiştirmek ya da bir araya getirmek gibi günlük hayata dair her türlü karar kamp yönetiminin iznine tabidir (Dalal, v.d., 2018). Bu merkezlerde barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlar ile sağlık ve eğitim gibi temel kamu hizmetleri devletler ya da sivil toplum kuruluşları (STK) eliyle sunulmaktadır. Bunların yanı sıra yerel işgücü piyasasına katılımı sağlayabilecek mesleki becerileri kazandırmaya yönelik meslek edindirme kursları ile günlük temel ihtiyaçları karşılamak için kullanılacak bir gelir elde etmeye yarayacak basit tarımsal üretim ya da zanaat faaliyetleri bu merkezlerde gerçekleştirilmektedir. Merkezler bu özellikleri ile yardıma bağımlı bir toplum modeli yarattığı için istenmeyenlerin yönetilmesini kolaylaştırmak, insan depolamak gibi eleştirilere hedef olmaktadır (Fawaz, 2016).

Göç yönetim sistemlerinde farklılıklar, göçlerin ülkeler ve kentlerde yarattığı sorunları da farklılaştırmaktadır. Avrupa, kota sistemini kullanarak, geçici barınma uygulamalarında olduğu gibi süreci ilk andan itibaren kontrol altında tutmaktadır. Etkin bir göç yönetim sistemi olmayan (Trovato, v.d., 2020) gelişmekte olan ülkelerde ise durum tam tersi olmaktadır. Geçici barınma merkezleri acil durum anında kurulmakta, ihtiyaçlara göre sayıları ve kapasiteleri artırılarak barınma ihtiyacı karşılanmaya çalışılmaktadır. Merkezlere erişemeyen sığınmacılar ise ülke içine dağılarak kendi informel çözümlerini üretmektedir (Fawaz, 2016). Bazı durumlarda, hedef ülkenin kentlerinde informel kamplar ortaya çıkarken, bazen de sığınmacıların yoğunlaştığı alanlarda köhneleşme ve bozulma yaşanmaktadır. Ayrıca kentlerde artan sığınmacı sayıları kentlerin sosyal, ekonomik ve teknik alt yapılarının yetersiz kalmasına, güvenlik sorunlarına, çeşitli sosyo-ekonomik problemlere sebep olmaktadır (Madoré, 2016; Levent, 2019). Kentlerle olan bu ilişkileri sebebiyle geçici barınma merkezlerinin bir kentsel planlama problemi olarak ele alınması, söz konusu sorunların azaltılması ve göç sürecinin sağlıklı bir biçimde yönetilebilmesi açısından önem taşımaktadır.

DGÖ'nün 2024 yılında yayımladığı Dünya Göç Raporuna göre tüm dünyada 281 milyon göçmen bulunmaktadır. Ancak bu göçmenlerden 164 milyonu emek göçü gerçekleştirmiş göçmenler iken, yaklaşık 117 milyonu ise savaş, iklim değişikliği ya da afetler gibi diğer sebeplerden zorunlu olarak yer değiştirmiştir. Yine aynı rapora göre, zorunlu olarak yer değiştirenlerin 35,3 milyonu mülteci, 5,4 milyonu sığınmacı, 5,2 milyonu uluslararası koruma bekleyen, 71,2 milyonu ise ülke içinde yerinden edilmiş kişilerdir. Bu rakamlara göre dünya nüfusunun yaklaşık %1 i yerinden edilmişken, bunların yaklaşık yarısı ülke dışına göçe zorlanmış kişilerdir. Bu sayılar son on yılda sürekli artmaktadır (McAuliffe ve Oucho, 2024).

Bugün Avrupa ve Ortadoğu'da devam eden savaşlar ile yaşanması muhtemel diğer çatışmalar Avrupa-Ortadoğu bölgesini zorunlu kitlesel göç açısından riskli bir bölge haline getirmektedir. Her ne kadar Avrupa, göçü 1990'lara kadar desteklese de sanayi temelli kalkınmanın önemini yitirmesi, göçmen işçilerin Avrupa toplumu içinde yüksek temsil oranlarına ulaşması ve sığınmacı/göçmen karşıtı yaklaşımların giderek güçlenmesi nedeniyle Avrupalı ülkelerin sığınmacı akınlarını sınırları dışında tutma eğilimini güçlendirmektedir (Özerim, 2014). Bu durum, Türkiye ile Ürdün, Lübnan ve İran gibi Ortadoğu ülkelerinin kitlesel göçlerden daha yoğun şekilde etkilenmeye devam edeceğinin göstermektedir. Bu beklenti ve Suriye göçünde yaşanan sorunlar, Türkiye'nin geçici barınma uygulamalarını geliştirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan çalışmanın temel sorusu, günümüz kitlesel göç hareketlerinin yönetilmesinde kullanılan geçici barınma merkezleri için doğru planlama yaklaşımının nasıl olması gerektiğidir. Bu soru bağlamında tezin amacı Türkiye için doğru geçici barınma merkezi planlaması yaklaşımını ortaya koymaktır.

1.2. Çalışmanın Hedefi

Türkiye için doğru geçici barınma merkezi planlaması yaklaşımını ortaya koyabilmek için tez kapsamında dört hedef belirlenmiştir. Bu hedefler:

- Göç, göç yönetimi ve geçici barınma merkezleri kavramları ile bu kavramların arasındaki ilişkiyi kuramsal olarak tanımlamak,
- Avrupa, Ortadoğu ve Türkiye'de gerçekleştirilen geçici barınma merkezi uygulamalarını oluşturulan kuramsal çerçeveye göre incelemek ve mekânsal özelliklerini belirlemek,
- Elde edilen mekânsal özellikleri kullanarak planlama sistemi önerilerinde bulunmaktadır.

1.3. Çalışmanın İçeriği

Çalışma toplam beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından çalışmanın teorik çerçevesinin kurulduğu ikinci bölümde göç, göç türleri ve göç yönetimi kuramsal olarak incelenmektedir. Bu incelemeler neticesinde tezin odak noktası zorunlu kitlesel göç olarak belirlenmektedir. Ayrıca zorunlu kitlesel göçlerin yönetilmesi en güç göç türü olduğu da bu incelemeler neticesinde tespit edilmektedir. Zorunlu kitlesel göç olaylarında son yirmi yılda yaşanan artışlardan ve göç eden kitlelerin giderek yoğunlaşmasından dolayı göç yönetimi son yıllarda bahse konu göçlere odaklanmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde göç yönetim bileşenlerinden olan kota ve geçici barınma uygulamaları irdelenmektedir.

Kaynak araştırmalarından elde edilen bilgiler ışığında üçüncü bölümde Avrupa ve Ortadoğu'da göç yönetim uygulamalarının nasıl hayata geçirildiği, kota sistemleri ve geçici barınma merkezleri üzerinden incelenmektedir. Almanya, Hollanda, Danimarka, Yunanistan ve Sırbistan farklı sayıda sığınmacı kabul etmeleri, coğrafi konumları, yasal yükümlülükleri ve barınma merkezlerine ilişkin farklı yaklaşımları sebebiyle Avrupa'da gerçekleştirilen farklı geçici barınma uygulamalarını gösterdikleri düşünülerek örnek olarak seçilmişlerdir. Bu örneklerin incelenmesi neticesinde Avrupa'nın genelinde ortak ilkeler çerçevesinde işleyen bir sistem bulunduğu; bu sistem içinde politika, yasa ve uygulamaların birlikte ele alındığı; göçle ilgili geliştirilen politika, yasa ve uygulamaların mevcuttakilerle uyumlu tasarlandığı ve nihai hedefin de mültecileri mevcut sistemle bütünleştirerek faydalı hale getirmek olduğu; kota uygulamasının bu hedef için uygulanan ilk kısıtlayıcı-düzenleyici uygulama olduğu; mekânsal uygulamalarda ayrışma ve marjinalleşme karşıtı, kaynakların etkin kullanılmasını ve işlevselliği önceleyen planlama yaklaşımları izlendiği görülmektedir. Ortadoğu'da ise Avrupa'nın aksine göçe yönelik özelleştirilmiş düzenlemelerin bulunmadığı; politika, yasa ve uygulamaların kısıtlayıcı olmadığı; geçici barınma uygulamalarının BMMYK öncülüğünde yürütüldüğü ve acil durum müdahalesi şeklinde gerçekleştirildiği; bazı hükümetlerin bu uygulamalara destek verdiği, bazılarının ise destek vermediği; özellikle hükümet desteğinin bulunmadığı ülkelerde sığınmacıların kendi yaşam mekanlarını oluşturduğu izlenmektedir. Ancak 2015 yılında yaşanan mülteci krizinin Avrupa sisteminin taşıma kapasitesini zorladığı ve sistemi değiştirdiği, hatta Avrupa'daki değişim Türkiye ve Ortadoğu bölgesini de etkilediği anlaşılmaktadır. Bu değişimle birlikte Ortadoğu ve Avrupa'nın acil durum müdahalesi gerçekleştirmek bağlamında kontrollü ve ölçek ekonomilerini destekleyen büyük geçici barınma merkezleri kurma noktasında benzeşmeye başladığı üçüncü bölümde elde edilen genel verilerdir.

Dördüncü bölümde vaka incelemesi olarak Türkiye'nin göç yönetimi ve geçici barınma uygulamaları Balkan Savaşlarıyla başlayan tarihi süreçten günümüze kadar olan süreçte ele alınmaktadır. Türkiye'nin süreç içinde önce etnik ve yönetsel sebeplerle, sonra çeşitli siyasi ve ekonomik sebeplerle farklı göç yönetim politikaları izlediği, bu politikaların da geçici barınma uygulamalarını farklı şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Savaş sonrası soydaş kabulü ve iskanı

gerçekleştiren Türkiye'nin, Avrupa uygulamalarına benzeşen şekilde işlevlerine göre belirlenen konumlarda ve nitelikte barınma yapıları kullanarak, kısa süreli geçici barınma merkezleri kurduğu ancak Suriye göçüyle birlikte bu yaklaşımın değiştiği izlenmektedir. Suriye göçünde tarihinde aldığı en büyük soydaş olmayan sığınmacı kitlesiyle karşı karşıya kalan Türkiye'nin, tıpkı Ortadoğu gibi açık kapı politikası ve acil barınma müdahaleleri gerçekleştirmiş olduğundan yer seçimi ve büyüklük gibi mekânsal özellikler bakımından Ortadoğu ile benzeşen geçici barınma merkezleri kurduğu görülmektedir. Dördüncü bölümde, bu mekânsal özellikler ortaya koyulmakta ve böylece Avrupa ile Ortadoğu'da gerçekleştirilen uygulamalar ile Türkiye uygulamaları arasında benzeşen ve ayrışan yönlerin tespiti gerçekleştirilmektedir.

Vaka incelemeleri neticesinde ulaşılan bulgular dördüncü bölümde mekânsal planlama yaklaşımları çerçevesinde tartışılmaktadır. Bu tartışmalarda sosyo-mekansal olarak mevcut sistemle bütünleşmiş mülteci yerleşimlerinin kurulmasının politika ve plan hiyerarşisine uyularak mümkün olduğu, 2015 krizi öncesindeki Avrupa uygulamalarından elde edilen verilere dayanılarak ifade edilmektedir. BMMYK ya da UKKDF gibi insani yardım örgütleri tarafından yayınlanan geçici barınma merkezlerinin kurulumuna ilişkin kılavuzların konuyu yerleşim planlaması kademesinde ele aldığı ve bu ele alışı Avrupa açısından doğru bir yaklaşım olduğu görülmektedir. Çünkü Avrupa sığınmacılara verilen yasal statüden başlayarak politikalarını belirlemekte, kota uygulaması ile bölgesel planlamayı gerçekleştirme ve kılavuzlarda yer verilen yer seçimi, kapasite, alan ve barınma birimi standartları sayesinde ortaya konulan yerleşim planlaması ile geçici barınma konusuna bir bütün olarak yaklaşmaktadır. Ancak kota gibi sınırlayıcı stratejik kararları uygulamayan Türkiye ve Ortadoğu'da bu kılavuzların büyük kontrollü depolama alanları şeklinde varlık gösteren geçici barınma merkezlerine dönüştüğü; bu merkezlerin dışı kapalı olduğu ve etrafındaki yerleşimlerden bağımsız planlanmasının göç yönetiminde beklenen kontrol etkisini yaratamadığı; bu şekilde yaratılan mekanların farklı küresel politikaların yansıması olduğu ancak ulus devletlerin kırılabilirliklerini azaltamadıkları ulaşılan diğer bulgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bulgulara, diğer Avrupa ülkelerine göre yoğun bir Suriyeli nüfusa ev sahipliği yapan Almanya'nın yaşadığı "tempohome" deneyiminden elde edilen bulgular ile 2019 yılında BMMYK'nın geçici barınma merkezlerine ilişkin paradigma değişikliğine giderek her merkezin bir öncül yerleşim olduğu ve bu nedenle en baştan mevcut sistemle uyumlu şekilde planlanması gerektiğini ifade etmesi de eklendiğinde Türkiye'nin politika ve planlarının uyuşmadığı ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'ye ilişkin elde edilen bu temel bulgu neticesinde sonuç bölümünde mekânsal strateji kademesinden başlayarak bir mekânsal planlama önerisi seti geliştirilmiştir. Kota önerisi bir bölge planlama kararı iken yer seçimi ile arazi geliştirme ve yeniden işlevlendirme önerileri yerleşim planlamasına ait kararlar olarak ortaya konulmaktadır. Avrupa deneyiminden elde edilen her merkezin bir yerleşimin öncüsü olarak planlanması gerektiği, mekânsal izolasyonun beraberinde marjinalleşmeyi getirdiği, mevcut sistemle mekânsal uyumun sosyal uyumu da kolaylaştırdığı yaklaşımlardan yola

çıkılarak geliştirilen bu planlama önerisinin otokontrol ve paylaşım yaratarak sürdürülebilir, etkin ve etkili bir mekânsal yapı yaratacağı öngörülmektedir.

1.4. Çalışma Alanının Belirlenmesi

Kitleli sığınmacı göçleri ulus devletler açısından temelde bir güvenlik problemidir. Bu sebeple ülkelere etkileri ve yönetilmeleri diğer göç türlerinden tamamıyla farklıdır. Türkiye Suriye göçüyle bu durumla ilk defa yüzleşmiştir çünkü tarihinde ilk defa farklı bir ulustan bu büyüklükte bir kitleyi 13 yıldır topraklarında barındırmaktadır. Suriye göçü Türkiye açısından karakteristik yapısından dolayı yeni uygulamalar yarattığı gibi Avrupa açısından da yarattığı barınma krizi sebebiyle sınırları koruma ve sığınmacıları bölgelerinde tutma amacı taşıyan yeni uygulamalara sebep olmuştur.

Suriye göçü yarattığı kriz etkisiyle yeni uygulamalara sebep olduğu gibi etkilediği coğrafyanın yönetsel, etno-kültürel ve sosyo-ekonomik olarak çok farklı yapıda ülkelerden oluşması ve bu ülkeleri aynı anda etkilemesi bakımından da karakteristik bir göç olayıdır. Bu sebeple, Türkiye'nin yeni dönem geçici barınma merkezi uygulamalarını Suriye göçü sırasında yaşanan deneyim üzerinden incelemek gerektiği gibi göçün etkilediği bölgeyi de kendi içinde incelemek gerekmektedir. Çünkü dünyada pek çok göç koridoru bulunmaktadır ve her göç koridorunun hedef ve kaynak ülke ilişkileri ile göçlerin karakterleri dolayısıyla da yönetim biçimleri farklıdır.

Dünyada her ülkenin farklı göç yönetim stratejileri olması veya siyasi istikrar durumlarının farklılık göstermesi sebebiyle geçici barınma merkezlerini birbirinden farklı şekillendirdikleri görülmüştür. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri son on yılda en yoğun göçü Meksika'dan alırken; Meksika kaynaklı göçlerin yönetimi için toprakları içinde geçici barınma merkezi kurmayı tercih etmeyip her yıl belirlenen kotalar doğrultusunda bireysel sığınma başvurularını değerlendirdiğinden ve sivil toplum desteği ile kalıcı barınma ve bütünleşme uygulamaları gerçekleştirdiğinden (Roy, v.d., 2024) çalışmada yer verilmemiştir. Amerika Birleşik Devletleri ülke içinde geçici barınma merkezi kurmayı tercih etmeyip, ülkeye kabul ettiği mültecilere kira, eşya ve geçim yardımı sağlamaktadır (Roy, v.d., 2024)

Ayrıca Afrika'da ise sürekli devam eden çatışmaların geçici barınma merkezlerini sığınmacılarca tercih edilir kılması ve ölçek ekonomilerinin sağladığı yönetim kolaylığı nedeniyle izole alanlarda büyük merkezlerin kurulması tercih edilmektedir (Coniglio, v.d., 2022). Avrupa'nın mülteci statüsü vermeden sığınmacıların kentlere dağılmasına izin vermemesi ve kademeli geçici barınma merkezi uygulamalarını bu sayede kullanabilmeleri dünyadan farklı yönetim biçimleri için verilebilecek diğer örneklerdir.

Avrupa koridoru ise her türden yoğun göç alan bir koridor olduğundan, göç yönetimi açısından çeşitlilik göstermekte ve ilişkide olduğu bölgeler açısından göç yönetiminde belirleyici uygulamalar gerçekleştirmesine rağmen göç eden kitlenin etno-kültürel yapısı göç politikalarını etkilediğinden Ukrayna göçü kapsamında gerçekleştirilen geçici barınma uygulamalarına da yer verilmemiştir. Çünkü

Ukraynalı sığınmacıların pek çok Avrupa ülkesinde geçici koruma uygulamaları kapsamında verilen oturma izni sayesinde geçici barınma merkezleri yerine kendi konutlarına yerleşmesi mümkünken, Suriyeli sığınmacıların ise yasalar nedeniyle merkezlerde barınmak dışında bir barınma şansı bulunmamaktadır. (Avrupa Birliği İltica Ajansı (ABİA), 2022; Kulyk, v.d., 2024; Avrupa Komisyonu (AK), 2024)

1.5. Konunun Ele Alınışı ve Çalışmanın Kısıtları

Türkiye'nin yaşamakta olduğu Suriye göçü deneyiminden yola çıkılarak, ülkeye dağılan sığınmacıların kentlerde yarattığı problemlerin oluşmasında göçe müdahale etmek için inşa edilen geçici barınma merkezlerinin yanlış yaklaşımlarla ele alınmasının ve yetersiz kalmasının etkili olduğu varsayımları ortaya konulmuş; bu varsayımlar doğrultusunda da geçici barınma merkezlerinin bir planlama problemi olarak ele alınması gerektiği tezin konusu olarak belirlenmiştir. Temel varsayımları desteklemek amacıyla göç kavramı, türleri, göç yönetimi ve geçici barınma merkezleri arasındaki ilişki teorik olarak incelenmiş; Suriye göçünün etkilediği bölgedeki örneklerin incelemesiyle de bu ilişkiler daha somut hale getirilmeye çalışılmıştır.

Yapılan bu çalışma ile zorunlu kitlesel göç ve geçici barınma merkezleri ilişkisi, genel literatürden farklı olarak mekânsal planlama açısından ele alınmıştır. Bu ilişki dünya literatüründe sosyo-mekânsal veya politik açılardan irdelenmiştir. Konuyu politik açıdan ele alan yazında gelişmiş ülkelerin sığınmacı ve mülteci sorunu konusunda yeterli sorumluk almadığı, kendi sınırlarını korumak adına katı kota uygulamaları gerçekleştirdiği, geçici barınma merkezlerini geliştirmekte olan ülkelere yönlendirdiği ve bu merkezler sayesinde istenmeyenleri yönetecek depolama alanları oluşturduğu ifade edilirken; konuyu sosyo-mekânsal açıdan ele alan yazında ise sığınmacıların geliştirmekte olan ülkelere yaşadığı barınma sorunları ve bu sorunlara ürettikleri çözümler, bu çözümlerin kentlerde yarattığı sorunlar, geçici barınma merkezlerinin aslında kalıcı yerleşimlere dönüştüğü, katı bir ızgara plan üzerinden ele alınan bu merkezlerin izole ve kontrollü oluşları sebebiyle sığınmacılar tarafından tercih edilmediği ve bu sebeple işgal edilip dönüştürüldükleri ifade edilmektedir. Bu çalışmada ise Türkiye'de inşa edilen geçici barınma merkezleri mekânsal planlama kriterleri açısından irdelenmiş, geçici barınma merkezlerinin yer seçim ve kapasite kararları ile bu kararların sebep olduğu sorunlar ortaya konulmuştur. Avrupa'daki iyi uygulama örneklerinden yola çıkılarak doğru yer seçim ve kapasite kararlarının nasıl olması gerektiği tartışılmış ve Türkiye'deki planlama sisteminin bu merkezleri ele alma da eksik kalan yönleri ortaya konulmuştur.

Avrupa ve Ortadoğu bölgesinin örnekleri bu konu hakkındaki literatür taranarak incelenmiştir. Ancak literatürde konunun ele alınışındaki bu farklılıklar mekânsal planlamaya girdi sağlama konusunda sıkıntılar yaratmıştır.

Türkiye'de göç sürecinde inşa edilen geçici barınma merkezleri mekânsal planlama açısından ele alınmadığından bu konuda incelenecek bir literatür bulunmamaktadır. Bu sebeple Türkiye'de göç ve

göç yönetimi ile ilgili otorite kurum olan Göç İdaresi Başkanlığına (GİB) başvurularak geçici barınma merkezlerinin kurulum süreçlerine ilişkin bilgi toplayabilmek için araştırma izni istenmiştir. Başvuru sonucunda kurulum süreçlerinin Afet ve Acil Durum Yönetimin Başkanlığı (AFAD) tarafından yapıldığı bilgisine ulaşılarak aynı araştırma izni için AFAD'a başvurulmuştur. Uzmanlarla yapılması planlanan mülakatlar, AFAD ve GİB arasındaki görev paylaşımları ile AFAD Başkanlığında yaşanan kurumsal yapılanma neticesinde görev alanlarının değişmesinden dolayı konunun uzmanlarının mülakata çekinceli davranması nedeniyle gerçekleştirilememiştir. Bunun yerine AFAD yönetimi tarafından, bazı geçici barınma merkezlerine ilişkin yerleşim planlarının, teknik raporların ve bilgi notlarının paylaşılması uygun görülmüştür.

2. KAYNAK ARAŞTIRMALARI

2.1. Göç Kavramı ve Göç Türleri

Göç, en temel anlamıyla kişilerin ya da toplulukların çeşitli sebeplerle, geçici ya da kalıcı şekilde coğrafi olarak yer değiştirmesi demektir. İnsanlığın var olduğu her dönemde göç olgusu da var olmuştur ancak sebepleri, sonuçları, gerçekleşme biçimleri ve yönetilmeleri mevcut toplumsal ve siyasi yapıyla ilişkili olarak değişiklik göstermektedir (Özkan, 2019).

Göçleri dönemselsel olarak, endüstrileşme öncesi, endüstrileşme sonrası ve ulus devletler dönemi olarak üç grupta incelemek mümkündür. Endüstri öncesi gerçekleşen göçler, jeolojik ve iklimsel değişiklikler ile artan nüfusun barınma ve beslenme ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gerçekleştirilen fetihler ve keşifler neticesinde gerçekleşmiştir. Endüstri sonrasında gerçekleşen göçler ise feodal beyliklerin son bulmasıyla topraksız kalan köylülerin kırdan kente göçü ile Avrupa'da endüstri imparatorluklarının kolonileşme sürecinde gerçekleşen emek göçleridir. Uluslaşma süreçlerindeki göçler ise ulus devletlerin kurulması ile dekolonizasyon süreçlerindeki çatışmalar ve savaşlar neticesinde gerçekleşen mülteci göçleridir (Barışık, 2020).

2.1.1. Göç Türleri

Göç kavramının ortaya çıktığı ilk günden bu yana değişen sebepleriyle birlikte göçlerin toplumlar ve ülkeler üzerindeki etkileri de çeşitlenmiştir. 20.'yy. ile birlikte bu çeşitlilik göçü disiplinler arası bir ilgi haline getirmiş ve göçler sosyolojik, ekonomik, siyasi ve coğrafi olarak farklı düzeylerde incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda göçün oluşumunu etkileyen varış noktası, itici faktörler, göçmenlerin iradi durumları, göçün yoğunluğu gibi pek çok faktör belirlenmiş ve bu faktörlere göre değişen göç türü sınıflandırması yapılmıştır (Barışık, 2020).

Göçleri açıklamaya yönelik pek çok kuram bulunmakla birlikte, her kuramın kendi sınıflandırma sistemi bulunmaktadır (Uslu Ak, 2021). Ancak DGÖ tarafından yayınlanan Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü (2011) göçleri varış noktalarına, itici faktörlere, göçmenlerin iradi durumlarına ve yoğunluğa göre sınıflandırmaktadır.

2.1.1.1. Varış Noktalarına Göre Göçler

Göçler, varış noktalarına göre iç ve dış göç olarak ayrılmıştır. Sosyo-ekonomik sebeplerle bulunduğu ülke içinde bir yıldan az olmamak kaydıyla yer değiştirmeye iç göç denirken; yerleşmek ya da çalışmak amacıyla, bulunduğu ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye doğru bir yıldan uzun süreyle yer değiştirmeye ise dış göç denmektedir (DGÖ, 2011).

2.1.1.2. İtici Faktörlere Göre Göç Türleri

İtici faktörlere göçler ekonomik, çevresel ve siyasi olarak üç temel sınıfa ayrılmaktadır:

- Ekonomik sebepli göç daha iyi yaşam koşulları için varış ülkelerin yasal prosedürlerini ve gerekliliklerini yerine getirerek ya da getirmeden gerçekleştirilen göçlerdir (DGÖ, 2011). Ekonomik sebepli göçlere emek göçü de denilmektedir.
- Siyasi sebepli göçler, politik istikrarsızlıkların neden olduğu savaş ya da iç çatışmalar sebebiyle can ve mal güvenliği ülkesinde tehdit altında bulunan gruplar ile bir dine, etnik ya da sosyal gruba mensubiyetinden dolayı ülkesinde zulüm göreceğine dair haklı korkuları olan kişilerin başka bir ülkeye doğru gerçekleştirdiği göçlerdir (DGÖ, 2011; Barışık, 2020).
- Çevre sebepli göçler, çevre kaynaklı tehlikeler ya da ani değişimler sebebiyle can ve mal güvenliği ile yaşam koşulları tehdit altında bulunan ve ülkelerine geri dönemeyenlerin başka bir ülkeye doğru gerçekleştirdiği göçlerdir (DGÖ, 2011).

2.1.1.3. Göçmelerin İradi Durumlarına Göre Göç Türleri

Göçmelerin iradi durumlarına göre göçler gönüllü, yönlendirilen ve zorunlu olarak ikiye ayrılmaktadır:

- Gönüllü göçler, daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak için kişilerin ya da toplulukların isteğine bağlı şekilde gerçekleşmektedir (DGÖ, 2011). Ekonomik sebepli göçleri gönüllü göçlere örnek olarak göstermek olanaklıdır.
- Zorunlu göçlerde göç eden topluluğun seçim şansı yoktur. Sebepleri arasında savaşlar, iç çatışmalar, iklim kaynaklı afetler, doğa kaynaklı afetler ve insan kaynaklı afetler bulunmaktadır (DGÖ, 2011). Hemen hemen tüm siyasi ve çevresel göçler zorunlu göçlerdir.

2.1.1.4. Yoğunluğuna Göre Göç Türleri

Göç, aynı kaynak ülkeden kısa sürede ve çok sayıda insanın hedef ülkeye varması şeklindeyse ve statü belirleme işlemleri toplu şekilde yapılırsa kitlesel olarak gerçekleşmiş demektir (BMMYK, 2024). Kitlesel göçü tanımlamak için belirli bir sayısal ölçek bulunmamaktadır (DGÖ,2011). Yerinden Edilme İzleme Merkezi (The Internal Displacement Monitoring Center) yer değiştiren kişi sayısını temel alarak nüfus hareketleri için dört kademeli bir ölçek geliştirmiştir (Bilak, v.d., 2016). Yer değiştiren sayısı,

- 100.000'den az ise küçük- orta boyutlu nüfus hareketi

- 100.000 ile 999.999 arasında ise büyük boyutlu nüfus hareketi
- 1 ile 3 milyon arasında ise çok büyük boyutlu nüfus hareketi
- 3 milyonda fazla ise mega boyutlu nüfus hareketi

Kişisel olarak yapılan başvurular ve statü belirleme işlemleri ise göçün bireysel olduğu anlamına gelmektedir.

2.1.2. Göçmenliğe İlişkin Tanımlar

Göçmen, temelde herhangi bir sebepten ötürü ülkesini terk eden kimsedir. DGÖ (2011), zorlayıcı sebepler olmadan daha iyi yaşam koşulları umuduyla ülkesini terk edip başka bir ülkeye yerleşen kişiyi göçmen olarak tanımlamaktadır.

Göçün itici faktörlerine göre ekonomik, çevresel ya da siyasi göçmenler bulunmaktadır. Siyasi göçmenler de kendi içinde sığınmacılar ve mülteciler olarak sınıflandırılmaktadır. Mülteci, ırkı, dini, dili, belirli bir sosyal ya da siyasi gruba mensubiyeti ve görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden ülkesine dönemeyip bu ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişidir. Sığınmacı ise mülteci statüsü için başvuran ancak başvurusu henüz sonuçlanmamış kimsedir (DGÖ,2011).

Göçmenlerin statülerindeki bu ayırım hedef ülkelerle kuracakları hukuki bağlar açısından önem taşımaktadır. Ekonomik göçmenler ya da sığınmacılar göç ettikleri ülkelerde kamu hizmetlerine, kalıcı barınma imkanlarına ve iş gücüne katılmalarına imkân verecek hukuki tanınmaya sahip kişilerdir. Çevresel göçmenler ise böyle bir hukuki tanınmaya sahip olup olmayacakları belirsiz olan kişiler olduğundan fiili mülteciler olarak sınıflandırılabilirler (DGÖ,2011).

Hedef ülkelerin yerinden edilmiş kişilere sağladıkları üç tür koruma biçimi vardır. Mültecilere sağlanan uluslararası koruma, fiili mültecilere sağlanan tamamlayıcı koruma ve uluslararası korumaya hak kazanana kadar geçen sürede devletler tarafından sığınmacılara sağlanan geçici korumadır (DGÖ, 2011).

Zorunlu kitlesel göçler gereksinimleri dolayısıyla yönetimleri açısından diğer göçlerden farklılaşan bir karaktere sahiptir. Bu göçler uluslararası bir sınıra yoğun bir insan grubunun ani, hızlı ve sürekli şekilde yönelmesi sonucunda olduğundan hedef ülke için acil durum hali yaratmaktadır. Bu acil durum halinin olağan dışı gereksinimlerini karşılayabilmek amacıyla uygulanan koruma biçimi geçici koruma olarak adlandırılmaktadır. Geçici korumanın amacı menşei ülkedeki tehdit edici hal ortadan kalkana kadar sığınmacılara koruma ve temel gereksinimlerini sağlamaktır. Her ne kadar geçici korumanın amacı aynı olsa da uygulaması ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir (GİB, 2024)

2.2. Göçlerin Gelişimi

Sanayi Devrimi ve uluslaşma sürecinin başlamasıyla birlikte göç, nedenleri giderek farklılaşan, kaynak ve hedef coğrafya ilişkilerinin değiştiği ve yer değiştirenlerin sayısının arttığı bir olgu haline gelmiştir (Özerim, 2014; Karataş ve Ayyıldız, 2021). 19. yy. ile birlikte ulus devletler ve bunlara bağlı egemenlik sahalarının oluşmasıyla ortaya çıkan uluslararası göç, ulus devletlerin sınırlarının yurttaş olmayan kişi ya da kişilerce çeşitli sebeplerle aşılması, bu kişilerin ulus içine geçici ya da kalıcı olarak katılmasıdır (Karataş ve Ayyıldız, 2021). 19.yy ile 20. yy.ın ilk yarısında yaşanan uluslararası göçün temel sebebi savaşlar, özellikle de dünya savaşlarıdır. Kıta Avrupa’ında Fransız Devrimiyle başlayan uluslaşma süreci Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı ile Orta Doğu ve Afrika’ya da yayılmıştır (Özerim, 2014; Karataş ve Ayyıldız, 2021). Bölgede başlayan zorunlu göç dalgaları uluslaşma sürecine girmiş ülkelerden kopan sığınmacıların, soy birliği taşıdıkları ve yeni kurulan diğer ulus devletlere yönelmesi şeklinde gerçekleşmiştir (Emek İnan, 2016).

II. Dünya Savaşına kadar geçen süreçte etnik grupların yer değiştirmesi söz konusudur. Ülkeler göç alan (hedef) ve göç veren (kaynak) olarak nitelendirilmektedir. Göç veren ülkeler genellikle çok unsurlu etnik yapıya sahip ülkeler olurken, göç alan ülkeler de soydaş kabulü yapan ülkeler olmuştur (Emek İnan, 2016). Sığınmacılar ile hedef ülke arasındaki soydaşlık bağı ya da sosyo-kültürel benzerlikler, göç eden nüfusun büyüklüğü ile göç alan ülkenin sosyo-ekonomik ve mekânsal kapasitesi sığınmacıların iskân ihtiyaçlarını ve uyum konularını kolay yönetilebilir kılmıştır (Emek İnan, 2016).

II. Dünya Savaşının bitmesiyle birlikte göçün sebeplerine kalkınma ve refah arayışı da eklenmiştir. Savaştan çıkan Avrupa ve diğer kuzey ülkeleri ekonomik kalkınmayı hızlandırmak amacıyla yoğun şekilde sanayi üretimine geçmeyi hedeflemiştir. Bu dönemde, Fordist üretim biçimlerinin insan kaynağına olan ihtiyacı ekonomik kaynaklı kitlesel göçleri başlatmıştır (Özerim, 2014). Bu dönemde savaşa katılmamış gelişmekte olan ülkeler ile eski koloni ülkelerinden sanayileşmiş ülkelere doğru, ekonomik sebepli göçler gerçekleşmeye başlamıştır. Bu süreçte ülkeler hala kaynak ve hedef ülke olarak sınıflandırılırken; göçlerin hedef ülkelere istenmesi ve hedef ülkelerin sosyo-ekonomik kaynaklarının yeterliliği, göçleri görece daha serbest uluslararası bir süreç haline getirmiştir (Özerim, 2014).

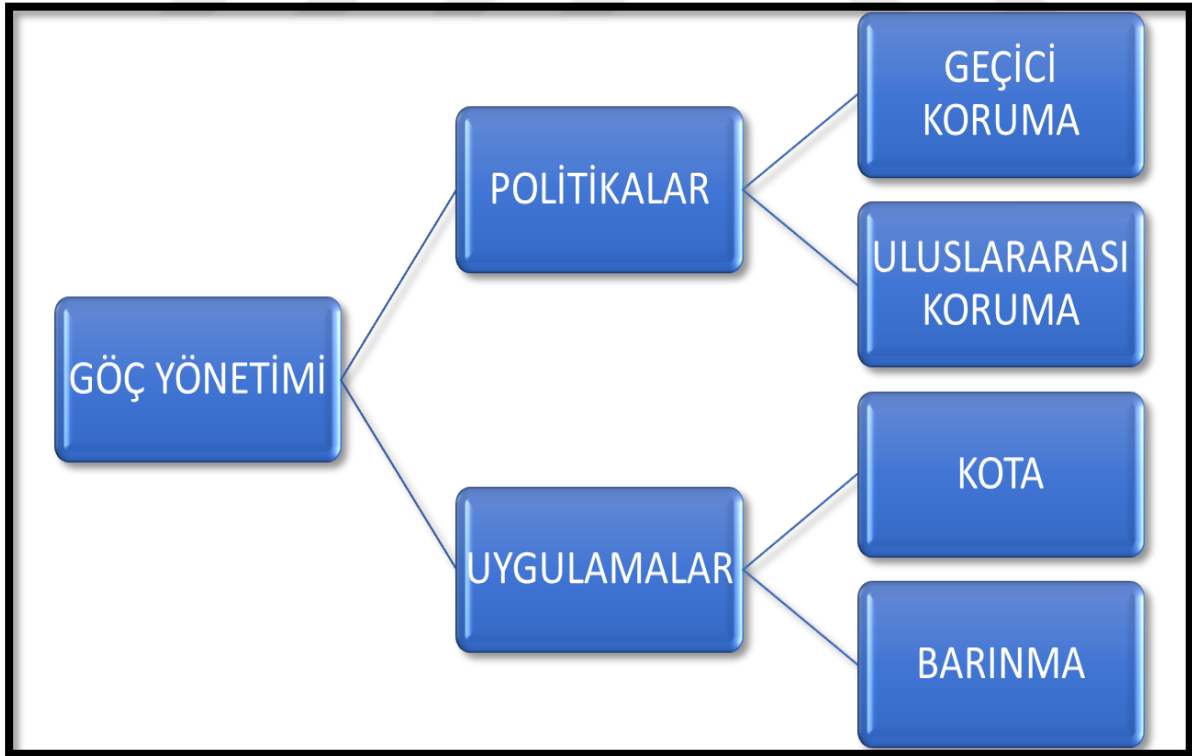
20.yy’ın ikinci yarısına gelindiğinde dekolonizasyon ve uluslaşma süreçleri devam eden Asya ve Afrika’daki devletlerin yaşadığı savaşlar ve iç çatışmalar sebebiyle dünya üzerinde yerinden edilenlerin sayısı artmıştır. Ayrıca Avrupa’daki üretim süreçlerinin emeğe duyduğu ihtiyaç değişmeye başlamış ve geçici olacağı düşünülen işçi göçmenlerin kalıcı hale geldikleri anlaşılmıştır (Özerim, 2014).

Bu değişimlere ek olarak 21. yy. ile birlikte küreselleşme ve artan hareketlilik, göçü küresel bir olgu haline getirmiş ve küresel göç kavramı ortaya çıkmıştır (Karataş ve Ayyıldız, 2021). Bu iki kavram benzer gibi gözüксе de temelde ilişkilerin, sebep ve sonuçların değiştiği ve girift hale geldiği bir göç kavramı ortaya çıkarmıştır (Karataş ve Ayyıldız, 2021). Üretim süreçlerinin değişmesiyle birlikte pazar

ilişkileri de değişmiş ve emeğe olan ihtiyaç azalmıştır. Ancak küreselleşmeyle birlikte ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik dengesizlikler ve ulusal olarak yaşanan ancak etkileri küresel olan politik istikrarsızlık ve çatışmalar, göç edenlerin sayısını arttırmış ve gelişmiş ülkelerin daha çok hedeflenmesine sebep olmuştur (Özerim, 2014; Karataş ve Ayyıldız, 2021). Tüm bunlara yeni teknolojilerin yarattığı hareketlilik olgusu da eklendiğinde günümüzün küresel ilişki ağları ortaya çıkmıştır. Tüm bu değişiklikler hedef ülkelerin kaynaklarını daha fazla kişiyle paylaşma isteğini azalttığından, bu dönemde kitlesel göçlerin kabulü belirli kısıtlamalara tabi hale getirilmiştir (Özerim, 2014).

2.3. Göç Yönetimi

Dünyada son 200 yılda yaşanan sosyo-ekonomik ve politik değişimler beraberinde göç yönetimini de değiştirmiştir. Yeni üretim biçimlerinin ve ulaşım imkanlarının gelişmesiyle dünya üzerindeki kısa erimli ve küçük boyutlu göçler yerini uzun erimli ve kitlesel göçlere bırakmıştır. Egemenlik belirten ülke sınırları ile mülkiyet belirten vatandaşlık kavramı, göçü siyasi ve ekonomik olarak yönetilmesi gereken bir süreç haline getirmiştir (Karataş ve Ayyıldız, 2021). Göç yönetimi, göçmenleri koruyacak ve göçü düzenleyecek politika, yasal çerçeve ve uygulamalar (Şekil 2.1.) ile bunları hayata geçirecek kurumlardan oluşan bir sistem ile bu sistemin geliştirdiği planlı yaklaşımlar bütünüdür (DGÖ, 2011).

Şekil 2.1. Göç yönetim bileşenleri.

Bu tanıma göre göç yönetiminin bileşenleri düzenleyici ve koruyucu politikalar, bu politikaların hayata geçirilmesi için ihtiyaç duyulan yasal düzenlemeler ve uygulayıcı devlet kurumları ile paydaş kurum ve kuruluşlardır. Bu bileşenlerden göç politikaları, gerçekleşen göçün türü ile dönemin sosyo-ekonomik ve politik özelliklerine göre şekillendiğinden bu bileşenlerin en önemlisidir. Göç alma durumunda politikalar, devletin bütünlüğünü sağlamak üzere ülke topraklarına girecek yabancıların sayılarını, kalış sürelerini, ikamet statülerini ve biçimlerini, işgücü ve kamusal hizmet sektörlerine erişimlerini kontrol altına almak amacıyla (İçduygu, v.d., 2014) eğitim, istihdam, ekonomi, sosyal işler, kamu güvenliği, kalkınma gibi sektörlerde geliştirilmektedir (Huss, 2018).

Ülkelerin bu uluslararası göç yönetim politikaları çerçevesinde geliştirdiği ulusal politikalar sektörel olarak geliştirilse de kota ve barınma politikaları tüm diğer sektörlerle ilişkili olan ve temelde tüm sektörler açısından düzenleyici olan politikalarlardır. Avrupa Komisyonuna göre barınak, insanlar açısından iklimden, afetlerden ya da çatışmalardan kaynaklanan olumsuz şartlardan korunma sağlayan; aileler ve toplumlar açısından da normal sosyo-ekonomik hayatın devamını sağlayan temel bir ihtiyaçtır (AK, 2021). Barınakla ilgili yapılan tanımlamalarda insan için güvenlik ana vurgudur (George, v.d., 2023; Steele, v.d., 2023). Bu özelliği sebebiyle devletler açısından da sistemin güvenliği ve yeterliliği açısından önem arz eden konulardan biri barınmadır. Devletlerin güvenliği ve sistemin sürdürülebilirliği açısından bir diğer önemli konu da kabul edilebilecek en uygun göçmen sayısının belirlenmesidir. Bu bağlamda kota ve barınma politikalarının özellikle zorunlu kitlesel göç yönetiminin önemli bileşenleri olduğunu söylemek mümkündür.

2.3.1. Kota Uygulaması

II. Dünya Savaşı esnasında yaşanan göçlerin etkisiyle kıta Avrupa’ında etkin bir göç yönetim sistemi kurma anlayışı gelişmiştir. Avrupa Birliğinde göç, iltica ve sığınma konularında tüm üye ülkelerin uyması gereken ortak bir politika bulunmamasıyla birlikte ülkelerin politikaları arasında uyumu sağlamak için “Ortak Avrupa İltica Sistemi” kurulmuştur. Avrupa Birliği’nin iltica ve göç politikasının yasal dayanağı Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma ile belirlenmiştir. Bu antlaşmaya göre birliğin iç sınırlarında kişilere yönelik kontrol bulunmazken iltica, göç ve dış sınırların kontrolüne ilişkin olarak ülkeler arası dayanışmaya dayanan ortak politikaların üretilmesi öngörülmektedir. Bu ortak politikanın temelinde tek tip bir iltica ve ikincil koruma statüsü belirlenmesi, bu statülerin verilmesi ve alınması için gerekli şartlar ve sorumlu ülkelerin belirlenmesi ile göç yönetimi için üçüncü ülkelerle geliştirilecek iş birliklerine ilişkin usul ve esaslar yer almaktadır (Çakran ve Eren, 2017). İltica yönetiminde sığınmacıların insan haklarına uygun koşullarda barınma, beslenme, istihdam ve kamu hizmetlerine ulaşabilmesini sağlamak amacıyla kabul koşulları direktifi 2013 yılında yayınlanmıştır (Çakran ve Eren, 2017).

Avrupa, II. Dünya Savaşı sonrası ekonomisini kaldırmak için Akdeniz ülkeleri ile uluslaşma sürecindeki kolonilerinden gelen Afrika ve Güney Amerikalıları iş gücü olarak kitleler halinde kabul

etmiştir ancak göçmen işçilerin ülkelerde kalıcı olmaları ve çeşitli sebeplerle ülkelerin sürekli olarak düzensiz göçlere maruz kalmaları, göç konusunu siyasileştirmiştir (Özerim, 2014). Göçün siyasileşmesiyle birlikte iş birliği ve insan haklarının korunması amaçlarının tersine “Kale Avrupası” isimlendirmesiyle eleştirilen politikalar geliştirilmeye başlanmıştır. Avrupa Birliği Başkanlığının ifade ettiği üzere 1951 yılında Belçika, Federal Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'dan oluşan ve Avrupa Çelik ve Kömür Topluluğu adıyla kurulan Avrupa Birliği, 2004 yılındaki son genişlemesiyle 27 üyeli, ülkeler arasında serbest dolaşım hakkının bulunduğu büyük bir coğrafi blok oluşturmuş (ABB, 2022) ve bu bloğu göçten korumak amacıyla yeni göç politikaları geliştirmeye başlanmıştır. Bu politikalarından biri kota uygulaması, diğeri ise sığınmacı nüfusunun tazminat ödeme yoluyla gelişmekte olan ülkelerle paylaşılması uygulamasıdır (Fernandez, v.d., 2015).

Cenevre sözleşmesinden kaynaklanan sorumlulukları sebebiyle üye devletler tarafından farklı bileşenlere ve ağırlık oranlarına sahip algoritmalarla farklı kota sistemleri uygulanmaktadır. Bu bileşenler ülkenin ekonomik gücü, nüfus büyüklüğü, birlik içindeki gayri safi hasılası, bünyesindeki mevcut mülteci sayılarıdır (Fernandez, v.d., 2015). Ancak Avrupa Birliği Dublin Tüzüğü (Regulation (Eu) No 604/2013) ile giriş ülkesinin sığınma prosedürü sürecini yönetmesi görevinin belirli sınır ülkelerine yük getirmesinin önlemek amacıyla uzun yıllardır ortak bir kota sistemi geliştirmeye çalışmaktadır. Bu ihtiyaç Suriye sığınmacı kriziyle en üst seviyeye çıkmıştır (Hilpold, 2017) çünkü Avrupa'daki 9 ülkenin Avrupa'daki sığınmacıların %90'ını kabul ettiği bir süreç yaşanmaktadır (Fernandez, v.d., 2015). Bu süreçteki sorunları azaltabilmek amacıyla AK bazı yasal düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Buna göre İtalya ve Yunanistan'da mahsur kalan Suriye ve Eritre vatandaşları ile birlik dışında kalan ve uluslararası korunmaya ihtiyaç duyan sığınmacılar üye devletler arasında paylaşılmalı ve bu sığınmacıları kabul eden üye devletlere Avrupa Birliği maddi destekte bulunmalıdır. AK ilerleyen süreçte bu programın sınırlarını genişletmeye çalışsa da üye devletler tarafından dirençle karşılanmıştır. Bunun üzerine Türkiye ile %50 oran ile sığınmacıları paylaşma şartını içeren bir mutabakat yapılmıştır. Ancak sığınmacı sayılarının artması iki taraflı anlaşmalarla çözülemeyecek boyuta geldiğinden Avrupa Birliği küresel bir iş birliği arayışına girmiştir (Fernandez, v.d., 2015).

Üye devletlerin ulusal kota sistemlerinin yanında eyaletleri içindeki dağılımla ilgili uyguladıkları iç kota sistemleri de bulunmaktadır. Alman “Königstein Key” bu iç kota sistemlerinden biridir. Federal Göç ve Mülteciler Dairesinin yaptığı bilgilendirmeye göre bu sisteme kapsamında eyaletlerin vergi gelirleri ve nüfuslarına göre bir dağıtım yapılmaktadır. Katsayılar belirlenirken vergi gelirlerinin algoritmadaki ağırlığı üçte iki, nüfusun ağırlığı üçte bir olarak ele alınmaktadır (FGMD, 2024).

Kıta Avrupası kota uygulamaları gerçekleştirirken, Suriye göçünden en çok etkilenen Türkiye, Mısır, Lübnan ve Ürdün'de kota uygulaması bulunmamaktadır. Türkiye'nin göç yönetim sistemi II. Dünya Savaşının göç yönetim anlayışında yarattığı değişime kadar soydaş kabulü çerçevesinde kotasız olarak şekillenirken savaş sonrasında uluslararası toplumda yaşanan gelişmeler neticesinde coğrafi

sınırlamaların uygulandığı bir iltica sistemine dönüştürülmüştür (Çakran ve Eren, 2017). Bahsi geçen diğer ülkelerde de 1948 yılından bu tarafa yaşanan iç çatışmalar neticesinde coğrafi ve kültürel yakınlık temelinde kota uygulamadan göçmen kabulü yapılmıştır. Suriye göçünde de bu yaklaşım değişmemiş ve “açık kapı politikası” uygulanmıştır (Pirinççi, 2018).

2.3.2. Geçici Barınma Uygulamaları

Sığınmacı nüfusunun kabulü ve dağıtımına ilişkin kota politikaları sayesinde barınma ihtiyacını yönetmesi, kota politikası bulunmayan ülkelere göre görece daha kolay hale gelen Avrupa, zorunlu kitlesel göçün yönetim sürecini kısa, orta ve uzun vade olarak üç dönemde ele almaktadır (UKKDF, 2019). Ülkeye ayak basılan noktada ilk kayıt-kabul işlemlerinin gerçekleştirildiği, süresi ülkeden ülkeye değişiklik gösteren dönem kısa vade olarak adlandırılmaktadır. Orta vade ise sığınmacıların iltica başvurularının sonuçlarını beklediği, ülkeye ve göçün yoğunluğuna bağlı olarak süresi değişiklik gösteren dönemdir. Uzun dönem ise iltica başvurusu kabul edilen mültecinin ülke içindeki yaşayacağı kentin belirlendiği ve bu kentteki özel konutlara yerleştirildiği dönemdir.

UKKDF tarafından yayınlanan Mülteciler ve Sığınmacılar için Avrupa Acil Durum Barınma Standartları kılavuzuna (2019) göre ihtiyaç yönetimi açısından kısa ve orta dönemdeki geçici barınma uygulamaları da evrelere ayrılmaktadır. Bu evreler aşağıdaki gibidir:

- **Evre-1 Kayıt-Kabul Merkezleri:** Zorunlu kitlesel göçler yıkımlara ya da kayıplara sebep olan olaylar, durumlar ve afetler sebebiyle oluştuğundan varılan noktada sığınmacılara sunulması gereken birinci aşama hizmetler temel insani ihtiyaçlardan barınma, beslenme ve güvenlidir. Bu hizmetlerin sunulacağı alanlar sığınmacıların varış noktalarına en yakın alanlarda konuşlandırılacak olan kayıt kabul merkezleridir (UKKDF, 2019). Kayıt-kabul merkezleri, beklenmeyen bir anda, beklenmeyen sayıda ve bilinmeyen profildeki yabancının güvenlik beklentisiyle bir ülke sınırlarına akın etmesi durumunda, temel insani ihtiyaçları karşılamanın, hedef ülkeye yapılan girişlerin kayıt altına alınmasının ve hukuki statü başvurularının toplanmasının en hızlı, en ekonomik ve en kontrollü yoludur (UKKDF, 2019).
- **Evre-2 Geçici barınma (toplama) Merkezleri:** Sığınmacıların hukuki statülerinin belirlenmesini bekledikleri orta vadeli yaşam alanlarıdır. Kayıt-kabul merkezlerine göre daha kalıcı karakterlidir. Temel insani ihtiyaçların yanı sıra bu merkezlerde, sığınmacıların uluslararası hukuktan dolayı almaları gereken temel sağlık ve eğitim hizmetleri ve bunlara ek diğer bazı kamu hizmetleri verilmektedir. Hizmetlerin ve insani yardımın kolay sunulabilmesi için geçici barınma merkezlerinin kentlerin çeperlerinde kurulması beklenmektedir (UKKDF, 2019).
- **Evre-3 Geri Gönderme Merkezleri:** Bu evre kılavuzlarda değinilen bir evre olmamakla birlikte uygulamada kullanılmaktadır. Mültecilik ya da vatandaşlık statüsü alamamış sığınmacılar ile çeşitli hukuki sorunlar sebebiyle sınır dışı edilecek sığınmacıların kontrollü şekilde

barındırıldıkları merkezlerdir. Bu merkezlerde sığınmacıların temel insani ihtiyaçları karşılanmakta, eğitim ve sağlık gibi temel kamu hizmetleri verilmektedir (GİB, 2024).

Göç İdaresi Başkanlığı ve İspanyol Mülteci Komiserliğince belirtildiği üzere Türkiye ve Ortadoğu ülkelerinde ise hukuki ve siyasi sebeplerle mülteci statüsü verilemeyen ancak 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan “geri göndermeme ilkesi” doğrultusunda ülkeye kabul edilen geçici koruma altındaki sığınmacıların ülkelere dönecekleri kabulüyle sadece kısa ve orta dönem barınma uygulamalarını tek aşamada toplayan acil durum müdahalesi gerçekleştirilmektedir (İMK, 2020; GİB, 2024).

Türkiye'nin geçici barınma uygulamaları II. Dünya Savaşının göç yönetim anlayışında yarattığı değişime kadar soydaşların iskânı ve kalkınma politikaları çerçevesinde şekillenmiş olup soydaş olmayanlardan oluşan ilk göçmen kitlesi olan Iraklı Kürtleri ise kısa süreli olarak sınırları içindeki çadır kent ve sosyal tesislerde barındırmıştır. Ortadoğu hükümetleri ise bölgenin Filistin-İsrail Savaşı, Körfez Savaşı, Suriye iç savaşı gibi arka arkaya gelen pek çok çatışma ve yer değiştirmeye sahne olması, toplumsal yapıda ciddi değişiklikler yaratabilecek sayıda sığınmacıya uzun zamandır ev sahipliği yapıyor olması ve bu durumun yarattığı muhalefet gibi sebeplerle planlı yaklaşımın yaygınlaştırılması için ulusal politikalar geliştirememiştir. Hükümetler bunun yerine kitlesel göçlerin yarattığı ekonomik ve etnik köken kaynaklı sorunları çözebilmek için geri göndermeyi destekleyici politikalar yürütmeye başlamıştır. Bu politikalar geçici barınma merkezlerinin ele alınmasını da etkilemiştir. Hükümetlerce ya merkezlerin kamu desteğinden yoksun, informal mekanlar olmalarına izin verilmiş (Zibar, 2022) ya da operasyonel yaklaşımla depo alanlar olarak kurulmuşlardır.

2.3.2.1. Geçici Barınma Merkezleri

Geçici barınma merkezleri modern göç yönetimi açısından orta vadede gerçekleştirilen ikinci evre barınma uygulamasıdır. İlk başvuruları yapılarak kayıt altına alınan sığınmacılar, bu merkezlere alınarak iltica başvurularının sonuçlanmasını beklemektedir. Sığınmacılar merkezlere aile durumları, etnik ve dini köken gibi özelliklerine göre yerleştirilmekte; beslenme, sağlık gibi temel yaşamsal ihtiyaçlarını bu merkezlerde karşılamaktadır.

Geçici barınma merkezleri çadır ya da konteyner kent olabileceği gibi duruma göre bir yurt, otel, eski bir havalimanı ya da sanayi tesisi de olabilmektedir (Katz, v.d., 2018). Nasıl ele alınırsa alınsın geçici barınma merkezleri ulus devlet için göçün kontrol edildiği mekânlardır çünkü zorunlu kitlesel göç beraberinde pek çok sosyal, ekonomik ve mekânsal sorunu da beraberinde getirmektedir. Barınma merkezlerinin hiç var olmaması ya da yetersiz olması durumunda, gelen sığınmacılar barınma ve iş imkânı bulabilmek için kontrolsüz şekilde varış ülkesinin şehirlerine dağılarak, buralarda kendi informal yerleşimlerini oluşturacaklardır. Bu informal yerleşimler Fransa'daki Calais gibi sığınmacılar tarafından derme çatma oluşturulmuş çadır kentler (Katz, 2017) olabileceği gibi, Ürdün ya da Türkiye'de yaşandığı

haliyle konut ya da konut dışı yapılarda kentsel nüfusu yoğunlaştırıp, kentsel çöküntüleşme gibi sorunlar yaratabilmektedir. Bu sosyo-mekânsal durum beraberinde dezavantajlı yerel topluluk üyelerinin kent içindeki göçlerine, kamusal alanın yerel topluluk üyeleri ve sığınmacılar arasında ayrıştırılmasına, kentsel çöküntü ve informal konut alanlarında artışa, marjinal sektörlerde yoğunlaşmaya, güvenlik sorunlarına, konut ve kira fiyatlarında öngörülemez artışlara, yeni arazi kullanımlarının ortaya çıkmasına, şehirlerde beklenmeyen nüfusu artışlarına ve bu artışlara bağlı olarak mali kaynakların ve altyapı imkanlarının yetersiz hale gelmesine, kıt kaynaklar ve hizmetler için yerel topluluk üyeleri ile mücadeleye girilmesine, sosyal ayrışma ve ötekileştirmeye sebep olmaktadır (Fawaz, 2016; Madoré, 2016; Levent, 2019). Bu sorunların oluşmaması için ulus devletin merkezi ve yerel örgütlerinin temel argümanları geçici barınma merkezleridir. Bu merkezler, yerel topluluk üyeleri ile mücadeleye gerek kalmaksızın sığınmacıların barınma, beslenme, eğitim ve sağlık gibi temel yaşamsal ihtiyaçların karşılandığı; merkezi hükümet tarafından kurulup, finanse edilen ve böylelikle de altyapı ve hizmet sunumları konularında yerel yönetime yük getirmeyen; içeride yaşayan kişilerin devlet tarafından bilindiği, giriş çıkışların ve günlük faaliyetlerin izlendiği ve bu sayede de güvenlik tehditlerinin en aza indirildiği yerler olma iddiasını taşımaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde hükümet desteğinden yoksun, informal mülteci kamplarını geçici barınma merkezlerinden ayırabilmek için öncelikle zorunlu kitlesel göç ve geçici barınma merkezleri arasındaki ilişkiyi tanımlamak gerekmektedir. Geçici barınma merkezleri, hedef ülkedeki geçici koruma altındaki sığınmacıların uluslararası korumaya hak kazanana dek barınma, beslenme ve güvenlik gibi temel yaşamsal ihtiyaçlarının karşılandığı; eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerinin verildiği alanlardır (AFAD, 2016). Bu merkezler geçici koruma sağlayan ülkenin hükümeti tarafından kurulmakta ve işletilmektedir. Uluslararası veya ulusal insani yardım kuruluşları da işletme sürecinde bağışlarla hükümetlere destek sağlamaktadır (Fawaz, 2016). Öyle ki BMMYK tarafından bazı Afrika ülkelerinde yürütülen geçici barınma uygulamalarında sağlanan destekler kalkınma amaçlı kullanılmıştır. BMMYK geçici barınma merkezlerinin yardıma bağımlı operasyonel yapısını iyileştirebilmek için 1960-1985 arası dönemde Afrika'da bazı bölgelerde insani yardımları kalkınma ile eşleştiren programlar oluşturulmuştur. Bu programlarda, geçici barınma merkezleri yarı kalıcı yapılardan oluşturulan ve köyler şeklinde organize edilen geçiş mekanları şeklinde ele alınmaktadır (Zibar, 2022). Buradaki amaç insani yardımları kalkınma amacıyla kullanmak, kırsal alanlarda veya çeperlerde kalkınmayı teşvik etmek ve sığınmacıları kontrol altında tutmaktır. Planlama hedeflerinde burada yaşayan topluluğun kendi kendine yetebilmesi, ekonomik kaynakların etkin kullanılması, sosyal hizmetler ve iş imkanlarının da eklenmesiyle sürdürülebilir bir yaşam alanı oluşturulması, mekânsal genişlemeye imkân sağlayacak yer seçimi yapılması bulunmaktadır (Zibar, 2022). Bu hedeflerde temel amaç geçici olarak kurulan ancak kalıcı hale gelen merkezlerin yaşanabilir, kendine yetebilen ve sürdürülebilir şekilde en baştan planlanmasıdır (Tablo 2.1.).

Tablo 2.1. Farklı Geçici Barınma Merkezi Yaklaşımları (Zibar, 2022).

Ortadoğu'daki Geçici Barınma Merkezlerinde Uygulanan Operasyonel Yaklaşım/ 1960-85 Arasında Afrika'da Uygulanan Planlı Yaklaşım		
	Geçici Barınma Merkezi	Geçici Yerleşim
Kurulum Evresi	Acil Durum Sırası ve Sonrası	Acil Durum Sonrası
Kullanım Süresi	Acil durumun yoğun olduğu ilk aylar/ Statü belirlenene ya da geri gönderilene kadar geçen süre	Geri dönme ihtimali olmadığına kendine yeterli hale gelene kadar geçen süre
Konum	Sınıra yakın/yarı izole	Kentsel Çeperler-Az Gelişmiş Alanlar
Büyükölçü ve Kapasite	Devlet tarafından belirlenir	Geliştirilebilir
Hizmetler	Temel Hizmetler	Temel Hizmetler ve İş İmkanları

Ancak insani yardımların geçici barınma merkezlerinin planlanması yoluyla kalkınma amaçlı kullanılması Ortadoğu'da gerçekleştirilemediği gibi kitlesel göçlerden sonra etnik yapının değişmesi tehlikesi veya sosyo-ekonomik sorunların ortaya çıkması hükümetleri sığınmacıları ülkelerinde barındırmak konusunda isteksiz hale getirmiştir. Hükümetler barınma çözümleri üretmek yerine konuyu uluslararası insani yardım kuruluşlarının ya da sığınmacıların inisiyatiflerine bırakma eğilimindedir. Bu politika sonucunda sığınmacılar tarafından kentsel ya da kırsal alanlarda, informel ve düzensiz barınma alanları oluşturulmaktadır. Hükümetlerin kontrolü altında olmayan bu alanlar, eğitim, sağlık gibi pek çok temel kamu hizmetini sağlayamamaktadır. Uluslararası ve yerel yardım kuruluşları iase, ibate desteği verdikleri gibi gönüllüleri eliyle eğitim ve sağlık hizmeti sunmaktadır. Bu şekilde insani yardıma bağımlı informel alanlar mülteci kampı olarak adlandırılarak (Fawaz, 2016) günümüzdeki anlamıyla geçici barınma merkezlerinden ayrılmaktadır.

Günümüzde Avrupa-Ortadoğu bölgesinde inşa edilen geçici barınma merkezlerinin tamamı BMMYK ile Sphere Humanitarian Charter tarafından hazırlanan kılavuzlara göre inşa edilmektedir. Bahse konu kılavuzlar, geçici barınma merkezlerinde kullanılan barınma birimlerinin dayanaklılık ve yaşanabilirlik çerçevesinde geliştirilmesi, suya ve enerjiye erişim, ulaşılabilirlik, çevrenin korunması, afet ve yangın risklerinden korunma gibi konularda planlama ve tasarım kriterlerini belirlemektedir (BMMYK, 2019).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, kılavuzunda temel yer seçimi, büyüklük, fonksiyon ve yerleşim standartlarını belirlemektedir. Buna göre, nüfus projeksiyonu için ortalama hane büyüklüğü 4-6 kişi olarak kabul edilir. 1 merkez 4 kasabadan oluşur ve 20.000 kişiyi barındırır. 16 ailelik bir birim kümedir; 16 kümelik bir birim mahalleyken, 4 mahalleden ise 1 kasaba oluşmaktadır. Her kasabada merkezi genel toplanma alanı, bir ilkokul, genel market, hizmet dağıtım alanı ve dini yapı birimleri bulunmalıyken; kampta bu birimlere ek olarak yönetim, kültür ve spor merkezleri bulunmalıdır (İnan ve Korgavuş, 2017).

Yer seçimlerinde ise bu merkezlerin sınıra en az 50 km, çöp alanlarına 5 km ve ekolojik koruma alanlarına 15 km mesafede olması gerektiği; sel, su baskını ya da heyelandan korunmak için doğal eşiklere uyumlu planlama yapılması gerektiği; su havzaları ya da dere yatakları etrafında 50 km koruma kuşağı bırakılması gerektiği; mülkiyet konularında yerel halk ile sorun yaratmayacak alanların seçilmesi ve alanın nüfusa göre büyütülebilir olması gerektiği gibi temel yer seçim kriterlerine değinilmiştir (BMMYK, 2019).

Sphere projesi ise *Sphere Humanitarian Charter* tarafından, afet ve savaş sonrası acil durum yerleşke planlanması için 1997 yılında hazırlanan ve minimum düzeyde gerekli olan teknik detayların anlatıldığı kılavuzdur. Geçici barınma merkezlerinin kurulumunda uyulması gereken hususlar beş ana başlıkta toplanmıştır (İnan ve Korgavuş, 2017). Buna göre:

1. **Stratejik Planlama:** Yerleşim alanları savaş ya da çatışma riskleri olan bölgelere güvenli bir mesafede şehir plancılarının ve alt yapı kurumlarının ortak bilgisi dahilinde planlanmalıdır. Yerleşim yeri, temiz su, kanalizasyon gibi temel teknik altyapı servislerinin sağlanabildiği ve sağlık birimi, okul ve rekreasyon alanı gibi hizmetlere ulaşılabilir konumda ya da bu hizmetlerle birlikte planlanmalıdır.
2. **Yerleşim Planlama:** Yerleşim alanlarına ve diğer hizmet birimlerine ulaşım güvenli olmalıdır. Yer seçerken doğal çevrenin tahribatını azaltmak için önceden kullanılmış araziler tercih edilmelidir.
3. **Barınma Birimi Planlama:** Barınma birimleri, hane halkının günlük kullanımı için yeterli büyüklükte ve sosyo-kültürel olarak kabul edilebilir olmalıdır. Ayrıca bu birimler dış ortam koşullarına karşı dayanıklı, mahremiyet, güvenlik ve hijyen normlarına uygun olmalıdır.
4. **Yapım:** Yapım sürecine sığınmacılar ve yerel uzmanlar birlikte dâhil edilmelidir. Olabildiğince yerel malzemeler kullanılmalıdır. Sığınmacılar yapım sürecine dahil edilmelidir ve bunun için sığınmacılara, gereken teknik bilgiler verilmelidir.
5. **Çevresel etkiler:** Yapım işlerinde çevreye uygun yapı malzemeleri ve yapım teknikleri kullanılmalı; kullanılırken de mevcut kaynakların kapasitesi göz önünde bulundurulmalıdır. Planlanan yerleşim alanındaki bitki örtüsü, tasarımın bir parçası olarak kabul edilmeli ve arazi planlaması bu bitki örtüsünün özelliklerinden faydalanacak ve bu örtüyü koruyacak şekilde yapılmalıdır.

Uluslararası kılavuzlarda geçici barınma merkezlerinin oluşturulmasına ilişkin dikkate alınması gereken temel hususların yer seçimine ve sürdürülebilirliğe ilişkin olduğu görülmektedir.

Görüldüğü gibi zorunlu kitlesel göçte, ulus devlet sınırları içinde sınırlı kaynakları ile vatandaşlarına sunduğu imkanları herhangi bir mücadeleye ve sosyo-ekonomik adaletsizliğe sebep olmadan sığınmacılarla nasıl paylaşacağı konusuna çözüm ararken (Sanyal, 2016); sığınmacılar da can

güvenliklerini sağladıktan sonra insan onuruna yakışacak şekilde temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir yasal ve ekonomik sisteme nasıl dâhil olabilecekleri konusuna çözüm aramaktadır.

Ulus devletler için bu sorunun cevabı çeşitli ölçeklerde planlamadan geçmektedir. En temelde planlama, üst ölçekli stratejik planlar ile ülkenin bir konudaki politikalarını belirlerken, alt ölçeklerde mekânsal planlama ile bu stratejilerin hayata geçirilmesini hedeflemektedir. Göç politikaları konusunda dünya iki kutba ayrılmış durumdadır. Avrupa ve Ortadoğu'da zorunlu kitlesel göç süreçleri birbirinden tamamen farklı yaklaşımlarla yürütülmektedir. Bu ayrışmanın temelinde hedef ülkelerin hukuki, siyasi ve ekonomik sistemlerindeki farklılıklar yer almaktadır. Küresel kuzeyi temsil eden kıta Avrupası göç olgusuna sosyo-ekonomik bütünleşme ve katılım çerçevesinden yaklaşırken, küresel güneyi temsil eden Türkiye ve Ortadoğu tarihsel ve kültürel akrabalık ve yardımlaşma çerçevesinden bakmaktadır. Bakış açılarındaki bu temel farklılık kabul koşullarından, sunulan sosyo-mekânsal çözümlere kadar yansımaktadır. Ancak ele alınışları ve uygulamaları farklı olsa da geçici barınma merkezleri II. Dünya Savaşından bu yana tüm dünyanın üzerinde fikir birliği sağladığı bir çözümdür.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bölümde, çalışmanın kuramsal çerçevesinin oluşturulduğu kaynak araştırmaları bölümünde kavramsal olarak incelenen ve kitlesel göçlerin yönetiminde kullanılan temel düzenleyici uygulamalar olduğu ifade edilen kota ve geçici barınma uygulamalarının Avrupa ve Ortadoğu’da nasıl hayata geçirildiği ile bu uygulamalara ilişkin özellikler, doğru veya eksik yönler, örnek olarak seçilen ülkelerde inşa edilen geçici barınma merkezleri incelenerek ortaya konulmaktadır.

Bahse konu merkezler, yer seçimi ve kapasite özellikleri ile mekânsal planlama yaklaşımlarını ortaya koymak için incelenmektedir. Bu incelemeler konuya ilişkin yapılan az sayıda mekânsal planlama içerikli çalışmalar ile geçici barınma merkezlerini mültecilerin günlük hayatları ile devletlerin göç yönetim sistemleri bağlamında ele alan çalışmalar derlenerek yapılmaktadır.

Derlemelerden elde edilen sonuçlar neticesinde Türkiye’nin göç yönetim uygulamaları ile Türkiye’de kurulan geçici barınma merkezlerinin incelenmesi için gerekli veriler elde edilmektedir. Türkiye örneklerinin mekânsal planlama açısından incelendiği bu çalışma ile merkezlerin mimari tasarım ya da yerleşim planlaması gibi konularda tekil olarak incelenmesinin ötesine geçilecek; politika ve plan hiyerarşisinin mekânı nasıl biçimlendirdiği, yerleşimlerin kent olarak tariflenemese dahi bütüncül şekilde planlanması gerektiği ve bu gereklilik çerçevesinde mekânsal planlamanın nasıl kullanılacağı ortaya konulmaktadır.

3.1. Avrupa ve Ortadoğu’nun Geçici Barınma Merkezi Uygulamaları

3.1.1. Avrupa’nın Geçici Barınma Merkezi Uygulamaları

Avrupa bölgesinde Balkan Savaşlarıyla başlayan süreçte ulus devletlerin oluşumları gerçekleşirken imparatorluk tebaası pek çok halk zorla yerinden edilmiştir. Yerinden edilen kitleler Avrupa’dan ayrılırken, sığınmacıların bu coğrafyadaki hedef ülkeleri Türkiye olmuştur. II. Dünya Savaşıyla birlikte zorla yerinden edilmeler Avrupa uluslarına sıçramıştır.

II. Dünya Savaşı sırasında kıta Avrupa’sının büyük bölümü yerinden edilmiştir. Yaklaşık 20 milyon kişinin yerinden edildiği bunların 850 bininin ise savaş bittikten iki yıl sonra dahi Avrupa dışındaki geçici barınma merkezlerinde yaşadığı bilinmektedir. Doğu Avrupa’dan gelen sığınmacılar ile Nazi kamplarından kurtulanlar için Almanya, Avusturya ve İtalya’da geçici barınma merkezleri kurulmuştur. Eski kışlalar, kaleler, oteller, hava alanları, terk edilmiş özel konutlar ve hatta yıkılmış yapılar dahi barınma için kullanılmıştır. (Carlin, 1982).

Savaş ve sonrasında mültecilerin yaşadığı sağlıksız ve güvenlikten uzak şartlar sebebiyle kurulan BMMYK’ın çalışmaları ile yeni geçici barınma uygulamaları hayata geçirilmiştir. Yeni sistemde -geçici barınma uygulamaları kayıt kabul ve geçici barınma (toplama) merkezleri olarak ayrılmaktadır. Kayıt-kabul merkezleri kısa dönem/birinci aşama merkezler olup sınır ya da liman

bölgeleri ile havaalanı, gar gibi varış noktalarında ya da bu noktaların yakınlarında, sığınmacıların temel ihtiyaçlarını kısa süreli karşılamak üzere kullanılmaktadır. Burada sığınmacıların kayıtları ve hukuki başvuruları alınarak orta dönem/ikinci aşama geçici barınma (toplama) merkezlerine gönderilmeleri sağlanmaktadır. Geçici barınma (toplama) merkezleri ise genel olarak merkez kentlerin dışında ancak metropoliten alanların içinde veya kentlerin çeperleri ile banliyölerindeki konut alanlarında yer almakta; barınma birimi olarak da öncelikle kamuya ait eski oteller, yurtlar, sosyal konutlar kullanılmakta, kamuya ait alanlar yetersiz geldiğinde kiralama ya da satın alma yoluyla elde edilen benzer yapılar yenilenecek kentlerdeki çöküntü alanlarının dönüştürülmesi sağlamaktadır. Sığınmacıların bu merkezlerde, hukuki başvuruları sonuçlanana kadar kalması planlanmakta olup bu süre ülkeden ülkeye değişebilmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2015).

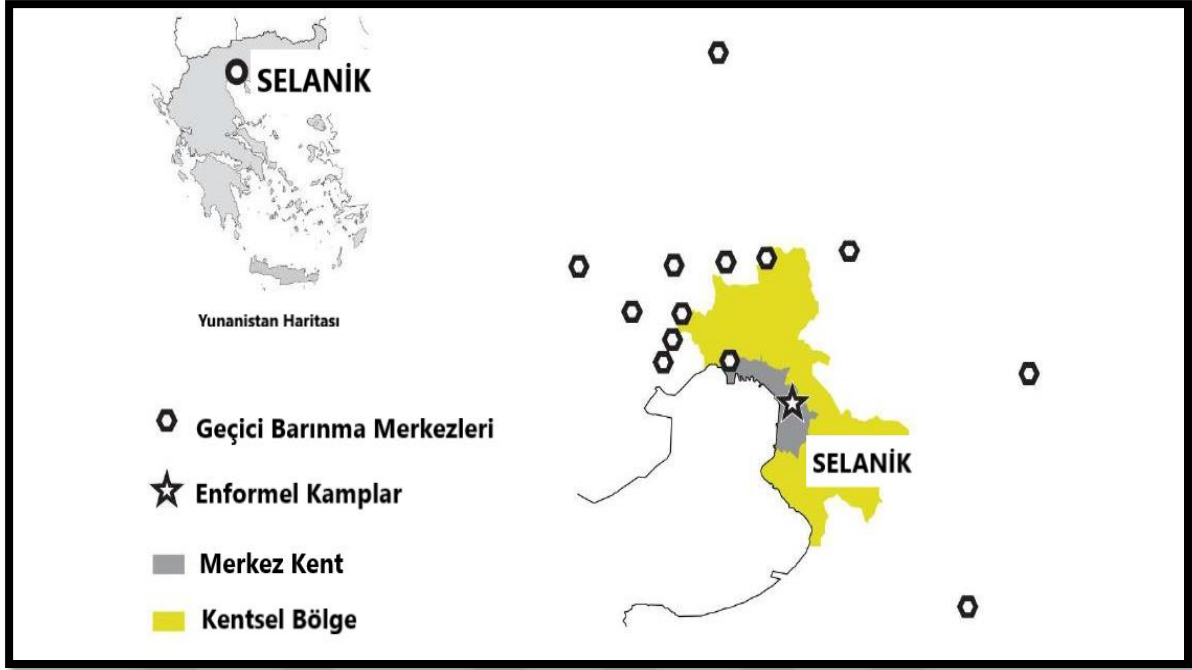
Mülteci kabulündeki bu planlı yaklaşım 2015 yılında ise Suriye göçünün yarattığı kriz hali ile değişmeye başlamıştır. Temel yaklaşımlar aynı kalmakla birlikte göç eden kitlenin büyüklüğü ve belediyelerin sosyal konut stokunun yetersiz kalması sebebiyle korunaklı konteyner kentler kurulmuştur. Geçici konaklama merkezlerine ilişkin kurulum kılavuzlarında bu konteyner kentlerin daha kalıcı strüktürlerde inşa edilmesi, sığınmacıların ve diğer paydaşların katılımıyla planlanması ve seçilen arazilerin nüfusla birlikte genişlemeye olanak sağlayacak yerlerde olması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca kapasite belirlenirken suya ve enerjiye ulaşım konuları ile yer seçiminde, çevrenin korunması ve sürdürülebilirlik vurguları yapılmaya başlanmıştır (UKKDF, 2019).

3.1.1.1. Yunanistan Örneği (Atina ve Selanik)

Avrupa Ortak İltica Sistemi ve Dublin Sözleşmesi kapsamında sığınmacıların AB'ye ilk giriş ülkesinde iltica talebinde bulunması ve bu ülkede barındırılması gerektiğinden Yunanistan sürekli düzensiz göç alan ve göç eden kitlenin büyüklüğünün belirlenemediği ülkelerden biridir. Bu durum kota sisteminin uygulanmasını anlamsız hale getirdiğinden barınma uygulamalarını da olumsuz etkilemektedir. Yunanistan Avrupa Birliğinin mülteci yönetimindeki lojistik üssü konumunda olduğundan barınma uygulamaları da klasik Avrupa uygulamalarından farklıdır (Sowa, 2020). Yunanistan'da sığınmacılar başkent Atina ve Selanik'te yoğunlaşmaktadır. Bu iki kentte 13 geçici barınma merkezinde 30.000 sığınmacı yarısı Atina'da, diğer yarısı da Selanik'te olacak şekilde dağılmıştır. Diğer şehirlerin tamamında ise 30.000 adalarda da 10.000 kişi hükümete bağlı merkezlerde yaşamaktadır. Ancak, Atina ülkenin anakaradaki en büyük limanı olduğu ve Selanik de Balkan Yolunda bulunan Makedonya ile sınır komşusu olduğu için çok daha fazla mülteci bulunmakta ve hükümete bağlı merkezlerin yanı sıra mülteci dayanışması girişimlerinin merkez kentteki boş binaları işgal ederek oluşturduğu informel kamplar da bulunmaktadır (Tsavdaroglou ve Lalenis, 2020).

Atina ve çevresini içeren Attika bölgesindeki 15.000 sığınmacı için merkezi hükümet belediye ile birlikte gerekli hizmetleri sağlamaya çalışmıştır. Adalardan gelen ve sınırlar kapandığından anakarada mahsur kalan sığınmacılar için bu bölgede Eleonas Misafirperverlik Merkezi, Schisto Acil

Şekil 3.2. Selanik’te kurulmuş geçici barınma merkezlerinin kentsel alandaki dağılımı (Tsavdaroglou ve Lalenis, 2020: 166).

3.1.1.2. Almanya Örneği (Berlin)

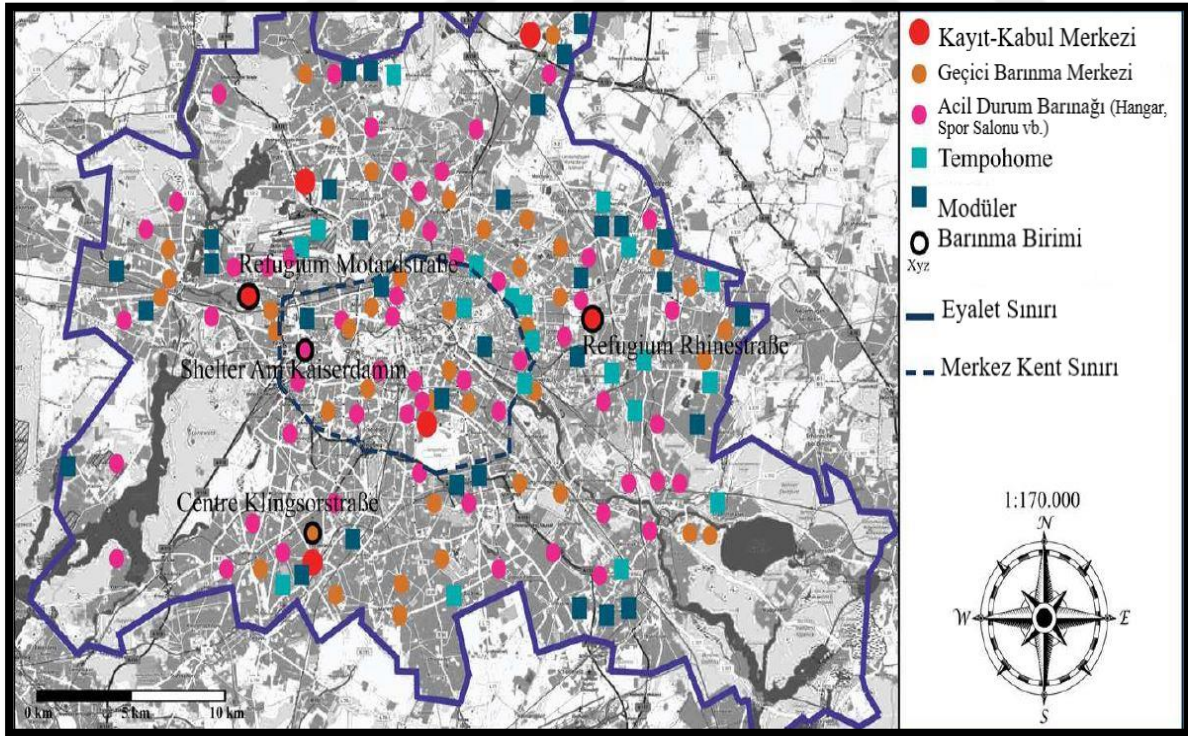
Almanya’da tüm Avrupa’da olduğu gibi aşamalı ve işlevlendirilmiş klasik barınma uygulamaları bulunmaktadır. Sınır kontrol noktalarına sığınma talebini bildiren kişilerin kayıt ve ilk başvuru işlemlerinin yapıldığı kayıt-kabul merkezlerinde 18-24 ay arasında konaklamak yasal olarak zorunludur. Bu merkezlerin kurulması ve işletilmesi eyalet yönetiminin görevidir. Sonrasında sığınmacılar EASY (Erstverteilung Asylbegehrende) adı verilen bir dağıtım sistemi marifetiyle eyaletlere dağıtılmaktadır (Fachinger, v.d., 2024).

Dağıtım sistemi eyaletler arasında adil dağılım sağlamayı hedefleyen bir kota algoritmasıdır. Algoritmanın bileşenleri 1/3 oranında eyalet nüfusu, 2/3 oranında vergi gelirlerinden oluşmaktadır. Sistem bu verileri kullanarak mevcut barınma tesislerinin kapasitelerini optimum kullanmayı, en düşük yerleştirme maliyeti oluşturmayı ve bunları yaparken de eyaletler arasında adil yük paylaşımını hedeflemektedir ((Fachinger, v.d., 2024).

Yerleştirileceği eyalet ve geçici barınma merkezi belirlenen sığınmacılar, bu merkezlerde mülteci statüsüne hak kazanıp yerleşeceği bir kalıcı konut bulunana kadar ikamet etmektedir. Sığınmacı sayılarının artmasıyla birlikte kalıcı konutlar yetersiz kaldığından geçici barınma merkezlerinde uzun süreli yaşayan sığınmacı sayısı artmaktadır. *Bavaria, Hamburg, Hessen* gibi eyaletlerdeki sığınmacıların büyük bir kısmı geçici barınma merkezlerinde uzun süreli konaklarken, *Rhineland-Palatinate, Lower Saxony, Schleswig-Holstein* eyaletlerinde ise kalıcı konutlar hala yeterli olmaktadır. Kalıcı konutların yetersiz kalıp geçici barınma merkezlerinin uzun süreli kullanıldığı eyaletlerde eski otel ya da kamu

binaları yurt gibi düzenlenerek ailesi olmayan sığınmacıların kullanımına verilirken, aileler için yeni kurulmuş ve bağımsız birimlerden oluşan merkezler kullanılmaktadır. Sığınmacı sayısının artmasıyla birlikte merkezlere duyulan ihtiyacın da artması merkezlerin imkanları ve kapasiteleri arasında farklılıklara yol açmaktadır (Fachinger, v.d., 2024).

Almanya'nın en büyük metropoliten alanı olan Berlin'de 2008 yılında altı olan barınma merkezlerinin sayısı 2015 Suriye krizinden sonra yüzün üzerine çıkmıştır. Berlin'deki barınma merkezleri, kent merkezi dışındaki alanlarda eşit şekilde dağıtılmış ve işlevlendirilmiştir. 2016 yılına gelindiğinde sistemde, altı kayıt-kabul merkezi, 111 geçici barınma merkezi bulunmaktadır. Almanya'da geçici barınma uygulamalarının ikinci evresi olan ve orta vadeli çözüm sunan geçici barınma merkezleri, kentte bulunan ve kullanıma uygun misafirhane benzeri yapılardan oluşur ve toplama merkezi olarak adlandırılır. 2015 yılında gelen kitlenin büyüklüğü sebebiyle kırk beş toplama merkezi yetersiz kalmış ve 66 acil durum barınağı eklenmiştir (Şekil 3.3.). Acil durum barınakları Berlin'in barınma stratejisinde bir paradigma değişikliğine yol açmış ve 2015 yılından bu yana en yaygın düzenleme haline gelmiştir. Büyük holler ve hangarlar duvarlar veya çadırlarla bölmelere ayrılarak, çok sayıda sığınmacının yerleştirildiği ancak minimum standartları sağlamayan acil durum barınağı haline getirilmiştir. Standartları sağlamayan bu alanlar yerine konteyner veya geçici evler ("Tempohomes") ve modüler konaklama ("MUF") geliştirme hedefi, 2015 yılından bu tarafa şehrin yeni toplu barındırma stratejisi olarak ortaya çıkmıştır (Kreichauf, 2018).

Şekil 3.3. Berlin'de kurulmuş geçici barınma merkezlerinin kentsel alandaki dağılımı (Kreichauf, 2018:8).

Mülteci İşleri Eyalet Ofisinin bildirdiği üzere kontrollü konteyner kentler (tempohome) (Şekil 3.4.) Berlin eyaletine ait taşınmazlar üzerinde 2014 sonunda kurulmaya başlanmış olup 2017 yılında yeni modüler mülteci barınakları (MUF) açılana kadar kullanılmak amacıyla inşa edilmiştir (MİEO, 2024). Tempohomelar için geçici imar ve kullanım yönetmelikleri gerçekleştirilmiştir. Yer seçimleri eyaletin maliye departmanı tarafından yapılırken, planlaması çevre ve şehircilik departmanı tarafından çevre koruma raporları doğrultusunda, eyaletin kentsel planlama ilkeleri çerçevesinde yapılmıştır (MİEO, 2024)

Şekil 3.4. Berlin’de kurulmuş “tempohome” örneği (MİEO, 2024).

Konteyner kentlerin yetersiz kalacağına anlaşıldığı 2015 yılında çevre ve şehircilik departmanı tarafından ilk modüler mülteci barınağı inşa edilmeye başlanmıştır. Bu barınaklar temel bir taşıyıcı yapıdır içinde yeniden düzenlenebilir iç bölmelerden oluşan yurt yapıları şeklinde inşa edilmiştir (Şekil 3.5.). Devlete ait araziler üzerinde prefabrik bileşenlerle inşa edilen bu barınaklar her taşınmaz için yeniden planlama yapma zorunluluğunu ortadan kaldırdığından inşaat sürecini kısaltmıştır. 2016 yılına gelindiğinde maliye departmanı kalıcı modüler barınaklar için devlete ait altı geliştirici ile anlaşmış olup erişilebilir kiralık konut olarak kullanılmak üzere sosyal ya da genel konut piyasasına sunmayı planlamıştır (MİEO, 2024).

Şekil 3.5. Berlin’de kurulmuş “MUF” örneği (MİEO, 2024).

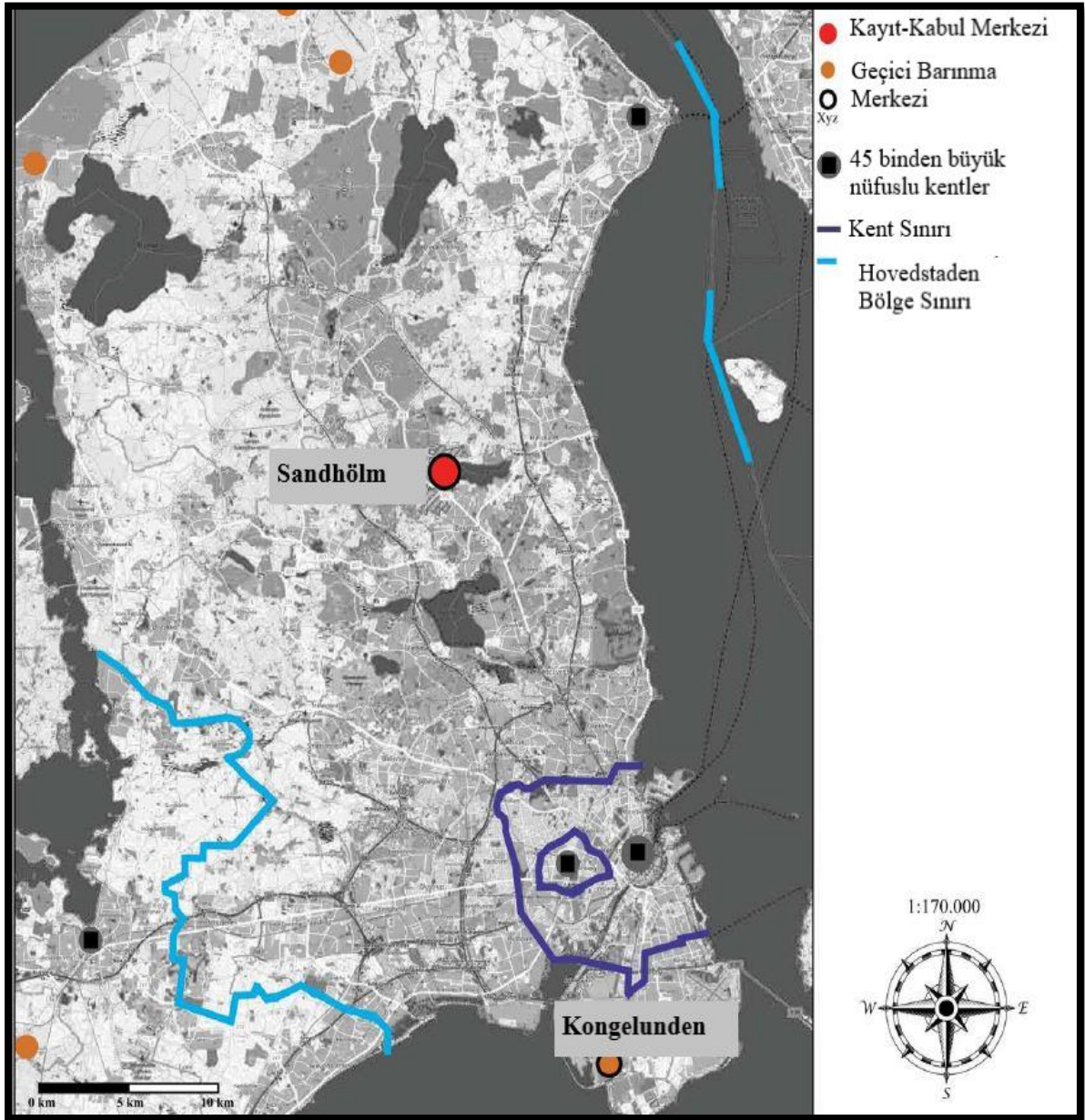
Yeni yapılan konteyner kentler ve modüler barınaklar Berlin eyaletindeki barınma kapasitesinin %50’ sini oluştururken kalan %50’si ise mevcut ticaret, ofis, hastane, otel ve konut yapılarından oluşmaktadır. Bu yapılar kira ve yenileme masrafları bakımından eyalete mali bir yük getirirse de çöküntü alanlarının yenilenmesini ve yeniden işlevlendirilmesini sağlamaktadır (MİEO, 2024).

Yeni kurulan merkezler genellikle batıdaki gelişmiş kent merkezinin aksine kentin kuzey doğusunda yoğunlaşmaktadır. Kentin kuzeydoğusu sosyo-ekonomik olarak kentin az gelişmiş hatta marjinalleşme eğilimi gösteren ve endüstri alanları ile çevrili bölgeleridir. Bu yer seçiminin bazı temel sebepleri bulunmaktadır. En önemli sebep kamu mülkiyetine duyulan bağlılıktır. Almanya’da da merkezlerin kurulacağı taşınmazlar öncelikli olarak kamu mülkiyetinde bulunan taşınmazlardan seçilmektedir ve Avrupa’daki gelişmiş özel mülkiyet sistemi sebebiyle kamusal mülklerin sayısı azdır. Kent merkezindeki kamusal mülkler kentlerin kamusal hizmet ihtiyaçları için kullanılmaktadır. Ayrıca merkezde yaşayan konservatif ve varlıklı Almanlar bu bölgelerde merkezlerin kurulmasına politik direnç göstermektedir. Bir diğer sebep ise kentin kuzeydoğundaki bu bölgelerde 2015 gelen nüfusu karşılayabilecek ve ihtiyaç halinde merkezlerin genişlemesine imkân sağlayacak yeterlilikte taşınmaz bulunmaktadır (Seethaler-Wari, 2018; Sowa, 2020).

3.1.1.3. Danimarka Örneği (Kopenhag)

Kopenhag’ın kuzey doğusunda yer alan Hovestaden bölgesi göçmen yerleşimleri konusunda uzun bir geleneğe sahiptir. Nüfusu 45.000’den fazla olan şehirlerde hiç barınma merkezi bulunmamaktadır; merkezler büyük kentsel yerleşim yerlerinden genellikle 10-50 km uzaklıktaki

ormanlarda bulunan eski askeri üslerde ve hastanelerde yer almaktadır. Hovedstaden bölgesinde 8 adet barınma merkezi bulunmaktadır (Şekil 3.6.). Sandholm merkezi Danimarka sistemi için betimleyici bir özellik taşımaktadır. Kent merkezinden 30 km uzaklıktaki bu merkez ilk defa 1909 yılında kışla olarak kullanılmaya başlanmış, 1986 yılında ise sığınmacılar için barınma merkezine dönüştürülmüş olup hala kullanılmaktadır. Ancak alanın bir bölümünde hala askeri faaliyetler sürdürülmektedir. Kışla olarak inşa edilmesinden dolayı yapısal olarak çok sayıda insanı barındırmaya uygundur ve karşılama, konaklama ve ayrılma bölümlerinden oluşmaktadır. Merkezde Ulusal Polisin, Göçmenlik Servisinin ve Danimarka Cezaevi ve Denetimli Serbestlik Servisinin göçmenlik büroları yer almaktadır (Kreichauf, 2018).

Şekil 3.6. Kopenhag'da kurulmuş geçici barınma merkezlerinin kentsel alandaki dağılımı (Kreichauf, 2018:9).

3.1.1.4. Hollanda Örneği (Utrecht)

Almanya sistemine benzer şekilde işleyen Hollanda'da gelen sığınmacıları öncelikle toplama merkezlerine yerleştirmekte; kapasitenin yetmediği hallerde acil durum barınaklarını kullanmaktadır. Suriye göçü esnasında acil durum barınakları kamp yatakları kullanılarak spor salonlarında, hızla kurulan çadırlarda ya da eski okul binalarında, hapishanelerde ve huzur evlerinde kurulmuştur. Bu merkezlerde, bir çadırda veya odada altı ile yirmi erkek veya kadın birlikte yaşamaktadır. Hukuki statü başvurularının değerlendirildiği, dokuz aydan iki yıla kadar uzayabilen süreç sırasında bekleyenler daha donanımlı merkezlere taşınmıştır (Kreichauf, 2018).

Ayrıca daha eşitlikçi, kapsayıcı ve daha az izole bir sığınmacı kabul biçimi oluşturmak için şehirdeki mevcut kayıt-kabul merkezleri yerine kullanılabilir "Utrecht Refugee Launchpad", adında deneysel ortak konut projeleri gerçekleştirilmiştir. Plan Einstein da denilen projede, Hollanda'da son yıllarda ilgi gören ortak konut yaklaşımı sığınmacılar için kullanılmaktadır. Ortak konut sistemi, konut sakinlerinin tesisin tasarımına ve yönetimine katıldığı, bireysel hane birimlerinden ve ortak alanlardan oluşan dezavantajlı grupları içeren, gruplandırılmış konut sistemleridir. AK'nin "Kentsel Yenilikçi Eylemler" programı kapsamında finanse edilen ve Utrecht'in yerel yönetimi, bir konut şirketi, bir sivil toplum kuruluşu ve bir yükseköğretim kuruluşundan oluşan girişim; ortak konut modeli sayesinde yerel kiracıları sığınmacılarla bir araya getirmeyi ve sosyal bütünleşmeyi geliştirmek için mekânın etkisini kullanmayı hedeflemektedir. (Oliver, v.d., 2020)

3.1.1.5. Sırbistan Örneği

Sırbistan diğer Avrupa ülkeleri gibi kademeli geçici barınma sistemi uygulamaktadır. Sırbistan Cumhuriyeti Mülteciler ve Göç Komiserliğinin bildirdiği üzere ülkede, Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte son 25 yıldır sığınmacılar için geçici barınma ile mülteciler için kalıcı barınma ve bütünleşme çalışmaları yürütülmektedir (SCMGK). Ülkede 14 kayıt-kabul merkezi, 5 geçici barınma (toplama) merkezi bulunmaktadır. Banja Koviljaca geçici barınma merkezi 1965 yılından bu yana kullanılmaktayken, diğer dördü 2011-2014 yılları arasında ortalama 200 kişilik kapasiteleri ile Ortadoğu'dan gelen sığınmacılar için açılmıştır. Bu merkezlerin tamamı kırsal bölgelerde kent çeperlerinde ya da köylerin yakınlarında kurulmuş olup eski askeri tesislerin ya da fabrika ve otel benzeri yapıların dönüştürülmesiyle kurulmuşlardır. 2015 yılında Avrupa için kriz halini alan Suriye göçüyle birlikte ülkede kapasiteleri genel olarak 200 ila 1000 kişi arasında bir skalada değişen 14 adet kayıt-kabul merkezi kurulmuştur. Bu merkezlerden dört tanesi eski otel, fabrika ve askeri üsler kullanılarak kurulurken, diğer on tanesi ise yeni kurulan merkezlerdir. Merkezler genel olarak kent çeperlerinde ya da kent merkezine yakın köylerde kurulmuşlardır; bazıları otoyol ya da tren yoluyla yerleşim yerinden ayrılırken, bazıları da orman ya da tesislerin duvarları sayesinde yerleşimlerden ayrılmaktadır. Bu yer seçimlerinin temel sebebi Sırbistan'ın Balkan rotasının kapatılmasıyla kendini

transit ülke olarak konumlandırmasıdır. Sırbistan, sığınmacı sayısını ve mevcut sığınmacı varlığını kontrol altında tutup diğer ülkelere kolay transferlerini sağlamak amacıyla bu bölgeleri tercih etmiştir. Yapılar mimari olarak kentsel kamu tesislerine benzer şekilde planlanmış olup genel olarak yurt binası ve idari bina olarak 2 temel yapıdan oluşmaktadır. Merkezlerde temel eğitim, sağlık, beslenme hizmetlerinin yanı sıra rekreasyon alanları da bulunmaktadır. Bunlara ek olarak transit sığınmacılar için Makedonya ve Hırvatistan sınırına yakın ayrıca ulaşım hatlarına da yakın olan 2 merkez kurulmuştur (SCMGK, 2024).

3.1.2. Ortadoğu'nun Geçici Barınma Merkezi Uygulamaları

Ortadoğu'da sömürgelikten kurtulan halklar bölgedeki siyasi istikrarsızlıklar sebebiyle 1940'lardan başlayarak yerinden edilmiştir. Zorunlu kitlesel göçlerin artmasıyla birlikte geçici barınma merkezleri hükümetlerin ve insani yardım organizasyonlarının ilgisini daha fazla çekmektedir. Özellikle sürekli olarak iç çatışmalar yaşayan Ürdün, Lübnan, Filistin gibi ülkelerin ihtiyaç duyduğu barınma kapasitesini yaratması bakımından merkezler önem arz etmektedir. Bu ülkelerde yerinden edilen kitleler ya komşu ülkelerde inşa edilen geçici barınma merkezlerine ya da kendi sınırları içerisindeki güvenli bölgelerde kurulan merkezlere yerleşmişlerdir. Yeni kurulan ulus devletlerin ekonomik güçleri yetmediğinden BMMYK ve uluslararası yardım kuruluşlarının yardımlarıyla kurulup sürdürülen bu merkezler, yardımların ulaşmasını kolaylaştırmak için kent çeperlerinde ya da kırsal yerleşimlerin yakınında kurulmuştur. Ortadoğu'da hükümet destekli inşa edilen geçici barınma merkezleri, BMMYK'nın kurulum standartları çerçevesinde yerleşim planlaması şeklinde ele alınarak geliştirilmiş, etrafı çevrili, korunaklı ve ızgara planlı yerleşimlerdir. Çöldeki sınır bölgelerinde kurulan bu merkezler herhangi bir kademeli yaklaşımla ele alınmamıştır. Kayıt-kabul, toplama ve geri gönderme işlevlerini taşıyan melez yapılarıdır. Merkezlerin büyüklükleri ve yerleri belirlenirken sosyal, ekonomik ya da teknik taşıma kapasitelerine dayanan herhangi bir kota yaklaşımı uygulanmamıştır. Merkezler genellikle BMMYK tarafından optimum büyüklük olarak belirlenen 20.000 kişilik merkezler şeklinde planlanmıştır (BMMYK, 2024).

3.1.2.1. Lübnan Örneği

Lübnan, dünyada kişi başına en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan iç savaştan çıkmış, fakir bir ülkedir. Lübnan 1940'lı yıllardan itibaren mülteci hakları için güçlü bir savunucu konumundadır ve 1949 yılında BMMYK'nın kurulmasına yardımcı olmuştur. Ancak 1951 Cenevre Sözleşmesi ile 1967'deki ek protokolü pek çok Ortadoğu ülkesi gibi Lübnan da imzalamamıştır. Bunun temel sebebi, Filistinli sığınmacı sayısındaki dramatik artıştır. İç savaşın başlaması da Lübnan'ın mülteci hakları konusunda gerçekleştirdiği çalışmaları rafa kaldırmıştır. 2003 yılında Irak savaşı sırasında BMMYK ile bir mutabakat zaptı imzalanmış olup Lübnan hedef ülke değil transit ülke olarak deklare edilmiştir. 2011

yılında ise bu anlaşma yenilenmemiş ve BMMYK resmi bir anlaşmaya bağlı olmadan Lübnan'da faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu kapsamda, 2015 yılına kadar 1 milyon Suriyeliyi koruma altına alarak geçici yerleştirmelerini yapmıştır (Trovato, v.d., 2020).

Lübnan, sığınmacıların kabulü ile ilgili yerel yasalarını uygulamaktadır. Ancak bu yasalar Suriye göçü ölçüsündeki bir olayın ihtiyaç duyduğu müdahaleleri gerçekleştirmek için yetersiz kalmaktadır. Lübnan BMMYK tarafından kurulması önerilen resmi barınma merkezlerini kurmayı kabul etmediği ve sınır dışı etme politikası yürüttüğü için ülkedeki çok sayıdaki Suriyeli informel konut piyasalarında oluşan arzı değerlendirerek marjinalleştirilmiş şekilde yaşamaktadır (Şekil 3.7.).

Ülkedeki Suriyeli nüfusunun %71'i konutlarda, %12'si garajlar, çiftlik binaları, dükkanlar ve atölyelerde olmak üzere kentsel alanlarda yaşamaktadır. Konut binalarının ise %15'i terk edilmiş ya da tamamlanmamış yapılar, konut dışı binaların %10'u ise yapı standartlarının altındaki barınaklardır (Şekil 3.7.). Suriyelilerin işgal ettikleri bu yapılar kentlerin çeperlerinde ya da merkezinde de yer alsa, bu düşük standartlardaki konutlar ya da barınaklar tıpkı çadır kentler gibi meskûn dokuda gizlenme eğilimi sergilemektedir (Trovato, 2022).

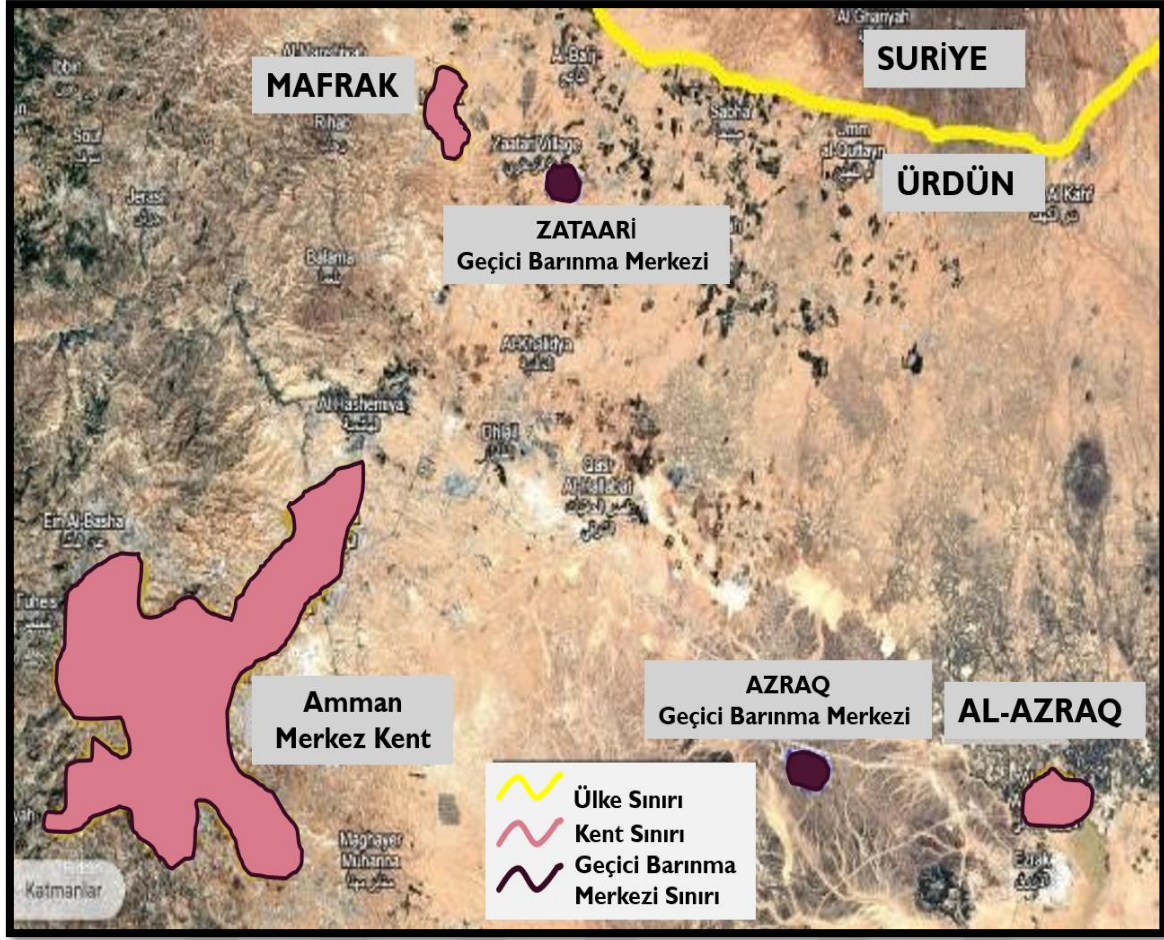
Şekil 3.7. Lübnan'da sığınmacıların informel barınma biçimleri (Trovato, 2022:95).

İşgal edilen bu binaların dışında BMMYK ve STK'lar arasında yapılan anlaşmalarla konut dışı binaların toplu barınma alanlarına dönüştürülmesi söz konusudur. İslami Eğitim Merkezi, BMMYK ve *Premiere Urgence-Aide Medicale Internationale* arasında imzalanan anlaşma ile kampüs olarak tasarlanmış Ouza Binası dönüştürülerek Hama kırsalındaki informel çadır kentlerde yaşayan 175 aileye tahsis edilmiştir (Trovato, 2022).

Ülke genelinde bu şekilde informal 2100 kırsal ve kentsel yerleşme bulunmaktadır. İnformel çadır kentlerin %39 u Bekaa'da, %34 ü Ba'albek-Hermel'de ve %13'ü Akkar'da yer almaktadır. Diğer çadır kentler ise ülke genelinde iş imkânı olan alanlara dağılmışlardır. Çadır kentler kırsal bölgelerde tarım arazilerinin içinde yer alabildiği gibi büyük şehirlerin çeperlerinde de yer alabilmektedir. Burada hane halkları için önemli olan iş imkânlarına yakın olmaktır. 10 aileden 100 aileye kadar olan büyüklüklerde olabilen bu çadır kentler toprak sahipleri ya da dini derneklerden oluşan kendi gayri resmi yönetimlerine sahiptir. Bu alanlar mekânsal olarak organik dokudadır. Tarlalar, sulama kanalları, ağaç kümeleri ya da dereler gibi doğal sınırlarla şekillendirilmiştir. Bununla birlikte informal olduklarından meskûn dokuda konutların, kırsalda ise ağaç kümeleri gibi alanların arasında saklanma eğilimindedirler. (Trovato, 2022)

3.1.2.2.Ürdün Örneği

Ürdün ise Zataari ve Azraq geçici barınma merkezlerini kurarak Suriye göçü sürecinde sığınmacıların temel ihtiyaçlarını sağlamaya çalışmıştır. Zataari geçici barınma merkezi, Ürdün-Suriye sınırındaki çöl bölgesindeki Zataari köyü yakınına 15.000 kişi için kurulmaya başlanmıştır. BMMYK tarafından kurulan klasik konteyner kentler gibi kurulması planlanan merkez sığınmacıların beklenmeyen akınları sebebiyle kurulumu tamamlanmadan barınmaya açılmış ve sığınmacılar tarafından organize edilmiştir. 2013 yılının sonunda barınan sığınmacı sayısı 200.000'e ulaşmış, sonrasında ise sınır dışı edilme, kentlere yerleşme, geri dönme vb. sebeplerle bu verilere göre 80.000'e (BMMYK, 2024) kadar gerilemiştir. Barındırdığı sığınmacı nüfusu açısından bakıldığında ülkenin 4. büyük şehri durumundadır (Dalal vd., 2018).

Şekil 3.8. Ürdün’de inşa edilen geçici barınma merkezlerinin yer seçimleri (Google Earth aracılığıyla erişilen 03.11.2022 tarihli uydu görüntüsü kullanılarak üretilmiştir.)

Azraq geçici barınma merkezi ise Zataari geçici barınma merkezi üzerindeki yükü hafifletmek amacıyla Irak’a giden uluslararası yol üzerindeki boş çöl alanında kurulmuş (Şekil 3.9.) ancak işgale uğramaması sığınmacı kabulü için ülkeye giren günlük sığınmacı sayısının düşmesi beklenmiştir. Danimarka Mülteci Konseyinin raporuna göre 2014 yılında açılan merkez günümüzde 42.000 kişiyi barındırmaktadır (DMK, 2024). İkinci on yılına giren merkezde barınma, beslenme, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetler tüm güçlülere rağmen verilmeye devam etse de elektrik ve suya ulaşmada güçlükler yaşanmaktadır. Ayrıca çöl iklimi için uygun olmayan çelik yapılar ve merkezin altyapı sistemleri yıpranmaya başladığından sağlıklı bir yaşam imkânı sunması giderek zorlaşmaktadır. Fiziksel şartlardaki bu olumsuzluklara konumdan kaynaklanan iş gücü piyasasına ve hizmetlere erişememe sorunları da eklenmektedir. Böylece okullaşma oranı düşerken işsizlik oranı artmaktadır (DMK, 2024).

Şekil 3.9. Operasyonel yaklaşımla kurulmuş Azraq geçici barınma merkezinin mekânsal örgütlenmesi (Dalal, vd., 2018:69)

3.2. Avrupa ve Ortadoğu’da Geçici Barınma Merkezlerinin Ele Alınışları ve Mekânsal Özellikleri

Bölüm boyunca yapılan inceleme neticesinde Balkan Savaşlarıyla başlayan tarihsel süreçten günümüze Avrupa-Ortadoğu bölgesinde sürekli bir zorunlu kitlesel göç hareketi yaşandığı, göçlerin yönetimi sürecinde Avrupa ve Ortadoğu’nun geçici barınma merkezi uygulamalarının birbirinden farklılaştığı ancak zaman içinde kendi içinde çok değişikliğe uğramadığı görülmektedir (Tablo 3.1.). Geçici barınma merkezlerinin planlanması şekillendirme açısından kullanılan en önemli unsur bir mekânsal strateji planlaması olarak kota uygulamasıdır. Bu uygulama ile gelecek sığınmacı sayısı kentlerin ekonomik ve mekânsal kapasitelerine göre belirlendiğinden Avrupa ve Ortadoğu’nun temelde ayrıldığı nokta kota uygulaması ve buna bağlı gelişen kademeli yaklaşımdır (Tablo 3.1.). Bu bağlamda Avrupa ve Ortadoğu’da göç yönetiminin ele alınışı aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir:

Tablo 3.1. Avrupa ve Ortadoğu’da geçici barınma merkezlerinin ele alınışları.

Aşamalı Yaklaşım	Planlama Yaklaşımı	Uygulayıcı Ülkeler			
		Genel	Suriye Göçü	Genel	Suriye Göçü
		Avrupa		Ortadoğu	
Kısa Dönem- (Kayıt-Kabul M.)	Kapasite Kararları	Ülkelerin kabul kotalarına göre	Ülkelerin kabul kotalarına göre	Kota uygulaması yok	Kota uygulaması yok
	Yer Seçim Kararları	*Göçmenlerin giriş yaptığı yerlere göre *Mevcut yapılar kullanılıyor	*Göçmenlerin giriş yaptığı yerlere göre *Mevcut yapılar kullanılıyor	Aşamalı yaklaşım yok	Aşamalı yaklaşım yok
Orta Dönem- (Geçici Barınma M.)	Kapasite Kararları	Eyaletlerin kabul kotalarına göre	Eyaletlerin kabul kotalarına göre	Kota uygulaması yok	*Kota uygulaması yok *Maks. 20.000 kişilik gbm
	Yer Seçim Kararları	*Metropolitan alan dışına ya da kentlerin periferilerine *Mevcut yapılar kullanılıyor	*Metropolitan alan dışına ya da kentlerin periferilerine *Mevcut yapılar kullanılıyor *Kontrollü konteyner kentler *Kapasite artırımına uygun yerler *Çevreye duyarlı, sürdürülebilirliği destekleyen yer seçimi kararları	Aşamalı yaklaşım yok	*Sınır bölgesindeki kırsal yerleşimlerin yakınlarna *Kontrollü konteyner kentler
Uzun Dönem- (Kentsel Alan)	Kapasite Kararları	Belediyelerin kabul kotalarına göre	Belediyelerin kabul kotalarına göre	Kota uygulaması yok	Kota uygulaması yok
	Yer Seçim Kararları	*Belediyelerin belirlediği yerlere *Mevcut sosyal konutlar kullanılıyor	*Belediyelerin belirlediği yerlere *Mevcut sosyal konutlar kullanılıyor *Kontrollü konteyner kentler *Kapasite artırımına uygun yerler *Çevreye duyarlı, sürdürülebilirliği destekleyen yer seçimi kararları	Aşamalı yaklaşım yok	Aşamalı yaklaşım yok

Farklı Avrupa ülkelerindeki standart geçici barınma merkezi uygulamalarını incelediğimizde kurulan merkezlerin, mekânsal olarak merkez kentten ayrılmış, konsolide ve tenha bir alanı (Tablo 3.2.) sembolize ettiği görülse de çadır/konteyner kent benzeri izole, kontrollü ve büyük merkezler kurmayı tercih etmedikleri görülmektedir (Seethaler-Wari, 2018). Ancak 2015 mülteci krizi genel uygulamayı büyük ölçüde değiştirmiş ve yeni barınma merkezi türleri ortaya çıkarmıştır. 2015 yılından sonra, Avrupa'nın klasik mülteci yerleşimlerini tarifleyen ve merkez kentin dışında ancak kentsel alandaki konut bölgelerinde kurulan küçük ölçekli merkezler değişmiştir (Tablo 3.2.). 2015 sığınmacı kriziyle birlikte toplu barınma yerlerinin çoğaltılması, genişletilmesi ve meşrulaştırılması yönünde politikaların izlendiği, barınma merkezleri için uzak yerlerin ve marjinalleşmiş konut alanlarının belirlendiği gözlemlenmektedir (Tablo 3.2.). İmar mevzuatlarının, ülkelerin mevcut barınma standartlarını karşılamayan eski kamu ya da endüstri tesisi gibi alanların, yasal statülerin belirlenmesi zarfında geçecek sürede sığınmacılar için bir depolama alanı olmasını kolaylaştıracak şekilde düzenlendiği görülmektedir (Kreichauf, 2018).

Yeni dönemde klasik merkezlerin yanı sıra sanayi tesisleri, havaalanları, tren garları, spor salonları ya da eski hastane, okul gibi kamu binaları kullanılarak konut alanları dışında ve işletim masraflarından dolayı büyüklüğü standartların üzerinde olan ve kamusal mülkiyete duyulan ihtiyaç sebebiyle kentsel mekânda dağınık şekilde yerleşen (Tablo 3.2.) çok sayıda merkez hayata geçirilmektedir (Sowa, 2020). Yeni inşa edilen geçici barınma merkezleri yerel topluluktan uzakta ancak yardımlara ve hizmetlere yakın bölgelerde, otoyollar ya da nehirler gibi eşiklerle sınırlanacak şekilde yerleştirilmektedir.

Tablo 3.2. Avrupa ve Ortadoğu'da inşa edilen geçici barınma merkezlerinin mekânsal özellikleri

GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİNİN YER SEÇİM VE KAPASİTE ÖZELLİKLERİ						
	Avrupa Uygulamaları			Ortadoğu Uygulamaları		
	2015 Öncesi		2015 Sonrası	2015 Öncesi		2015 Sonrası
Merkez Kent Dışında		2015 MÜLTECİ KRİZİ			2015 MÜLTECİ KRİZİ	
Kentsel Alanda						
Kent Çeperlerinde						
Kırsal Alanda						
Tarım Alanında						
Konut Alanında						
Marjinalleşmiş Konut Alanında						
Konut Alanı Dışında (Endüstri/Ulaşım/Spor Tesisleri)						
Dönüşüm Alanında (Otel/Yurt/Sağlık/Eğitim Tesisleri)						
Kamu Mülkü						
Şahıs Mülkü						
Kontrollü Büyük Merkez (Ölçek Ekonomisi)						
Kolektif Küçük Merkez						

Ortadoğu’da gerçekleştirilen geçici barınma uygulamaları, geçici barınma merkezleri ve informel kamplar olarak ele alınmalıdır. Mekânsal olarak merkezler, kırsal alanda izole bir yaşam alanını sembolize etmektedir (Tablo 3.2.). Ortadoğu ülkelerindeki merkezler, Avrupa’daki merkezlerin kompakt ve konsolide yapısının aksine dağınık, kentsel bağlamdan bağımsız ve ölçek sorunu olan bir yapı sergilemektedir (Tablo 3.2.). Bu durum Kopenhag örneğinde olduğu gibi 1986 yılında kurulup hala kullanılabilen bir merkez gibi sürdürülebilir olmalarını engellemektedir. İformel kamplar ise mülkiyetin elde edilmesinden barınma birimlerinin sağlanmasına kadar sığınmacılar tarafından kurulduklarından hükümetlere ekonomik yük getirmemektedir. Bu sebeple bu alanlar meşrulaştırılmasa da çoğaltılmalarına göz yumulduğu görülmektedir. Mekânsal olarak ise informel yapıları sebebiyle kırsal alanda ya da iş imkanlarına yakın kentsel çeperlerde, dağınık şekilde yerleşmişlerdir. İformel ya da değil tüm merkezlerin kentsel bağlamdan kopuk, dağınık ve ölçek açısından sorunlu oluşu mekânsal olarak temel betimleyici unsurlardır (Tablo 3.2.).

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Avrupa ve Ortadoğu örneklerinin incelenmesi ile günümüzde zorunlu kitlesel dış göçlerin yönetim şekli ve geçici barınma merkezlerinin planlanmasına ilişkin olarak, göçün yoğunluğu ve süresinin geçici barınma merkezlerinin yönetimi ve planlanmasında farklılıklar yarattığı sonucuna varılmaktadır. Ülkelerin taşıma kapasitesi oranında sığınmacıyı kabul etmesi halinde,

- Aşamalı geçici barınma sistemi göçün kontrolünde kolaylaştırıcı etki yaratmaktadır.
- Sosyal konut stokunun bulunması, geçici barınma merkezlerine duyulan ihtiyacı azaltmaktadır.
- Mevcut binaların geçici barınma merkezine dönüştürülmesi kaynakların etkin ve sürdürülebilir olarak kullanılmasını sağlamaktadır.
- Geçici barınma merkezlerinin kentsel alan içinde mevcut sistemle uyumlu inşa edilmesi ülkelerin ve kentlerin dirençliliği için önem taşımaktadır.

Bu bulgular çerçevesinde Türkiye’de inşa edilen geçici barınma merkezleri vaka incelemesi olarak ele alınarak Türkiye’nin göç yönetim sistemi ve uygulamalarına ilişkin güçlü ve zayıf yönler ile geçici barınma merkezlerinin mekânsal özellikleri tespit edilmekte; tespitlerin de geçici barınma merkezlerinin bir planlama problemi olarak ele alınması gerektiği tartışmasını destekleyeceği öngörülmektedir.

4.1. Vaka İncelemesi: Türkiye Örneği

4.1.1. Türkiye’nin Geçici Barınma Merkezi Uygulamaları

Anadolu coğrafyası 1492 yılındaki Yahudi göçüyle zorunlu kitlesel göçle tanışmış olup Balkan savaşları ile bir başka büyük göç yaşamıştır. Balkan Savaşları sırasında İstanbul’a göç öden sığınmacıların sayısının beklenmeyen şekilde artması salgına sebep olmuştur. Salgının yarattığı olumsuzluk sebebiyle devlet tarafından barınma amacıyla kullanılmak üzere kiralanan özel konutların yetersiz kaldığı anlaşılmış ve sığınmacıların toplu şekilde barındırılmaları gündeme gelmiştir. Bunun üzerine camiler geçici barınma merkezlerine dönüştürülmüştür. Ancak camilerdeki toplu yaşam şartlarının salgın ortamına uygun olmaması ve yaklaşan kış sebebiyle ahşap barakalar inşa edilmesine karar verilmiştir. Bu barakalardan bir tanesi 800-1000 kişi kapasiteli olacak şekilde toplamda 10 adet üretilmiş ve bir mahalle şeklinde organize edilmiştir. Bölgede cami, hastane, su kuyusu, aş evi ve lojman da inşa edilmiştir. Bu barakalar yetersiz kaldığından atıl durumda bulunan kışlalar da geçici barınma için kullanılmıştır. Bunlara ek olarak saraylar ve köşkler de sığınmacılara tahsis edilmiştir (İpek İlçin ve Ayıışı, 2023)

Erken Cumhuriyet döneminde de Türk soy ve kültürüne tabi ya da bağlı olanların göçü ve iskân gözlemlenmiştir. Bu dönem 1923-1960 yılları arasındaki dönem olup Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasının ardından tabiiyetindeki Türklerin ve diğer Müslüman ulusların Anadolu'ya geçerek iskân edilmesi sürecidir (Emek İnan, 2016; Baytal, 2017). Bu iskanlardaki temel amaçlar yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni nüfus yoğunluğunu bağlı bazı siyasi iddialara karşı koruyarak egemenliği sağlamak ve yeni bir işgücü kapasitesi ile ülkenin üretim hacmini arttırmaktır (Emek İnan, 2016; Baytal, 2017). Bu amaçla yaklaşık 1 milyon Türk soy ve kültürüne tabi ya da bağlı olan kişi yaklaşık 40 yıllık süreçte iskanlı ve iskansız (serbest) olarak ülkeye yerleştirilmiştir (Emek İnan, 2016). 1923-1933 yılları arası dönem savaş sonrası devletler arası anlaşmalar çerçevesinde nüfus mübadeleleri şeklinde gerçekleşmiş olup gelenlerin tamamı iskansız göçmen olarak kabul edilmişlerdir (Emek İnan, 2016). İskansız göçmenler mübadeleler sonucunda boşalan yerlere yerleştirilmiştir (Baytal, 2017). Bu dönemden sonra gelenler ise iskanlı ve iskansız olarak da ikiye ayrılmaktadır. İskanlı göçmenler, devlet tarafından iskân mevzuatı doğrultusunda şehir, kasaba ve köylere sosyo-ekonomik yapıya göre dağıtılmışlardır. İskanlı göçmenler devletin sağladığı yerlere yerleştirilmişlerdir (Emek İnan, 2016; Baytal, 2017). Dağıtıldıkları yerlerde toplu mahalleler kurmalarına izin verildiği gibi dağınık şekilde yerleştirildikleri de olmuştur. İskansız olanlar ise kendi istekleri ile devletten yardım talep etmemiş olanlardır. İskansız göçmeler ailelerinin ya da akrabalarının yanına kendi imkanları ile yerleşmişlerdir (Emek İnan, 2016).

Bu dönemde sığınmacıların neredeyse tamamı Balkanlardan geldiğinden sınırlardan devlet eliyle tren ve gemilerle tahliye edilerek İstanbul, İzmir, Bursa gibi dönemin ulaşım imkanları gelişmiş kentlerine getirilmişlerdir. Buralarda Hilal-i Ahmer yani Kızılay tarafından kurulan çadır kentlere ya da kaplıca tesisleri gibi sosyal tesislere geçici olarak yerleştirilmişlerdir (Erdoğan, 2017). Sosyal tesislere ek olarak vakıf binaları, boş fabrika ya da okul binaları gibi yapılara da yerleştirildikleri belirtilmektedir. Sığınmacıların karşılanmasından sorumlu komiteler eliyle sınır kapılarına ya da limanlara yakın alanlarda kayıt-kabul işlemleri için kullanılan karşılama merkezleri kurulmuştur. Sonrasında ise daimî iskân edilecekleri illere gönderilmişlerdir. Bu illerde de barınma imkanları henüz sağlanmamışsa, geçici barınma merkezlerinde iki yıla varan süreyle barındırılmışlardır (Erdoğan, 2017). Kabul merkezlerinde olduğu gibi geçici barınma merkezi olarak çadır kentler kurulmuş ya da sosyal tesisler kullanılmıştır. İskân illeri sığınmacıların geldikleri ülkelerde yaptıkları işlere, yaşadıkları yerlerin kentsel karakter taşıyıp taşımadığına, yaşam alanlarının iklimine, soy ya da kültür birliğine göre seçilmişlerdir. Kentte yaşayıp çalışanlar yine kentte, kırdaki yaşayıp çalışanlar da yine kırdaki yerleştirilmişlerdir (Emek İnan, 2016). Dolayısıyla da geçici barınma merkezlerinin yerleri de yine iskân politikası tarafından yönlendirilmiştir. Sığınmacıların sevk edildikleri yerde kalmalarını sağlayan en önemli uygulama kendilerine gösterilen yerlerde kalmayanların devlet tarafından iâşe edilmemesi ve merkezlerden ayrılan sığınmacıların kalıcı konut imkanından feragat ettirilmesidir (Emek İnan, 2016; İpek İlçin ve Ayışığı, 2023).

1960 sonrasında ise nüfus arttırmaya yönelik politikalar terk edilmiştir. Bu dönemde Ahıska göçü, Bulgaristan yakın akraba göçü ve Irak göçü gerçekleşmiştir. Ahıska ve Bulgaristan göçleri kota

ve öncelik uygulamaları ile zamana yayılarak gerçekleştirilmiştir. Ahıska Türkleri Iğdır'da inşa edilen geçici barınma merkezlerine yerleştirilmişlerdir. Bulgaristan Türkleri ise aile birleşimi uygulaması ile geldiklerinden ailelerinin yanına yerleştirilmişlerdir (Emek İnan, 2016).

1980'le birlikte başlayan dönemde Türkiye Avrupa ülkelerine geçmek isteyen farklı uyruklardan pek çok sığınmacıya ev sahipliği yapmaya başlamış ve bir transit ülke konumuna gelmiştir. Bu dönemde gelenler için herhangi bir iskân politikası uygulanmamıştır (Karataş ve Ayyıldız, 2021).

1989 Bulgaristan göçünde sığınmacılar Edirne ve Kırklareli'nden ülkeye giriş yapmışlardır. Buralarda kurulan ve içlerinde sağlık merkezi, PTT merkezi, çay bahçesi, çeşmeler, açık oyun sahaları, elektrik ve prefabrik tuvaletler bulunan çadır kentlerde geçici olarak barındırılmışlardır. Daha sonra Bursa'ya iskân için gönderilen 100 binden fazla sığınmacının bir kısmı akrabalarının yanına bir kısmı da okullara ve çadırlara yerleştirilmiştir. Çadır kentler devlet ya da hayırseverler eliyle kurulmuştur. Bursa Organize Sanayi Bölgesi içinde faaliyet gösteren BİSAŞ fabrikasının kurmuş olduğu, içerisinde tuvalet, banyo ve yemekhanenin bulunduğu 100 ailelik çadır kent hayırseverlerin kurduğu merkezlere örnektir (Boykoy, 2017).

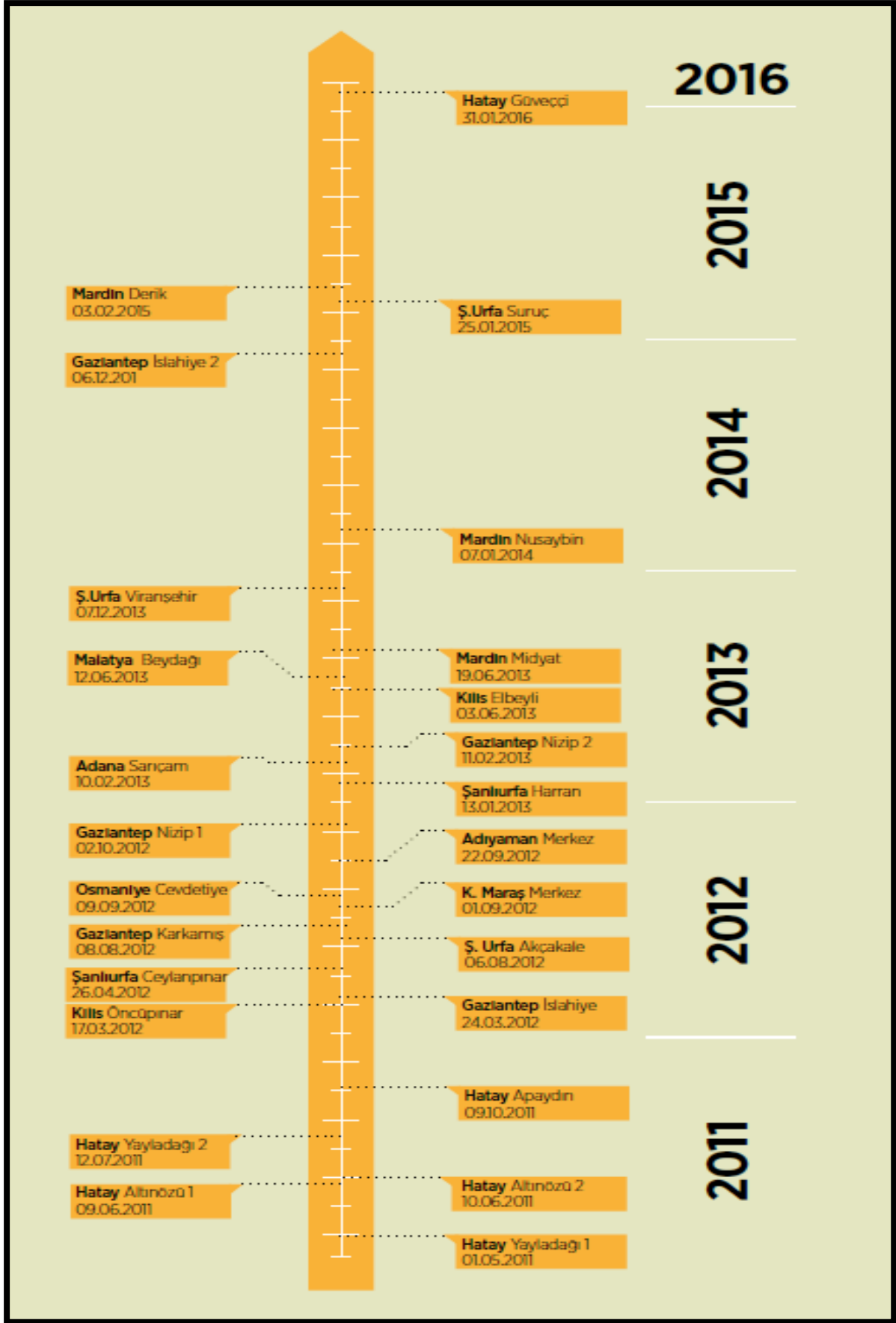
1989 yılında Halepçe olayları sonrasında kaçan 51 bin Kürt sığınmacı Hakkâri ve Şırnak sınırına yığılmıştır. Bu sığınmacıların barınması için Muş ve Diyarbakır'da boş durumda olan afet konutları kullanılmış, Mardin'de ise bir çadır kent kurulmuştur. Mardin çadır kenti aile çadırları yerine çok bölmeli genel maksat çadırları kullanılarak 11.000 kişi için kurulmuştur. Merkezde yönetim, sağlık ve eğitim hizmetleri verilmiştir (BMMYK, 1991).

1990'larla birlikte çevre ülkelerdeki iç karışıklık sebebiyle yaşanan kitlesel göçler şiddetlenmeye başlamıştır (Karataş ve Ayyıldız, 2021). 1990 yılındaki Irak göçünde, sığınmacılar Türkiye-Irak sınırında Şırnak'tan Şemdinli'ye kadar olan sınır hattında kurulan tampon bölgedeki 20 kadar çadır kente 460 bin kişi yerleştirilmişlerdir. Sonrasında ise yerinden edilenler Türkiye sınırının ötesinde 1991 Nisan'ında kurulan güvenli bölgedeki geçici barınma merkezlerine yerleştirilmiştir (BMMYK, 1991).

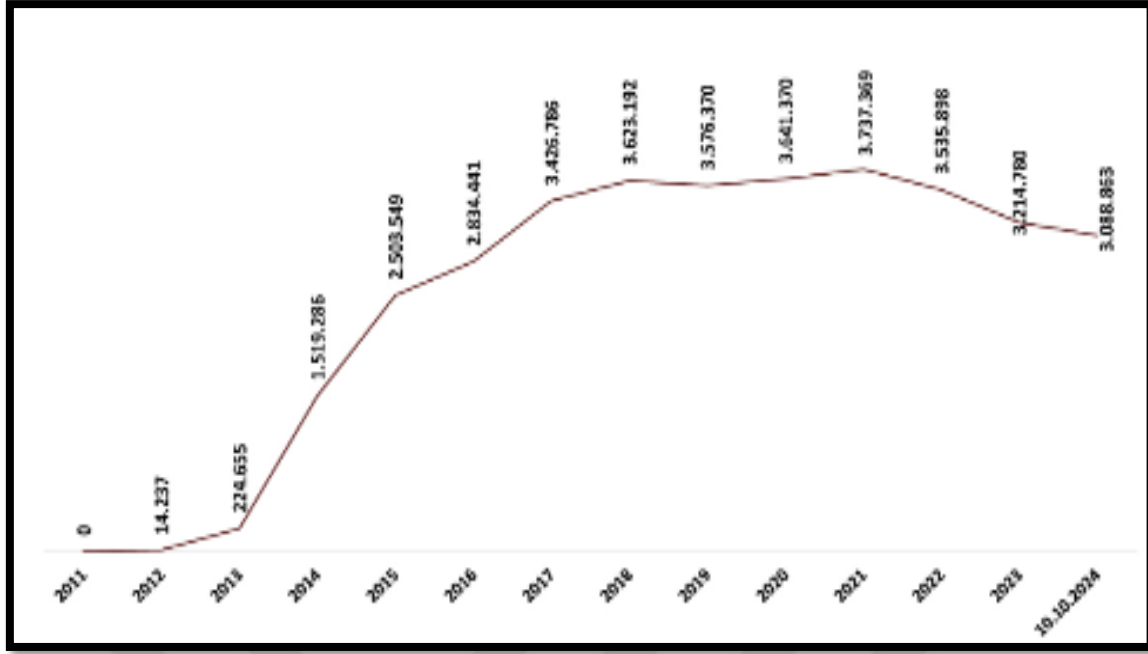
Irak göçünden sonra Türkiye'ye yönelen göç dalgaları olsa da bu dönemde yaşanan en büyük kitlesel göç dalgası 2011 yılında başlayan Suriye göçüdür. Bu göç esnasında sığınmacıların barınma ihtiyaçları için inşa edilen geçici barınma merkezleri genel olarak kentlere yakın sayılabilecek kırsal alanlara yerleştirilmiştir. Yer seçimleri, uluslararası kurulum kılavuzlarında vurgu yapıldığı üzere altyapı imkanlarının yakınlığı ve yardımların kolay ulaştırılması temelinde gerçekleştirilmiştir. Merkezler hem kayıt-kabul işlemlerinin yapıldığı hem de barınma, beslenme ve güvenlik temel ihtiyaçlarına ek tüm kamusal hizmetlerin verildiği melez alanlar olarak hizmet vermiştir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın kurulmasıyla birlikte mevcut merkezlerin bir kısmı sadece barınma merkezi olarak kullanılırken bir kısmı da kayıt-kabul ve geri gönderme merkezi olarak kullanılmaya başlanmıştır (AFAD, 2022).

4.1.2. Suriye Göçü Esnasında Türkiye’de İnşa Edilen Geçici Barınma Merkezleri

Türkiye’nin son olarak yaşadığı en büyük kitlesel göç dalgası Suriye göçüdür ve Türkiye en büyük sığınmacı nüfusunu barındıran ülke olarak 13 yıldır süreci yönetmeye çalışmaktadır. 29 Nisan 2011’de başlayan göçün hemen ardından geçici barınma merkezleri kurulmaya başlanmıştır. İlk geçici barınma merkezi 1 Mayıs 2011’de kurulan Hatay Yayladağı çadır kentidir (AFAD, 2016). Son merkez ise 31 Ocak 2016’da yine Hatay’da (Şekil 4.1.) kurulmuştur (AFAD, 2016). Merkezlerin açılış tarihlerine bakıldığında acil durum müdahalesi olarak hızlı bir şekilde kuruldukları (Şekil 4.1.), sığınmacı nüfusunun yoğunluğu ile merkezlerin kurulum sıklığı karşılaştırıldığında sığınmacıların barınmasına ilişkin bir politika kapsamında ele alınmadıkları anlaşılmaktadır (Şekil 4.1. ve 4.2.). Göçün başladığı 2011 yılında en fazla 100.000 kişinin gelmesi beklendiği hükümet tarafından açıklanmış ve ilk kurulan merkezler tıpkı Irak göçlerinde olduğu gibi kısa süreli çadır kentler olarak düşünülmüştür. Daha sonra gelen kitlenin büyümesiyle birlikte çadır kentlerin sayıları arttırılmıştır. Sığınmacıların kısa sürede dönemeyecekleri anlaşıldığında ise göç sürecinin denetlenebileceği kontrollü konteyner kentler kurulmaya başlanmıştır.

Şekil 4.1. Türkiye’de inşa edilen geçici barınma merkezlerinin kuruluş tarihleri (AFAD, 2016:12)

Şekil 4.2. Yıllara göre Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısı (GİB, 2024)

Kurulan merkezler Adana, Osmaniye, Hatay, Mardin, Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Adıyaman, Kilis, Malatya ve Gaziantep’te yer almaktadır (AFAD, 2016). Bu illerin beşi sınır boyunca yer alan iller iken, diğer beşi ise bu sınır illerine komşu illerdir. Coğrafi olarak bakıldığında, göçün geldiği sınır alanları ile bu alanlara en yakın illerden oluşan bir barınma bölgesi oluşturulduğu görülmektedir (Şekil 4.3.)

Şekil 4.3. Geçici barınma merkezlerinin kurulduğu iller

Ancak coğrafi gereklilikler dışında merkezlerin hangi kentlerde, ne büyüklükte olacağı konusunda herhangi bir stratejik plan kararı bulunmamaktadır. 2020 yılına gelindiğinde bu 26 merkezin 19'u kapatılmış olup kalan 7 merkezde 59 bin Suriyeli barındırılmaktadır. Buna karşılık kentlerde 3,5 milyon Suriyeli bulunmaktadır. (GİB, 2024)

4.1.2.1. Geçici Barınma Merkezlerinin Yer Seçim Kriterleri

Yer seçimi, geçici ya da kalıcı fark etmeksizin tüm yerleşimlerin planlanmasında verilen en temel karardır. Bir kent planlanırken yapılan fonksiyonların yerlerinin işlevsel olarak belirlenmesidir. Gelişmekte olan ülkelerde inşa edilen geçici barınma merkezleri de var olma süreleri, nüfus yoğunlukları ve taşıdıkları günlük ilişkiler ağı ile bir kent gibi işlev görmektedir. Bu bağlamda geçici barınma merkezlerinin yer seçimleri, tıpkı kentlerin yer seçimlerinde olduğu gibi koruma kullanma dengesi, sürdürülebilir ve etkin kaynak kullanımı, yaşam kalitesinin yükseltmesi ile güvenli ve sağlıklı yaşam alanlarının oluşturulması hususlarında önem arz etmektedir.

Türkiye'de 2011 yılında inşa edilen geçici barınma merkezlerinin yer seçimi Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın 03.05.2013 tarih ve 3003 sayılı yer seçimi genelgesine göre yapılmıştır. Bu genelgeye göre;

- Afet tehlikesi olmayan
- Afet öncesindeki sosyo-kültürel ve ekonomik yapının büyük ölçüde değişime uğramayacağı
- Hukuksal olarak sağlık ve güvenlik şartlarını sağlayan yerler seçilmelidir.
- Bedelsiz temin edilebilecek arsa ve araziler ile
- Böyle arazilerin bulunmadığı durumda kamulaştırma yoluyla temin edilecek arsa ve araziler seçilmektedir.

Bedelsiz edinilebilecek alanlar imar ve iskân alanları içinde ya da dışındaki taşınmaz mallardan;

- Hazineye,
- Özel idareye,
- Belediyeye,
- Köy tüzel kişiliğine
- Katma bütçeli idarelere ait olanlardır.

2012 yılında ve sonrasında kurulan merkezler ise söz konusu genelgeye ek olarak uluslararası kurulum kılavuzları dikkate alınarak Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından hazırlanan konteyner ve çadır kentlere ait standartlar çalışmasına göre belirlenmiştir. Bu çalışmada belirtilen yer seçimi kriterleri aşağıdaki gibidir:

- Sığınmacılar için seçilecek konteyner kent alanı dışarıdan gelebilecek olası tehlikelere karşı sınırdan ve şehir merkezinden yeterince uzakta kurulmalıdır.
- Seçilen yer yeterli insanı sayıda barındırmak için uygun olmalıdır.
- Seçilen alan yerleşime uygun olmalı, insanların güvenlik ve huzuruna katkıda bulunmalıdır.
- Ağır vasıtaların her türlü hava şartında ulaşabileceği bir yol olmalı, yol inşa etmek gerekiyorsa toprak ve arazi buna uygun olmalı, halkın oturduğu yerlere hafif vasıtalar ulaşabilmelidir.
- Yerleşim çevreye en az zarar verecek şekilde planlanmalıdır.
- Uygun olan yerlerde, mevcut sosyal ve ekonomik tesislere yakın olmalıdır.
- Yeterli su olmalıdır (içmek, yemek pişirmek, sağlıklı koşullarda temizlenmek için).
- Yağmur suyu havzasından en az 3 metre yukarıda olmalı.
- Toprağın cinsi kazıya ve suyu geçirmeye uygun olmalı,
- Yerleşim alanında, halkı ve hayvanları etkileyecek endemik hastalıklar, durgun su, sel ve toprak kayması olasılığı olmamalı ve aktif bir yanardağa yakın olmamalıdır.
- Eğim %7'yi geçmemeli, tercihen %2 ile %4 arasında olmalı ve drenajı sağlanmalıdır.
- Konteyner kentlerin kurulacağı alanlar, elektrik, su ve kanalizasyonun şehir şebekesine bağlanmaya elverişli bölgelerde olmalıdır.
- Seçilen alanın tarımsal alan olmamasına dikkat edilmelidir.

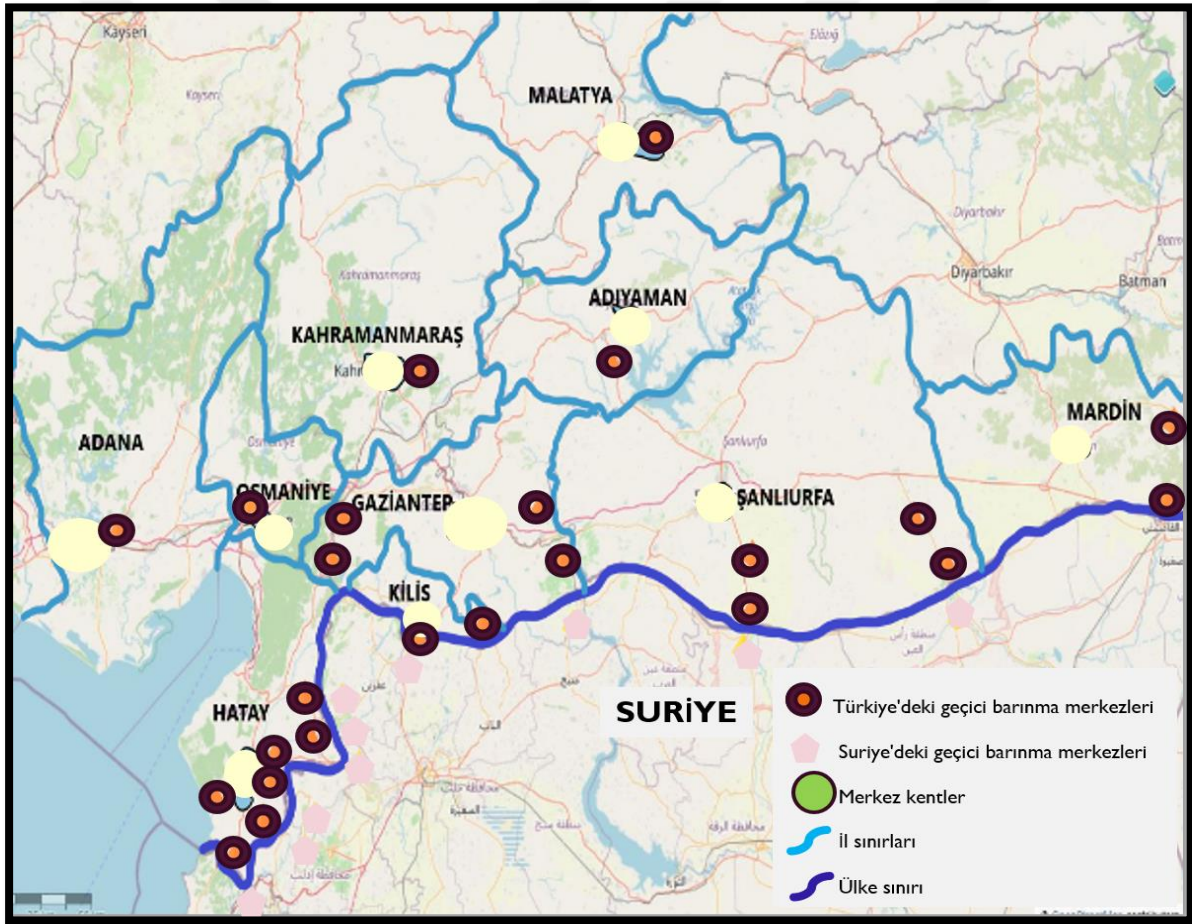
Kriterler incelendiğinde yer seçiminin kamusal hizmet götürme yaklaşımıyla mülkiyet, erişilebilirlik, afet riskleri açısından ele alındığı görülmektedir. Sosyal ya da çevresel eşiklere, nüfus dağılımına, ihtiyaç tespitine, işlevselliğe ilişkin herhangi bir vurgu yapılmamış, mekânsal planlama açısından önemli olan ilkeler çerçevesinde herhangi bir kriter oluşturulmamıştır.

4.1.2.2. Geçici Barınma Merkezlerinin Kapasite Kriterleri

Mekânsal planlamada kapasite kararları yaşanabilir, sağlıklı ve güvenli yerleşimler oluşturmak için kentsel fonksiyonların doğru konumlandırılması ile hizmetlere yeterli düzeyde ve kolay şekilde erişilebilmesini sağlamaktadır. Bu bir kentte nüfus projeksiyonları yoluyla yapılırken, geçici barınma merkezleri için öngörülemez bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. BMMYK kapasite konusunu merkezin yönetilebilirliği ile ilişkilendirmiş olup optimum büyüklüğü 20.000 kişi olarak belirlemiştir. 2012 yılında Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından hazırlanan konteyner ve çadır kentlere ait standartlar çalışmasına göre merkezler minimum 2000, maksimum 3000 barınma biriminden oluşmalı ve minimum 10.000, maksimum 15.000 kişiyi barındırabilmelidir (AFAD, 2012).

4.1.2.3. Geçici Barınma Merkezlerinin Mekânsal Özellikleri

Geçici barınma merkezlerinin açılış tarihleri ile Suriye sınırındaki BMMYK ve İHH tarafından inşa edilen geçici barınma merkezlerinin konumlarına bakıldığında yer seçimlerinde dikkate alınan ilk hususun müdahale kolaylığı ve hızı olduğu anlaşılmaktadır. Bu hususlardan dolayı ilk kurulan merkezler için sınır bölgesinde bulunan Gaziantep, Kilis, Hatay ve Şanlıurfa'da yer seçilmiştir (Şekil 4.4.). AFAD raporlarına göre, sığınmacı girişleri beklenenden yoğun gerçekleştiğinden inşa edilen geçici barınma merkezlerinin yetersiz kalması üzerine ikinci etapta Adana, Osmaniye, Adıyaman ve Kahramanmaraş'ta, üçüncü etapta da Malatya ve Mardin'de yeni merkezler kurulmuştur (Şekil 4.4.) İkinci ve üçüncü etapta seçilen illerin, bölgeye yakınlıkları sebebiyle ve yabancı nüfusun yoğunluğunun bu illere dağıtılması ile güvenlik risklerinin azaltılması amacıyla seçildiği görülmektedir (AFAD, 2013).

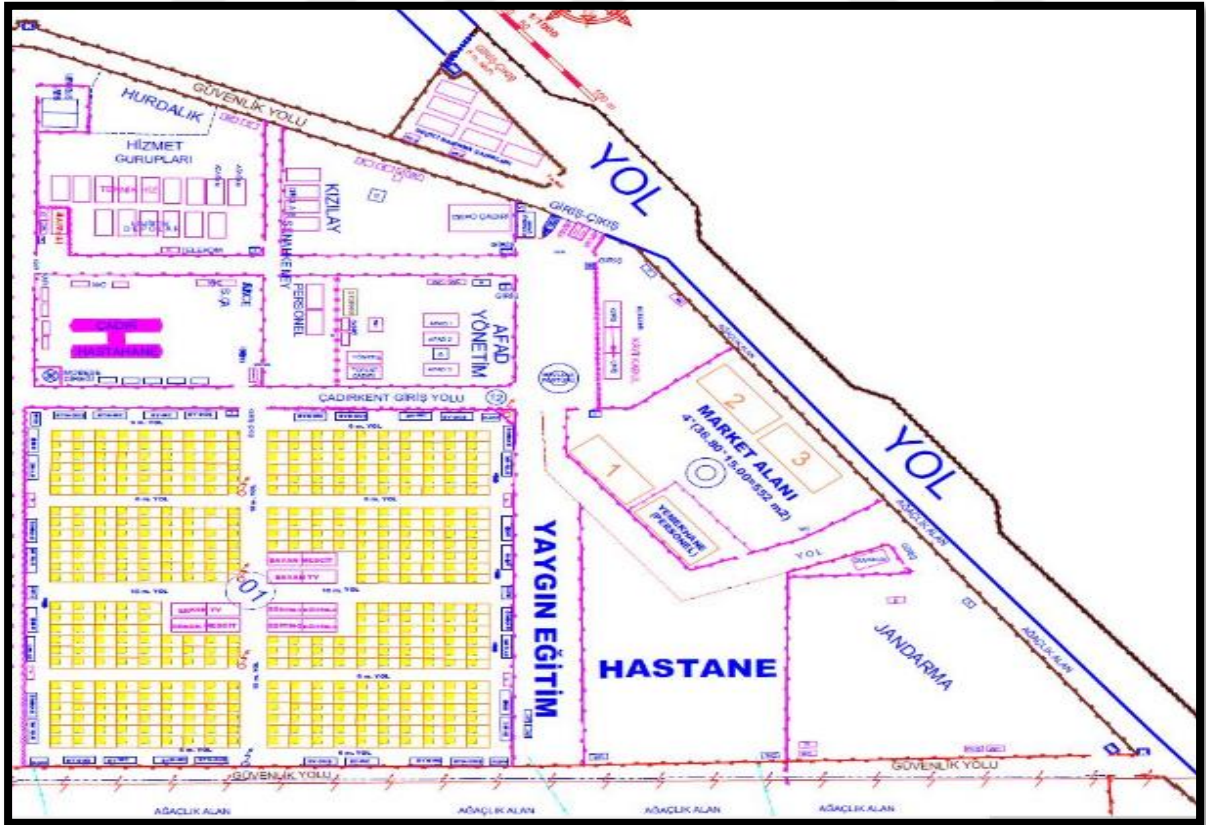
Şekil 4.4. Türkiye’de inşa edilen geçici barınma merkezlerinin konumları (AFAD, 2013).

Merkezlerin kurulduğu 10 ilden 7’si “Büyükşehir” statüsündedir. Bu illerden Kahramanmaraş haricindeki Hatay, Adana, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin ve Malatya illerinde, merkez kentlerin imar sınırlarının dışında yer seçildiği ancak Adana, Malatya ve Kahramanmaraş’ta inşa edilen geçici barınma merkezlerinin metropoliten alan içinde yer aldığı görülmektedir. Diğer merkezler ise ilçe merkezlerinin

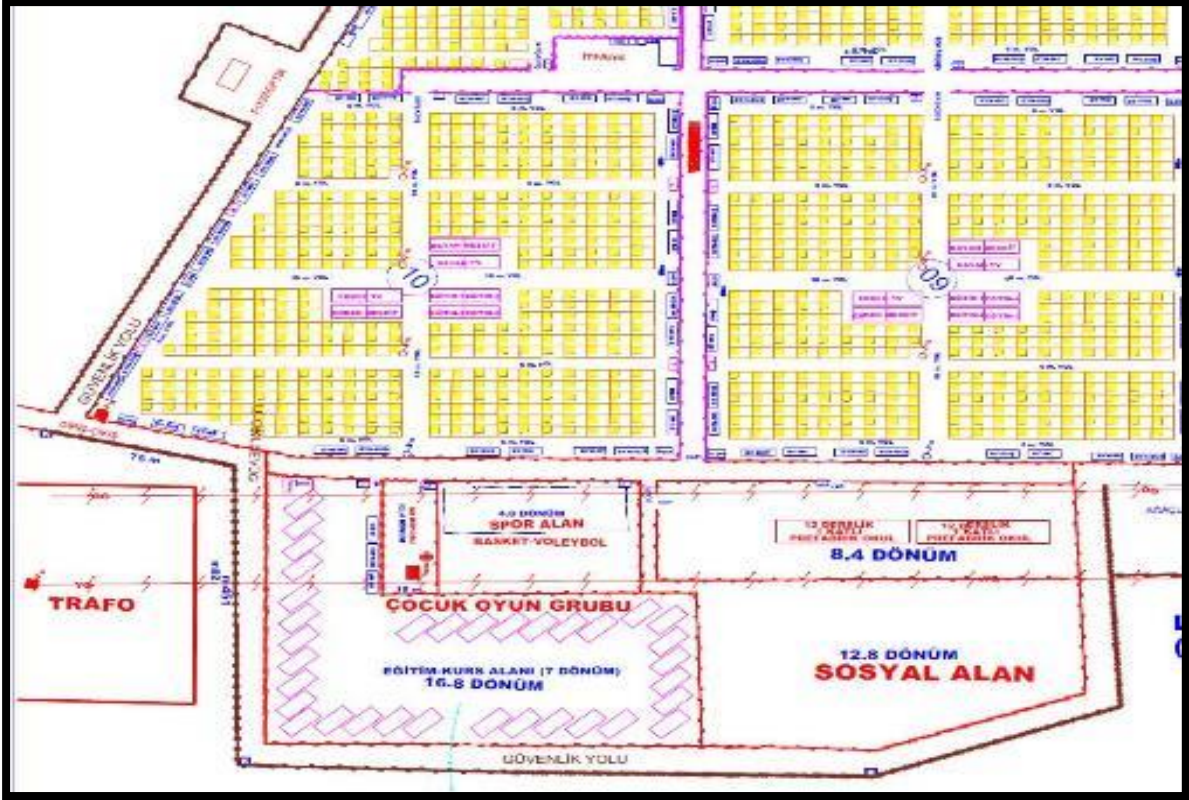
yakınında ancak imar sınırlarının dışında yer almaktadır. İmar sınırları ve meskûn sahalardan dışarıda kalan merkezler için altyapı tesisleri ile eğitim, sağlık ve rekreasyon alanları kurularak yeni yerleşimler inşa edilmiştir.

Şekil 4.5. Ceylanpınar geçici barınma merkezinin yerleşim planı (AFAD, 2016).

Şekil 4.6. Ceylanpınar geçici barınma merkezinde kurulan hizmet alanları (AFAD, 2016).

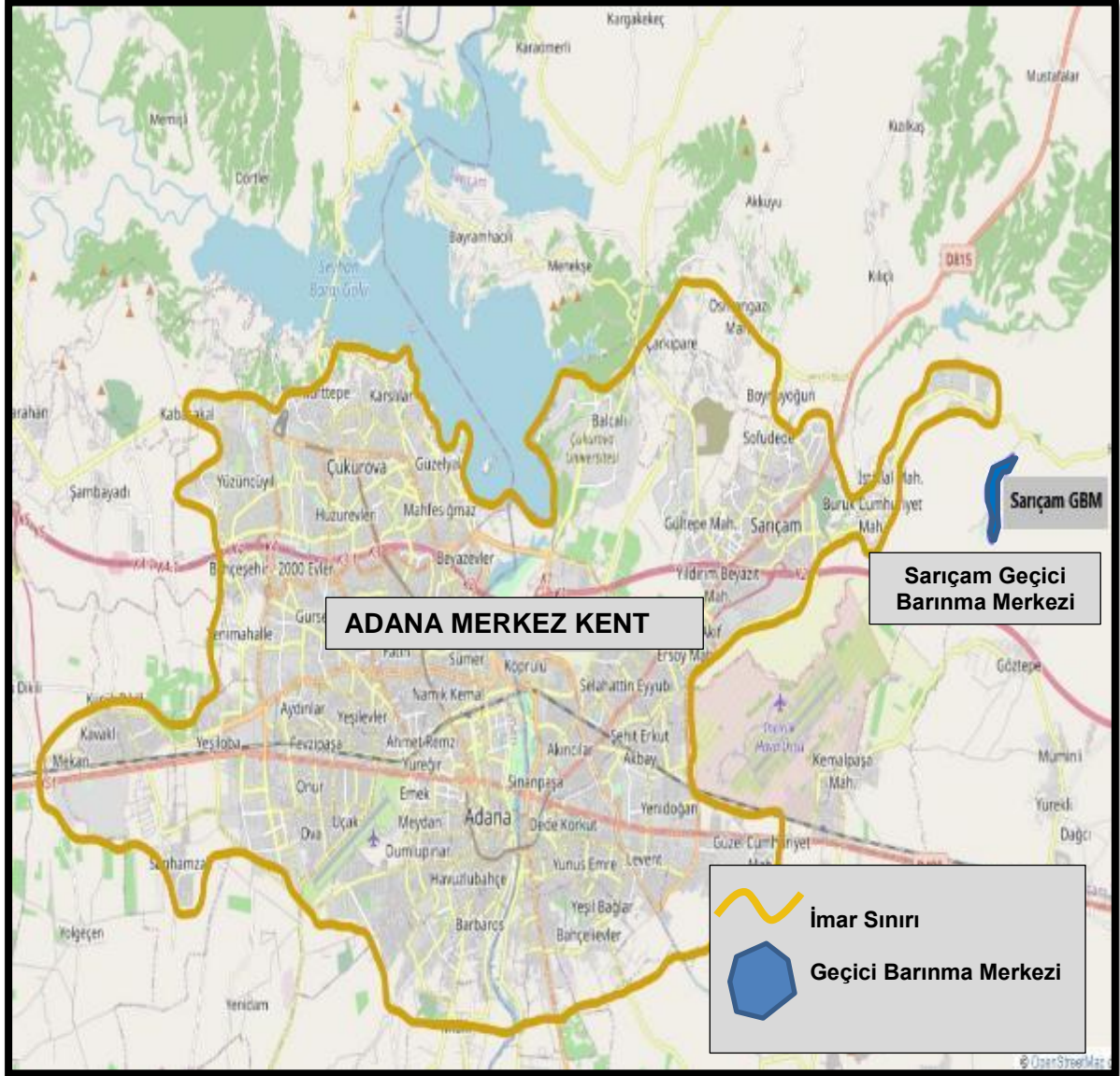

Şekil 4.7. Ceylanpınar geçici barınma merkezinde kurulan rekreasyon alanları ve altyapı tesisleri (AFAD, 2016).

Şekil 4.8. Ceylanpınar geçici barınma merkezinde kurulan bir komşuluk birimi (AFAD, 2016).

Merkezlerin kurulmasına ilişkin bilgilerde ana ulaşım aksları ile altyapı hatlarına erişimin kolaylığı, yerel halktan uzaklık, güvenlik ve taşınmazların kamu mülkiyetinde bulunması yer seçiminde belirleyici unsurlar olarak tespit edilmiştir (AFAD, 2012; AFAD, 2016).

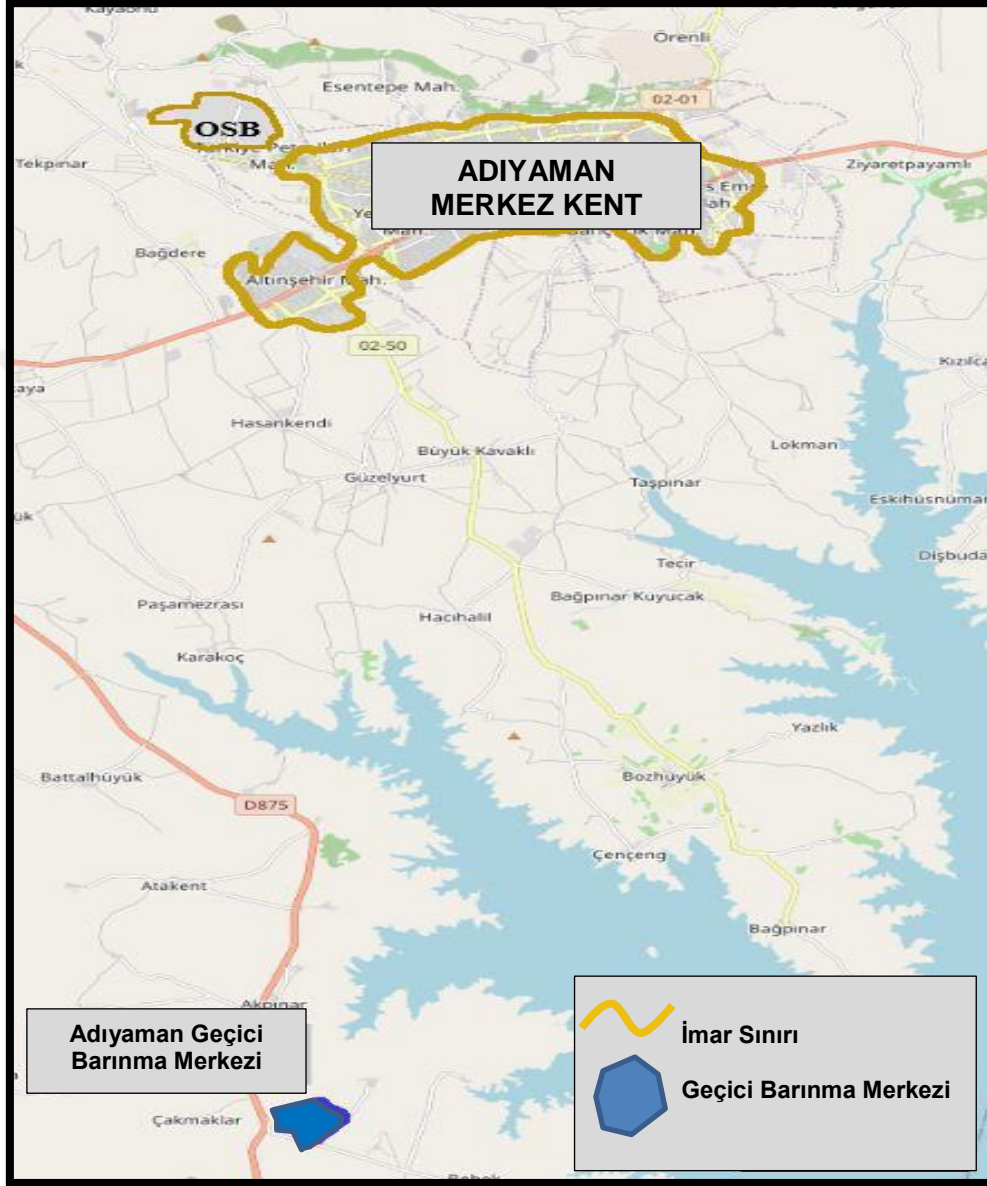

Şekil 4.9. Adana Sarıçam geçiçi barınma merkezinin konumu (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB) e-plan 2024 verileri kullanılarak üretilmiştir).

Tablo 4.1. Adana Sarıçam geçiçi barınma merkezinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri (AFAD, 2016 ve 2022)

Merkezin Adı	Taşınmazın Cinsi	Taşınmazın Maliki	Edinme Şekli	Taşınmazın Alanı(m ²)	Mevcut Kullanım
Sarıçam	Tarla+Arsa+Ham Toprak	Şahıs+Hazine	Kiralama+Tahsis	437.000	Geçiçi Barınma M.

Adana Sarıçam geçici barınma merkezi en yakın yerleşim olan ve kentin doğusunda yer alan Sarıçam ilçe merkezine 15 km, Adana kent merkezine 25 km uzaklıkta yer almaktadır. Kurulduğu 2013 yılında merkezin nüfusu 10.682 kişi iken Sarıçam ilçe nüfusu 132.939 kişidir. Merkez, Sarıçam ilçesinin çeperlerinde yer alan konut alanlarının yakınında tarımsal araziler üzerinde kurulmuştur (Tablo 4.1.).

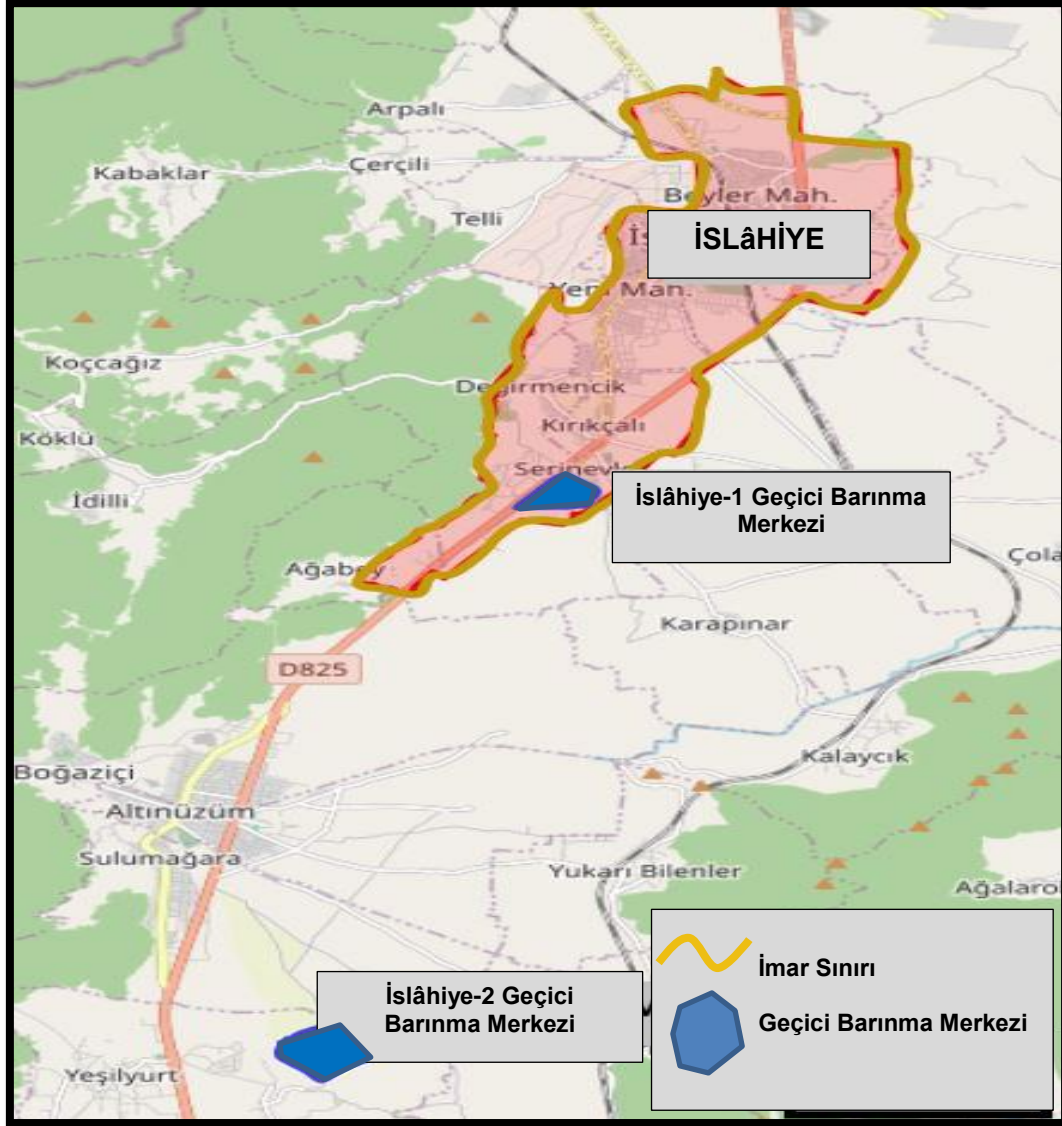

Şekil 4.10. Adiyaman geçici barınma merkezinin konumu (ÇŞİDB e-plan 2024 verileri kullanılarak üretilmiştir).

Tablo 4.2. Adiyaman geçici barınma merkezinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri (AFAD, 2016 ve 2022)

Merkezin Adı	Taşınmazın Cinsi	Taşınmazın Maliki	Edinme Şekli	Taşınmazın Alanı(m ²)	Mevcut Kullanım
Adiyaman	Mera	Milli Emlak	Tahsis	435.000	OSB

Adıyaman geçici barınma merkezi en yakın yerleşim olan Adıyaman il merkezine 40 km uzaklıkta yer almaktadır. Kurulduğu 2012 yılında merkezin nüfusu 10.890 iken Adıyaman merkez ilçe nüfusu 224.215 kişidir. Merkez, devlet karayolu üzerinde kırsal mahallelerin yakınında ve tarımsal araziler üzerinde kurulmuştur (Tablo 4.2.).

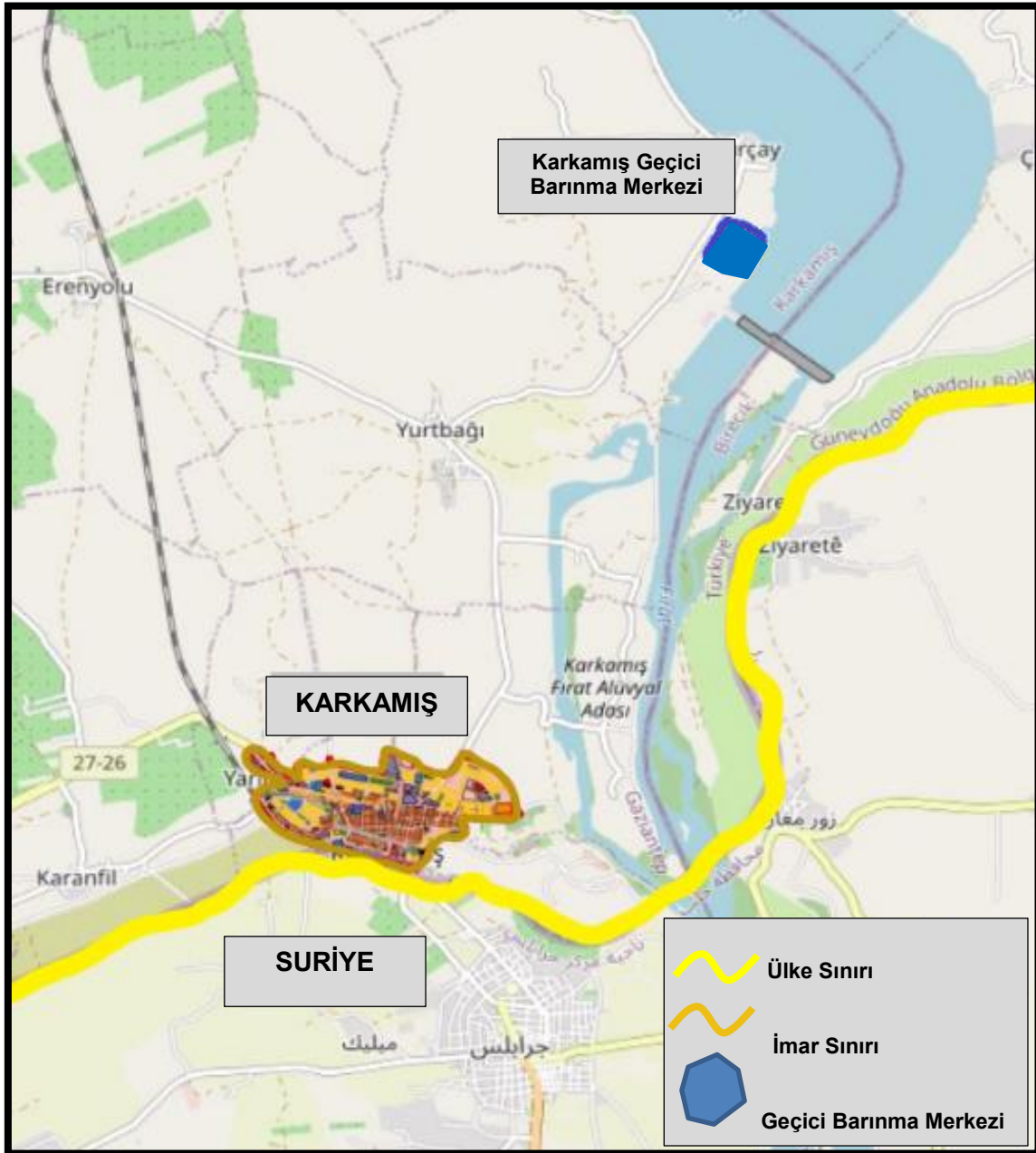

Şekil 4.11. Gaziantep İslâhiye-1 ve İslâhiye-2 geçici barınma merkezlerinin konumları (ÇŞİDB e-plan 2024 verileri kullanılarak üretilmiştir).

Tablo 4.3. Gaziantep İslâhiye-1 ve İslâhiye-2 geçici barınma merkezlerinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri (AFAD, 2016 ve 2022)

Merkezin Adı	Taşınmazın Cinsi	Taşınmazın Maliki	Edinme Şekli	Taşınmazın Alanı(m ²)	Mevcut Kullanım
İslahiye-1	Arsa	Milli Emlak	Tahsis	186.000	TOKİ
İslahiye-2	Tescil Harici	Milli Emlak	Tahsis	110.000	Askeri Alan +AFAD Lojistik Depo

İslahiye-1 geçici barınma merkezi 2012 yılında İslâhiye kent merkezine 7 km uzaklıktaki çeperde yer alan konut alanları içinde kurulmuştur (Şekil 4.11.). Suriyelilerin boşaltılmasıyla TOKİ'ye devredilerek konut alanına dönüştürülmüş ve saçaklanmayı desteklemiştir. İslahiye-2 geçici barınma merkezi ise 2015 yılında Gaziantep ili, İslâhiye İlçesi, Yeşilyurt mahallesinde kurulmuştur. Merkez ile Yeşilyurt mahallesi arası 2,5 km, İslâhiye ilçe merkezi 23 km uzaklıktadır. Merkez, Yeşilyurt kırsal mahallesindeki konut alanları içinde kurulmuştur (Tablo 4.3.). İki merkezin arası 16 km'dir. İslâhiye-1 kapasitesi 9.135 kişi iken İslâhiye-2'nin kapasitesi 8.140 kişidir. 2012 yılında İslâhiye ilçesinin nüfusu 66.193 kişi iken, 2015 yılında ilçe nüfusu 65.799 kişidir.

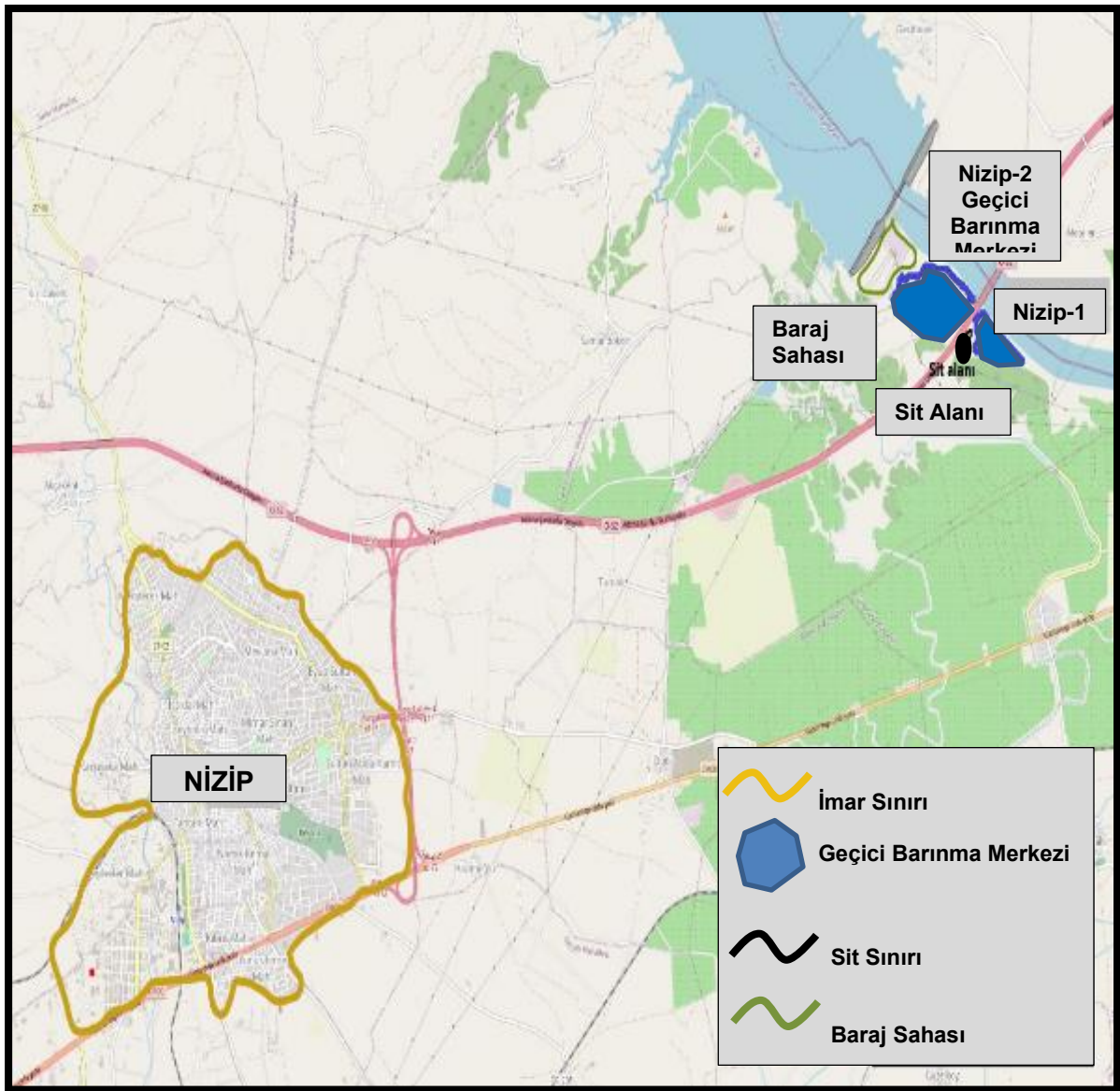

Şekil 4.12. Gaziantep Karkamış geçici barınma merkezinin konumu (ÇŞİDB e-plan 2024 verileri kullanılarak üretilmiştir).

Tablo 4.4. Gaziantep Karkamış geçici barınma merkezinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri (AFAD, 2016 ve 2022)

Merkezin Adı	Taşınmazın Cinsi	Taşınmazın Maliki	Edinme Şekli	Taşınmazın Alanı(m ²)	Mevcut Kullanım
Karkamış	Tarla	DSİ	Kullanım İzni	175.000	Askeri Alan

Gaziantep ilinde yer alan Karkamış geçici barınma merkezi en yakın yerleşim olan Karkamış ilçe merkezine 6,5 km, il merkezine 80 km uzaklıkta yer almaktadır. Kurulduğu 2012 yılında merkezin nüfusu 8.160 iken Karkamış ilçe nüfusu 10.587 kişidir. Merkez, Fırat nehri kıyısında Karkamış Baraj sahasında tarımsal araziler üzerinde kurulmuştur (Tablo 4.4.).

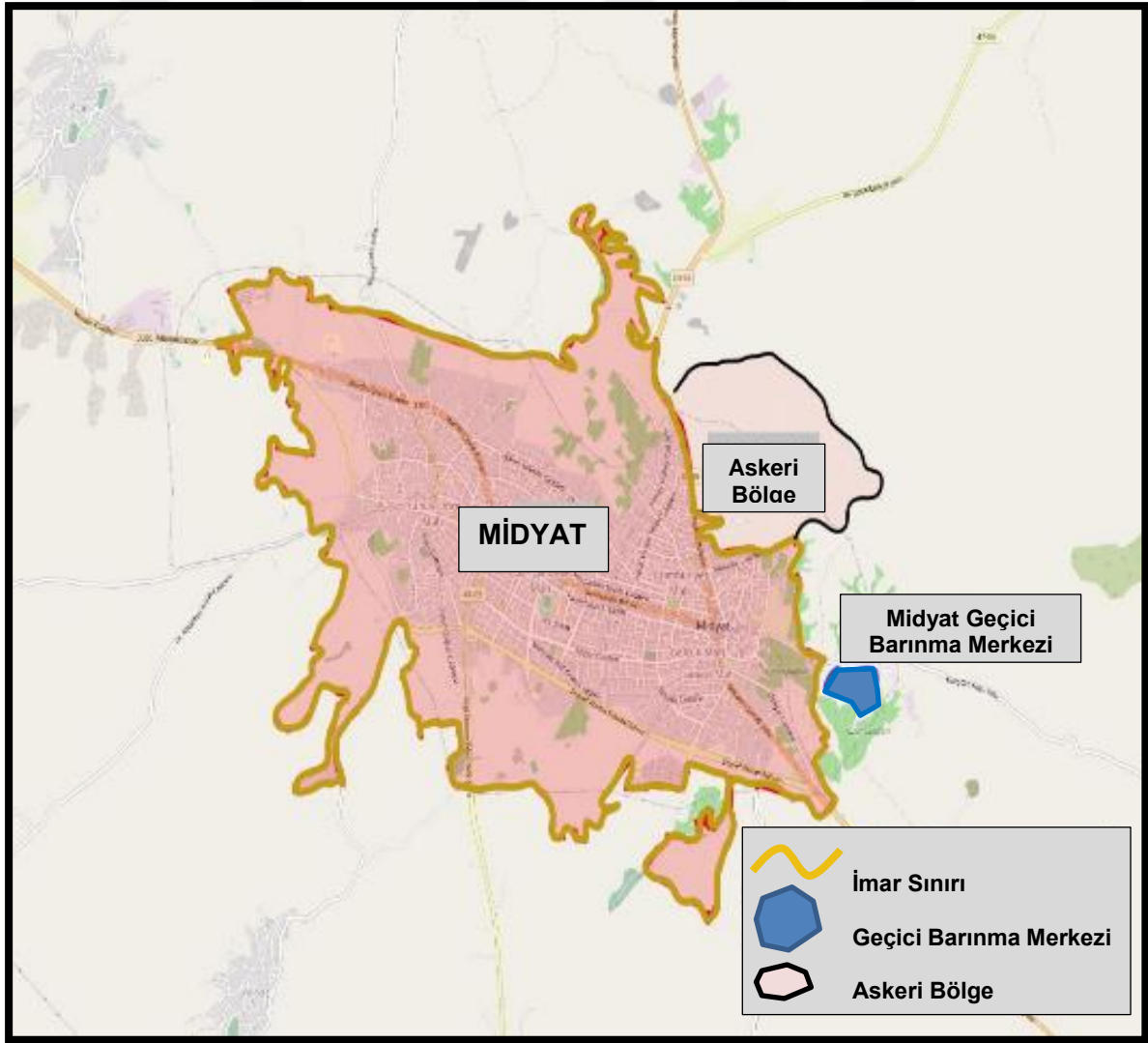

Şekil 4.13. Gaziantep Nizip-1 ve Nizip-2 geçici barınma merkezlerinin konumları (ÇŞİDB e-plan 2024 verileri kullanılarak üretilmiştir).

Tablo 4.5. Gaziantep Nizip-1 ve Nizip-2 geçici barınma merkezlerinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri (AFAD, 2016 ve 2022)

Merkezin Adı	Taşınmazın Cinsi	Taşınmazın Maliki	Edinme Şekli	Taşınmazın Alanı(m ²)	Mevcut Kullanım
Nizip 1-2	Tarla	DSİ	Kullanım İzni	330.000	Enerji Bakanlığına Tahsis+Askeri Alan

Gaziantep ilinde yer alan Nizip-1 ve Nizip-2 geçici barınma merkezleri en yakın yerleşim olan Nizip ilçe merkezine 11 km, il merkezine 58 km uzaklıkta yer almaktadır. Kurulduğu 2012 yılında Nizip-1 geçici barınma merkezinin nüfusu 5000 iken Nizip ilçe nüfusu 135.819 kişidir. Nizip-2 geçici barınma merkezinin ise kurulduğu 2013 yılındaki nüfusu 9.290 kişi iken Nizip ilçe nüfusu 135.588 kişidir. Merkez, Fırat nehri kıyısında Karkamış Baraj sahasında tarımsal araziler üzerinde kurulmuştur (Tablo 4.5.).

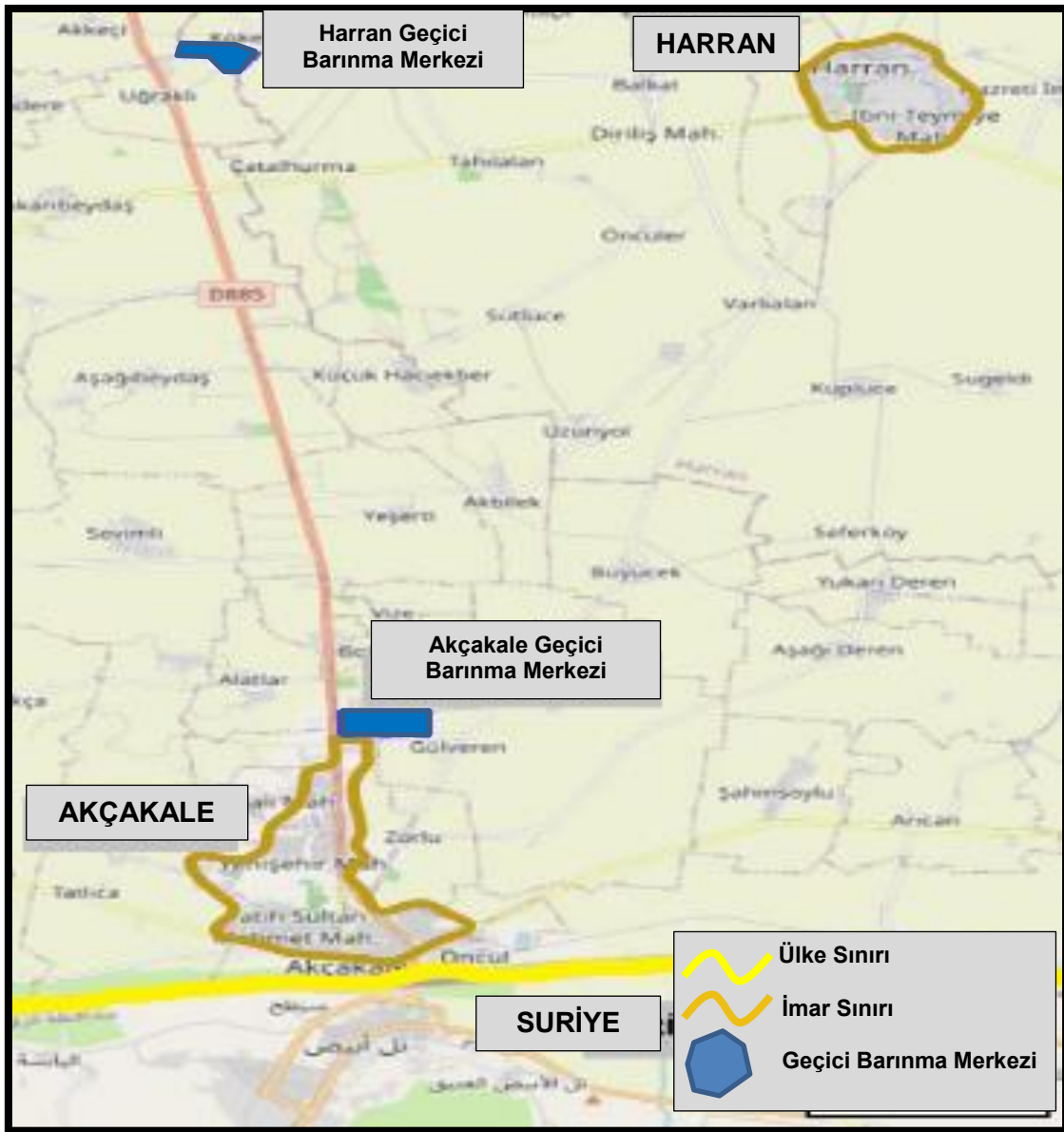

Şekil 4.14. Mardin Midyat geçici barınma merkezinin konumu (ÇŞİDB e-plan 2024 verileri kullanılarak üretilmiştir).

Tablo 4.6. Mardin Midyat geçici barınma merkezinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri
(AFAD, 2016 ve 2022)

Merkezin Adı	Taşınmazın Cinsi	Taşınmazın Maliki	Edinme Şekli	Taşınmazın Alanı(m ²)	Mevcut Kullanım
Midyat	Hali Arazi	Hazine	Tahsis	336.000	Kaymakamlığa Tahsisli

Mardin ilinde yer alan Midyat geçici barınma merkezi en yakın yerleşim olan Midyat ilçe merkezine 5 km, il merkezine 69 km uzaklıkta yer almaktadır. Kurulduğu 2013 yılında merkezin nüfusu 6.500 kişi iken Karkamış ilçe nüfusu 105.456 kişidir. Merkez, çeperdeki konut alanları ile tarımsal alanların çeperinde kurulmuştur (Tablo 4.6.).

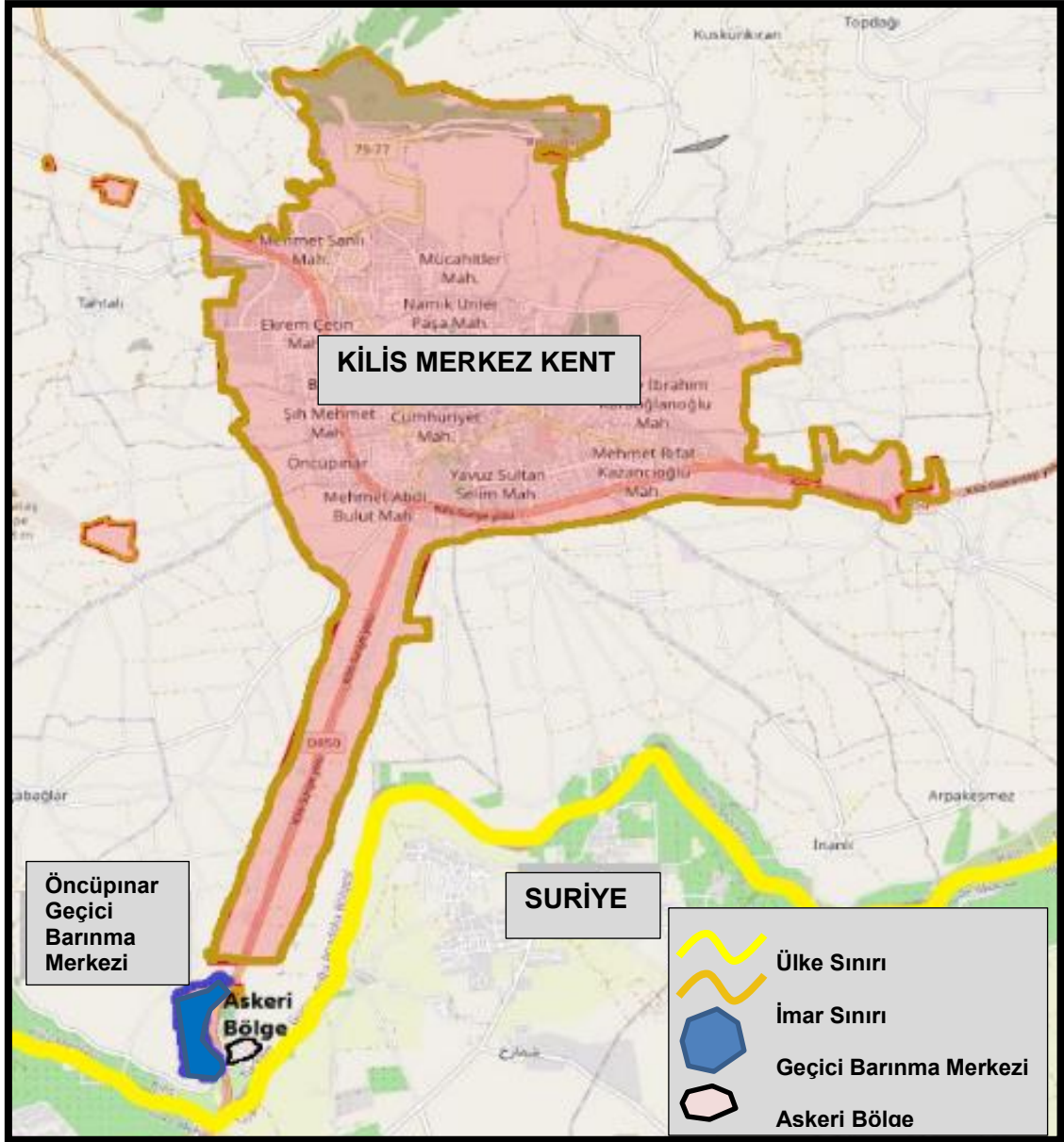

Şekil 4.15. Şanlıurfa Harran ve Akçakale geçici barınma merkezlerinin konumları (ÇŞİDB e-plan 2024 verileri kullanılarak üretilmiştir).

Tablo 4.7. Şanlıurfa Harran ve Akçakale geçici barınma merkezlerinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri (AFAD, 2016 ve 2022)

Merkezin Adı	Taşınmazın Cinsi	Taşınmazın Maliki	Edinme Şekli	Taşınmazın Alanı(m ²)	Mevcut Kullanım
Akçakale	Tarla	Hazine	Kullanım İzni	680.000	Tarım ve Orman Bakanlığına Tahsis
Harran	Tarla	Hazine	Kullanım İzni	309.000	GİB-Geri Gönderme Merkezi

Şanlıurfa ilinde yer alan Akçakale geçici barınma merkezi en yakın yerleşim olan Akçakale ilçe merkezine 4 km, Harran ilçe merkezine 20 km uzaklıktadır. Harran geçici barınma merkezi ise en yakın yerleşim olan Harran ilçe merkezine 10 km, Akçakale ilçe merkezine 19 km uzaklıktadır. İl merkezine ise 50 km uzaklıkta yer almaktadır. Kurulduğu 2012 yılında Akçakale geçici barınma merkezinin nüfusu 25.665 iken Akçakale ilçe nüfusu 91.731 kişidir. Harran geçici barınma merkezinin ise kurulduğu 2013 yılındaki nüfusu 10.000 kişi iken Harran ilçe nüfusu 75.742 kişidir. Akçakale Suriye sınırında yer alan bir ilçe olduğundan geçici barınma merkezi kentin büyüme yönü olan kuzeyde, kentsel saçaklarda yer almaktadır. Konut alanları içinde kalan merkeze yakın kamusal kullanımlar hastane ve cezaevidir. Harran geçici barınma merkezi ise kırsal mahalleler ile sanayi alanları arasında tarımsal araziler üzerinde kurulmuştur (Tablo 4.7.).

Şekil 4.16. Kilis Öncüpınar geçici barınma merkezinin konumu (ÇŞİDB e-plan 2024 verileri kullanılarak üretilmiştir).

Tablo 4.8. Kilis Öncüpınar geçici barınma merkezinin taşınmaz ve mevcut kullanım özellikleri (AFAD, 2016 ve 2022)

Merkezin Adı	Taşınmazın Cinsi	Taşınmazın Maliki	Edinme Şekli	Taşınmazın Alanı(m ²)	Mevcut Kullanım
Öncüpınar	Tarla+Arsa	Hazine	Kullanım İzni+ Kamulaştırma	315.000	Eğitim Alanı+ Geri Gönderme Merkezi +Askeri Alan

Kilis ilinde yer alan Öncüpınar geçici barınma merkezi en yakın yerleşim olan Kilis il merkezine 8,3 km uzaklıkta yer almaktadır. Kurulduğu 2012 yılında merkezin nüfusu 10.265 kişi iken Karkamış

ilçe nüfusu 89.422 kişidir. Merkez, Öncüpınar gümrük sahası içinde sanayi alanları ile tarımsal alanların arasında kurulmuştur (Tablo 4.8.).

2016 yılında Avrupa Birliği ile Türkiye arasında düzensiz göçün önlenmesi amacıyla yapılan anlaşmaya kadar kurulan merkezlerin kapasitelerine bakıldığında, geçici barınma merkezlerinin gelen göçün karşılanması için yeterli olacağına düşünülüyor anlaşılmaktadır. 2011 yılında Hatay ilinde kurulan ilk merkezler gelen kitlenin büyüklüğüne göre uluslararası standartların altında kapasitelerde kurulmuştur (Tablo 4.9.). 2012-2013 yıllarında kitlenin yoğunluğunun artmasıyla kurulan merkezlerin de kapasitelerinin arttığı görülmektedir. Merkezler hakkında uzmanlar tarafından hazırlanan teknik raporlarda özellikle Şanlıurfa'da kurulan merkezlere öngörülenin üzerinde nüfusun yerleştirilmesi sebebiyle merkezlerin genişletilmeye ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir (AFAD, 2013). Merkezlerin kapasitelerinin tamamının ulusal kılavuzlardaki standartlardan farklı olması, sığınmacı nüfusuna ek olarak seçilen taşınmazın yüzölçümünün merkezlerin kapasitesini belirleyen diğer etken olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 4.9. Türkiye’de inşa edilen geçici barınma merkezlerinin kapasiteleri (AFAD, 2016)

MERKEZİN ADI	BULUNDUĞU İL	BARINMA BİRİMİ SAYISI	KAPASİTE	2016 YILINDAKİ MEVCUDU
Altınözü-1	Hatay	260	1.300	1.375
Altınözü-2	Hatay	570	2.850	3.094
Yayladağı-1	Hatay	575	2.875	2.792
Yayladağı-2	Hatay	510	2.550	3.378
Apaydın	Hatay	1525	7.625	5.231
Güveççi	Hatay	-	-	-
Sarıçam	Adana	2137	10.682	10.373
Merkez.	Adıyaman	2178	10.890	9.599
Nizip-1	Gaziantep	1858	9.290	10.482
Nizip-2	Gaziantep	1000	5.000	4.820
Karkamış	Gaziantep	1632	8.160	7.188
İslahiye-1	Gaziantep	1827	9.135	7.993
İslahiye-2	Gaziantep	1628	8.140	9.829
Merkez	Kahramanmaraş	2737	13.685	18.432
Öncüpınar	Kilis	2053	10.265	10.311
Elbeyli	Kilis	3592	17.960	23.036
Beydağı	Malatya	2000	10.000	7.880
Cevdetiye	Osmaniye	2012	10.060	9.290
Düziçi	Osmaniye	780	3.900	-
Nusaybin	Mardin	3270	16.350	8.970
Midyat	Mardin	1300	6.500	3.032
Derik	Mardin	-	-	-
Akçakale	Şanlıurfa	5133	25.665	29.874
Ceylanpınar	Şanlıurfa	4573	22.865	21.727
Viranşehir	Şanlıurfa	4100	20.500	17.320
Harran	Şanlıurfa	2000	10.000	13.724
TOPLAM		49.250	246.247	239.750

4.2. Yer Seçimi ve Kapasite Kararları Sebebiyle Yaşanan Sorunlar

Türkiye’deki geçici barınma merkezlerinin, ihtiyaçların imkanlarla buluşturulması sayesinde kurulduğu, uygulanan yer seçimi kriterleri ve kapasite kararları sayesinde anlaşılmakta olup bu durumun yarattığı pek çok sorun bulunmaktadır. AFAD’ın konuyla ilgili çalışan uzmanlarına göre “konum” ve “aşırı büyük yerleşimler” temel sorunlardır (Akdede, v.d., 2021).

Konumdan kaynaklanan sorunlar aşağıdaki gibidir;

- AFAD’a (2016) göre merkezler kentsel altyapılardan faydalanabilmek amacıyla uygun yerlere yerleştirilmiştir ancak altyapısı yetersiz olan yerler için altyapı çalışmaları yapılmaktadır. Merkezlerde su depoları, arıtma tesisleri ve trafo merkezleri bulunmaktadır (AFAD 2013, 2016; Karabulut ve Açık, 2018). Altyapı imkanlarına ulaşamayan merkezlerde bu hizmetlere ekstra maliyetler karşılığında sonradan ulaşıldığı anlaşılmaktadır (AFAD, 2013; Karabulut ve Açık, 2018).
- AFAD’ın 2013 yılında yayınladığı saha raporunda kamplardaki okul çağındaki çocukların %17 sinin merkez dışındaki bir Türk okuluna devam ettiği; ilk basamak sağlık hizmetleri dışındaki hizmetler için en yakın yerleşimdeki hastanelerin kullanıldığı ifade edilmektedir. Bu hizmetlere erişim taşımalı şekilde yapılmaktadır.
- Merkezlerin kentlerden uzakta oluşlarının izolasyon hissini arttırdığına da değinilmiştir (Akdede, v.d., 2021). Yapılan bu tespitlerin sığınmacıların kentleşmesini arttırdığı düşünülmektedir. AFAD’ın 2013 saha raporuna göre erkeklerin %39’u, kadınların %43’ü ekonomik sebeplerle merkezlerde kalmayı tercih etmektedir. Bugün gelinen noktada 26 merkezden sadece 7’sinin açık oluşu 10 yıl içinde ekonomik anlamda güçlenen hanelerin merkezleri terk ettiklerini göstermektedir.
- Seçilen taşınmazların tarım arazisi ve mera niteliğinde bulunanlar organize sanayi bölgesi benzeri başka kullanımlara tahsis edilerek niteliklerini kaybetmektedir.
- Yer seçiminin yarattığı bir diğer sorun ise sığınmacı bölgesi oluşturulmasının bölgede yardım faaliyetlerinin daha etkin ve ulaşılabilir hale gelmesini sağlaması ve bunun yarattığı çekim etkisiyle, merkezlerin bulunduğu kentlerde Suriyeli nüfusun yoğunlaşmasıdır.

Geçici barınma merkezlerinin kapasitesinin (büyük oluşunun) yarattığı sorunlar aşağıdaki gibidir;

- Dini, etnik ve kültürel yönden benzemeyen pek çok grubun bir arada yaşamasına ve bu gruplar arasında sorun çıkmasına sebep olmaktadır. Ayrıca çok fonksiyonlu ve güvenli görünen bu büyüklükteki alanların kontrol edilebilmesi için güvenlik personelinin günlük hayata devamlı

müdahale etmesi gerekmekte bu durum merkezlerin sığınmacılar tarafından tercih edilmesini azaltmaktadır.

- Bölgedeki pek çok yerleşim, nüfus ve alansal olarak merkezlerden daha küçüktür (Akdede, v.d., 2021).
- Ayrıca basında çıkan haberler dini ve etnik sebeplerle bu merkezlerin kurulmasına halk tarafından karşı çıktığını gösterirken; AFAD uzmanlarının yerel halkın tarımsal arazilerinin işgale uğrayacağı gibi korkular taşıdıklarını söylemeleri (Akdede, v.d., 2021), merkezlerin görünürlüğünü azaltmayı hedefleyen yer seçimi kararları ile kapasite kararlarının ters düştüğünü göstermektedir.

4.3. Türkiye’de Geçici Barınma Merkezlerinin Ele Alınışı ve Mekânsal Özellikleri

Türkiye’de Balkan Savaşlarından 1990 yılına kadar kitlesel göçün yönetilmesi sürecinin temelinde soydaş kabulü ve iskân politikaları yer aldığından, uzun dönemde barınma ihtiyacı kırdı ve kentte mevcut bulunan bina stoku kullanılarak karşılanmıştır. Öncesinde ise Avrupa uygulamalarına benzer şekilde kısa ve orta dönem barınma uygulamaları oteller, fabrikalar kullanılarak ve çadır kentler kurarak gerçekleştirilmiştir. Bina stokunun varlığı kısa ve ortam dönem uygulamalarına duyulan ihtiyacı ve geçici barınma merkezlerinin kullanım süresini kısaltmıştır. Bu sayede Suriye göçü sonrasında kurulan kompleks yerleşimler yerine amaca yönelik geçici merkezler kurulabilmiştir.

Suriye göçü Türkiye’nin kitlesel göç yönetiminde yeni bir dönem olarak ortaya çıkmaktadır. Göçün türü ve yoğunluğu Türkiye’nin ilk defa karşı karşıya kaldığı şartlar yaratmış ve uzun süreli bir acil durum müdahalesi gerçekleştirmesine sebep olmuştur. Bundan dolayı göç süreci boyunca kota ve aşamalı barınma uygulamaları gerçekleştirilememiştir. Bu dönemde kurulan merkezler bir yerleşim yerinden ziyade mevcut sosyo-ekonomik ve mekânsal yapıyla bağlantısı olmayan sığınmacı depolama alanları haline gelmiştir.

Bölüm boyunca yapılan inceleme neticesinde Balkan Savaşlarıyla başlayan tarihsel süreçten günümüze Avrupa ve Ortadoğu’nun geçici barınma merkezlerinin ele alınışı ve planlamasında temelde ayrıldığı noktanın kota uygulaması ve buna bağlı gelişen kademeli ve işlevsel yaklaşım olduğu, Türkiye’nin yeni dönem uygulamalarının aynı özellikler çerçevesinde Avrupa’dan ayrılırken Ortadoğu ile benzeştiği anlaşılmaktadır (Tablo 4.10.).

Tablo 4.10. Geçici barınma merkezlerinin farklı ele alınış biçimleri

Aşamalı Yaklaşım	Planlama Yaklaşımı	Uygulayıcı Ülkeler					
		Avrupa		Ortadoğu		Türkiye	
		Genel	Suriye Göçü	Genel	Suriye Göçü	Genel	Suriye Göçü
Kısa Dönem-	Kapasite Kararları	Ülkelerin kabul kotalarına göre	Ülkelerin kabul kotalarına göre	Kota uygulaması yok	Kota uygulaması yok	Kota uygulaması yok	Kota uygulaması yok
(Kayıt-Kabul M.)	Yer Seçim Kararları	*Göçmenlerin giriş yaptığı yerlere göre	*Göçmenlerin giriş yaptığı yerlere göre	Aşamalı yaklaşım yok	Aşamalı yaklaşım yok	*Göçmenlerin giriş yaptığı yerlere göre	*Göçmenlerin giriş yaptığı yerlere göre
		*Mevcut yapılar kullanılıyor	*Mevcut yapılar kullanılıyor			*Mevcut yapılar kullanılıyor	*Mevcut yapılar kullanılıyor
Orta Dönem-	Kapasite Kararları	Eyaletlerin kabul kotalarına göre	Eyaletlerin kabul kotalarına göre	Kota uygulaması yok	*Kota uygulaması yok	*Kota uygulaması yok	*Kota uygulaması yok
(Geçici Barınma M.)					*Maks. 20.000 kişilik gbm		*Maks. 20.000 kişilik gbm
	Yer Seçim Kararları	*Metropolitan alan dışına ya da kentlerin periferilerine	*Metropolitan alan dışına ya da kentlerin periferilerine	Aşamalı yaklaşım yok	*Sınır bölgesindeki kırsal yerleşimlerin yakınlarna	*İskân ilinin belirlediği yere	*Sınır bölgesindeki kırsal yerleşimlerin yakınlarna
		*Mevcut yapılar kullanılıyor	*Mevcut yapılar kullanılıyor		*Kontrollü konteyner kentler		*Kontrollü konteyner kentler
			*Kontrollü konteyner kentler				
			*Kapasite artırımına uygun yerler				
			*Çevreye duyarlı, sürdürülebilirliği destekleyen yer seçimi kararları				
Uzun Dönem-	Kapasite Kararları	Belediyelerin kabul kotalarına göre	Belediyelerin kabul kotalarına göre	Kota uygulaması yok	Kota uygulaması yok	*İskân ilinin ihtiyacına göre	Kota uygulaması yok
(Kentsel Alan)	Yer Seçim Kararları	*Belediyelerin belirlediği yerlere	*Belediyelerin belirlediği yerlere	Aşamalı yaklaşım yok	Aşamalı yaklaşım yok	*İskân ilinin ihtiyacına göre kır ya da kent	Aşamalı yaklaşım yok
		*Mevcut sosyal konutlar kullanılıyor	*Mevcut sosyal konutlar kullanılıyor				
			*Kontrollü konteyner kentler				
			*Kapasite artırımına uygun yerler				
			*Çevreye duyarlı, sürdürülebilirliği destekleyen yer seçimi kararları				

Türkiye örneği olarak incelenen on üç geçici barınma merkezinin tamamıyla kırdı ya da kentsel yerleşimlerin çeperlerinde ancak imar sahalarının dışında yer seçerek kentsel bağlamdan kopuk ve izole bir mekânsal yapı oluşturduğu gözlemlenmektedir (Tablo 4.11.). Oluşturulan bu yapı neticesinde geçici barınma merkezlerinin işletilmesi görevinin AFAD'tan GİB'e devredilmesi esnasında çadır kentlere nazaran, ailelere mahremiyet ve özerklik açısından avantaj sağlayan konteyner kentlerin açık tutulduğu, çadır kentlerin sığınmacı kullanımına kapatıldığı, ayrıca çadır kentlerin sınır bölgesinde yer almasından dolayı askeri alan ve lojistik depo olarak kullanıldığı görülmektedir (AFAD, 2022). Bununla birlikte Adana Sarıçam geçici barınma merkezinin kırsal alanda yer almasına rağmen, merkez içinde kurulan seraların iş imkanı yaratması sayesinde sığınmacılar tarafından tercih edildiği; Kilis merkez kentin yakınında bulunan Öncüpınar geçici barınma merkezinin sınır kapısındaki gümrük sahası içinde yer almasından ve yakınında askeri bölge bulunmasından dolayı askeri alan ve geri gönderme merkezi olarak kullanılmak üzere sığınmacı barınmasına kapatılırken Beşiriye köyünde inşa edilen geçici barınma merkezinin sığınmacılar tarafından kullanılmaya devam ettiği; Hatay Yayladağı geçici barınma merkezi ilçe merkezinin çeperinde yer alırken Altınözü ve Apaydın geçici barınma merkezlerinin kırsal alanda yer aldığı görülmektedir. Bu özellikler çerçevesinde kapatılmayıp sığınmacılar tarafından kullanılmaya devam eden bu merkezlerin kentle kurdukları ilişkiler sebebiyle tercih edildikleri yorumunu yapmak mümkün değildir. Kapatılan merkezlerin devlet kurumlarına tahsis edilmesi; genellikle askeri alan, lojistik depo, geri gönderme merkezi olarak kullanılması kapatılma ve yeniden işlevlendirme kararlarının kentle ilişkili olarak verilmediği ve kamu taşınmazlarının yine kamu hizmetinde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yer seçim, kapatma ve yeniden işlevlendirme kararlar incelendiğinde Türkiye'de geçici barınma merkezlerinin kamu taşınmazlarına bağımlı olduğu (Tablo 4.11.), kararların mekânsal planlama ilkeleri doğrultusunda değil göç ve sınır yönetimi politikaları ile kamu maliyesi etkisiyle verildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 4.11. Avrupa, Ortadoğu ve Türkiye'de inşa edilen geçici barınma merkezlerinin özellikleri

GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİNİN YER SEÇİM VE KAPASİTE ÖZELLİKLERİ								
	Avrupa Uygulamaları		Ortadoğu Uygulamaları		Türkiye Uygulamaları			
	2015 Öncesi	2015 Sonrası	2015 Öncesi	2015 Sonrası	2015 Öncesi	2015 Sonrası	2015 Öncesi	2015 Sonrası
Merkez Kent Dışında								
Kentsel Alanda								
Kent Çeperlerinde								
Kırsal Alanda								
Tarım Alanında								
Konut Alanında								
Marjinalleşmiş Konut Alanında								
Konut Alanı Dışında (Endüstri/Ulaşım/Spor Tesisleri)								
Dönüşüm Alanında (Otel/Yurt/Sağlık/Eğitim Tesisleri)								
Kamu Mülkü								
Şahıs Mülkü								
Kontrollü Büyük Merkez (Ölçek Ekonomisi)								
Kolektif Küçük Merkez								

4.4. Bulgular ve Tartışma

Zorunlu kitlesel göçün, göç eden nüfusun büyüklüğüne ve iradi durumlarına göre şekillendiği ve bu özelliklerin ise geçici barınma merkezlerinin kapasitelerini, yer seçimlerini ve faal olma sürelerini etkilediği görülmektedir. Bununla birlikte, itici faktörler ve hedef ülke de göç edenlerin hukuksal statüleri bağlamında geçici barınma merkezlerinin ele alınışını etkileyerek, yer seçimi ve kapasite kararlarının verilmesinde önemli hale gelmektedir.

Günümüzde ekonomik göçmenler bu merkezlere ihtiyaç duymazken, siyasi göçmenler için yaşamsal önem taşımaktadırlar. Bireysel mültecilik başvurularında da geçici barınma merkezlerinin kurulması gerekmezken, zorunlu kitlesel göçlerde bu merkezleri kurmak, gelişmekte olan ülkelerin uyguladığı ilk müdahale biçimi olmaktadır çünkü sığınmacıların gerçekleştirdiği kitlesel dış göçlerde asıl olan vatandaş olmayanların hızlı ve kontrollü şekilde barındırılmasıdır (Dalal, 2020). Bu amaçla çadır ya da konteyner benzeri geçici birimler standart bir düzen içinde sıralanıp, çitlerle çevrenmekte; yerel toplulukla teması en aza indirmek için yer seçimleri meskûn sahanın dışındaki alanlarda yapılmaktadır. Merkezlerin yer seçimleri ve kapasitelerini belirleyen zorunlu kitlesel göçlere ait özellikler aşağıdaki gibidir:

- İtici sebeplerin doğası gereği ani gelişirler (Altay Kaya, 2021),
- Yaşam hakkı ve refaha yönelik tehditlerin zorlaması sonucunda oluştuğundan göç sürekli ve göç eden nüfus da yoğundur (DGÖ, 2011),
- İtici sebeplerin yıkım ve kayıp yaratmış olmasından dolayı sığınmacıların yerlerine dönüş süreleri değişkendir (McAuliffe ve Oucho, 2024).

Bu özellikler çerçevesinde geçici barınma merkezlerine ilişkin varsayımlar aşağıdaki gibidir:

- İtici faktörün siyasi olması göçün yoğunluğunu ve sunulan barınma uygulamalarının biçimini etkiler (Zibar, 2022),
- Dış göçe zorlanan sığınmacıların barınma ihtiyaçlarının karşılanma biçimleri varış ülkesindeki hükümetlerin göç konusundaki tutumlarına bağlıdır (Özerim, 2014; Zibar, 2022),
- Geçici barınma merkezleri ev sahibi hükümetler açısından bir göç yönetim aracıdır ve dış göçe zorlanan sığınmacıların varış ülkelerindeki kontrolü için kullanılırlar (Fawaz, 2016).

Bu varsayımlar bağlamında sığınmacıların gerçekleştirdikleri zorunlu kitlesel göçlerin, hedef ülkeler açısından en güç yönetilen ve geçici barınma merkezlerine en çok ihtiyaç duyulan göç türü olduğu görülmektedir. Çünkü uzun yıllar göçe maruz kalan coğrafyalarda planlı bir barınma yaklaşımı uygulanmazsa, mevcut yerleşim sisteminden bağımsız ve informel gelişen yeni yerleşim biçimleri ile bunlara bağlı altyapı yetersizliği, hızlı nüfus artışı, sığınmacıların yerleştiği düşük kaliteli konut

alanlarının çöküntü alanı haline gelmesi, marjinalleşme ve güvenlik sorunlarının artması gibi kentsel sorunlar ortaya çıkmaktadır (Levent, 2019).

4.4.1. Bir Planlama Problemi Olarak Geçici Barınma Merkezleri

Avrupa-Ortadoğu bölgesinin kitlesel göç ve geçici barınma merkezleri ilişkin deneyimleri incelendiğinde geçici barınma merkezlerine duyulan ihtiyacın arttığı ve merkezlerin ele alınışlarının da değiştiği görülmektedir. Ancak gelinen noktada bu değişimler büyük oranda geçici barınma merkezlerinin daha yaşanılabilir şekilde tasarlanmasıyla ilgilidir. Kullanılan barınma birimleri dayanıklılık ve yaşanabilirlik çerçevesinde geliştirilmesi ya da cinsiyet kimlikleri üzerinden yaşanan şiddetin önlenmesi gibi hassasiyetler (İnan ve Korgavuş, 2017) merkezlerin tasarımında dikkate alınsa dahi mekânsal planlama kriterleri açısından 1960’lardan günümüze büyük değişimler gözlemlenmemektedir.

2019 yılına kadar dünya üzerinde geçici barınma merkezi kurulan tüm coğrafyalarda uygulanan temel prensipleri içeren kılavuzların, konuyu sadece yerleşim planlaması ve barınma birimi tasarımı olarak ele almasının (Tablo 5.1.) iki temel sebebi vardır. Birincisi Avrupa’nın konuya ilişkin bir mekânsal planlama sisteminin zaten var olmasıdır; ikincisi de çalışmanın genelinde değinildiği gibi bu alanların istenmeyenlerin yönetiminde birer kontrol aracı olmasıdır. Merkezlerin yaşam şartlarının iyileştirilmesi sığınmacılar tarafından tercih edilebilirliklerini arttıracığından, yerinden edilenlerin geçici koruma statüsü altında mevcut ulusal ve kentsel sistemlere dahil edilmeden izole bölgelerde kontrol edilmesini sağlayacaktır.

2019 yılında BMMYK’ın yayınlamış olduğu “*Master-Plan-Approach to Settlement Planning*” isimli kılavuzda geçici barınma merkezleri yerleşim planlaması ve kentsel tasarım alanlarının dışında ele alınmakta ve her merkezin yeni bir yerleşimin öncüsü olduğu vurgusu yapılmaktadır (Tablo 5.1.). Yine BMMYK’ın “*Emergency Handbook*” kılavuzunda sığınmacıların kentlerde yaşamasının normal hayata dönme ve kendi geleceğini belirleme açısından kolaylaştırıcı etkilerinden bahsedilmektedir (BMMYK, 2024). 2019 yılından sonra BMMYK’nin kılavuzlarında geçici barınma merkezlerinin ele alınışına ilişkin temel vurgu, merkezlerin hedef ülkelerin mekânsal planlama sisteminin bir parçası olarak ele alınması gerektiğidir (Tablo 5.1.). Bu önerinin hedefi, imar ve mülkiyetle ilgili yasaların mevcut yapı stoklarını geçici barınma merkezine dönüştürmeye, merkezlere ihtiyaç kalmadığında da tekrar eski haline getirmeye ya da yeni inşa edilen geçici barınma merkezlerini yeniden işlevlendirmeye olanak sağlamasıdır (BMMYK, 2019).

Tablo 4.12. Geçici barınma merkezlerinin planlama yaklaşımlarındaki değişim

Yerleşim Planlaması ve Barınma Birimi Tasarımı	2019 Paradigma Değişikliği	<ul style="list-style-type: none"> • Her merkez yeni bir yerleşimin öncüsüdür, • Sığınmacıların kentlerde yaşaması normal hayata dönme ve kendi geleceğini belirleme açısından kolaylaştırıcıdır, • Merkezler hedef ülkelerin mekânsal planlama sisteminin bir parçası olarak ele alınmalıdır.
--	----------------------------	---

2019 yılındaki bu yaklaşım değişikliğinin sebebi sığınmacı sayısındaki artıştır. DGÖ (2024) verilerine göre 2023 yılının sonunda dünyadaki mültecilerin tamamı son 20 yılda yerinden edilmiş kişilerdir. Sığınmacı sayılarındaki bu artışa rağmen üçüncü ülkelere yerleştirilen, vatandaşlık verilen ya da ülkesine dönen mülteci sayısı oldukça azdır. BMMYK (2024) verilerine göre 2023 yılında 339.000 kişi ülkesine dönerken, 58.000 mülteciye 28 ülke tarafından vatandaşlık verildiği bildirilmiştir. Yerinden edilenlerin sayısındaki artış karşısında yeniden yerleştirmelerin sayısının yetersizliği, ani gelişen ve süreklilik arz eden bir olgu olarak zorunlu kitlesel göçün yarattığı barınma ihtiyacına çözümünün düşünüldüğü kadar kolay bulunamayacağını gözler önüne sermektedir. Geçici barınma merkezlerinin ülkelerin planlama sistemleri dahilinde ele alınması bu sebeple önem taşımaktadır.

Ancak gelişmekte olan ülkeler için artan sığınmacı sayısı bir ulusal güvenlik tehdidi oluşturmaktadır (BMMYK, 2019). Bu halde geçici barınma merkezlerinin hedef ülkenin mekânsal planlama sisteminin bir parçası gibi planlanması gerektiği düşüncesi uygulama düzeyinde henüz kabul görmemektedir. Ayrıca göç yönetiminde kullanılabilecek yapı stoku bulunmayan ülkeler açısından bu öneri uygulanabilir değildir. Bu ülkeler için önemli olan öncelikle politika ve strateji ölçeğinde kota uygulamasının hayata geçirilmesidir. Sonrasında ise konunun mekânsal planlama ölçeğinde ele alınması ve yeniden işlevlendirilebilir kentsel alanlar oluşturulmasıdır. Konunun uluslararası kılavuzlarda öngörüldüğü şekliyle sadece tasarım ölçeğinde ele alınması gelişmekte olan ülkelerin uygulamalarında yanlış yer seçimlerine, hatalı kaynak kullanımına, kapasite ve ölçek sorunlarına sebep olmaktadır. Bu sorunların çözümü geçici barınma merkezlerinin mekânsal planlama ilkeleri doğrultusunda planlanmasıdır.

Bu amaçla gelişmekte olan ülkelerin topraklarının göçten korunabilmesi için acil durum hali başlamadan önce uygulamaları gereken farklı plan kademeleri ve planlama kararları olduğu görülmektedir. Avrupa örneğinden yola çıkılarak bu kademeler ve alınacak kararlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. **Politika Kademesi:** Ülke sınırları göçten korunmalı, sığınmacı kabulü bütünleşme ve katılım ilkeleri doğrultusunda yapılmalıdır. Sosyal politikalar ile ekonomi politikaları doğrultusunda ülkenin kabul edeceği sığınmacı sayısı belirlenmelidir.
2. **Mekânsal Strateji Kademesi:** Bölgelerin ve kentlerin, politika kaynaklı hedefleri, ihtiyaçları ve kapasiteleri doğrultusunda kabul edecekleri sığınmacı sayısı ve profili belirlenmelidir. Sosyo-ekonomik olarak sığınmacıların nasıl ele alınacağı belirlendikten sonra, kentlerde sığınmacı mahallelerine izin verilip verilmeyeceği, verilirse meskûn yerleşimler içindeki dağılımlarının ve yoğunluklarının nasıl olacağı; geçici ve kalıcı barınma alanlarının nerelerde olacağı gibi mekânsal kararlar alınmalıdır.
3. **Mekânsal Planlama Kademesi:** Hangi kente, hangi sayıda sığınmacı yerleştirileceği belirlenmeli; işlev, sayı, kapasite yer seçimi gibi geçici barınma merkezi kurulum kararları alınmalıdır. Bu kararlar alınırken kısa, orta ve uzun vadeli alınmalı, mevcut imkanlar belirlenmeli, yeni merkezler için esnek ve sürdürülebilir seçimler yapılmalı, temel mekânsal planlama yaklaşımları dikkate alınmalıdır.
4. **Yerleşim Planlaması Kademesi:** Mevcut yapıların dönüşüm projelerinin ya da konteyner kentlerin tasarım projelerinin hazırlanması gerekmektedir.

4.4.2. Mekânsal Planlama Problemi Olarak Türkiye’de İnşa Edilen Geçici Barınma Merkezleri

Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlara göre gelişmekte olan ülkelerin geçici barınma merkezlerini bir planlama problemi olarak ele alırken izlemesi gereken politika ve mekânsal strateji planlaması ile mekânsal planlama ve yerleşim planlamasından oluşan dört plan kademesi bulunmaktadır. Politika ve mekânsal strateji ilkeleri kapsamında alınması gereken temel karar ülkenin kabul edeceği sığınmacı sayısı ile bu sığınmacıların kentlere nasıl dağıtılacağına belirlendiği kota kararlarıdır. Ancak Türkiye, Suriye göçünde Avrupa-Ortadoğu bölgesinde en büyük nüfusu barındıran ülke olarak herhangi bir kota uygulamasına başvurmadan 13 yıldır süreci yönetmeye çalışmaktadır. AFAD (2016) verilerine göre, kurulan 26 geçici barınma merkezinin yaklaşık 250 bin kişi olan kapasitesinin, merkezler kuruluncaya kadar geçen sürede ülkeye giren 2,5 milyon Suriyeli için yetersiz kaldığı durumlarda; kapsamlı bir planlama yaklaşımı olmaksızın kurulan merkezlerin iddia edildiği gibi düzenleyici olup olmadığı hususu tartışmalı hale gelmektedir.

2020 yılına gelindiğinde bu 26 merkezin 19’u kapatılmış olup kalan 7 merkezde yaklaşık 59 bin Suriyeli barındırılmıştır. Buna karşılık kentlerde 3,5 milyon Suriyeli bulunmaktadır (GİB, 2024). Bu durum büyük kaynaklar kullanılarak kurulan merkezlerin Suriyeliler tarafından tercih edilmediğini göstermektedir. Bu bağlamda, merkezlerin sürdürülebilirlikleri konusu bir problem olarak karşımıza çıkarken, kente yerleşen Suriyeliler ise bir başka sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

BMMYK verileri Suriyelilerin %98’nin kentte yerleştiğini belirtirken, Türkiye verileri de BMMYK’ı desteklemektedir. 2016 yılından 2,5 milyon Suriyelinin 250 bini geçici barınma

merkezlerinde yaşarken (AFAD, 2016) kentlerde yaşayanların oranı %90'dır. Bu oran 2020 yılında %98'e ulaşmıştır (GİB, 2024). Ülkede yaşayan 3,5 milyon Suriyelinin 3 milyonunun İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Adana, Mersin, Bursa, Konya, İzmir ve Ankara'da yoğunlaşmış olup (GİB, 2024) bu kentlerde pek çok problemi de beraberinde getirmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerin geçici barınma merkezlerine ilişkin mekânsal planlama kademesinde alması gereken kararlar işlev ve nüfus verisine göre belirlenecek kapasite ve yer seçimi kararlarıdır. Türkiye'de inşa edilen geçici barınma merkezlerinin Avrupa uygulamalarında görüldüğü gibi işlevlerine göre aşamalı ve dönemsel bir yaklaşımla ele alınmadığı, kota uygulaması bulunmadığından nüfusun büyüklüğü ve niteliğine ilişkin bilgilerin yer seçimi ve kapasite kararları için kullanılmadığı yapılan incelemeler neticesinde ortaya çıkan temel betimleyici sonuçlardır.

Bu sonuçlar, geçici barınma merkezlerinin tamamen operasyonel bir yaklaşımla gerçekleştirildiğini ve önceliğin sığınmacılara hızlı şekilde barınma hizmeti sunmak olduğunu göstermektedir. Amaç doğrultusunda en hızlı kullanılabilir olan kamu arazileri eğim, drenaj, jeolojik uygunluk, ana ulaşım akslarına ve altyapıya yakınlık gibi teknik kriterler doğrultusunda seçilmişlerdir. Buna ek olarak merkezlerin büyük kısmının kentlere yakın kırsal alanlarda konuşlandırılmasının sebebi görünürlük konusunda endişelerin taşınması ve sığınmacıların yerel halka güvenli bir mesafede tutulmak istenmesidir (Akdede, v.d., 2021).

Bu amaç ve hedefler doğrultusunda gerçekleştirilen yer seçimleri ve verilen kapasite kararlarının yarattığı sorunlar aşağıdaki gibidir;

- Standartların üstünde nüfus yoğunlukları olduğundan merkezler yaygınlaşmış; nüfus yoğun merkezlerde verilen hizmetler yetersiz kalmıştır,
- Merkezler izole alanlarda kurulduğundan merkezlerden kente geçişi destekleyen bir ortam yaratılmış ve merkezlerin dışında da Suriyeli nüfusu yoğunlaşmış; kentsel hizmetler yetersizleşmiştir,
- Kentsel hizmetlere ve iş gücü piyasasına erişilebilirlik sınırlandırıldığından barınan nüfus yardıma bağımlı hale gelmiştir,
- Merkezler imar sınırlarının ya da meskûn sahaların dışında kurulduğundan merkezler bünyesinde altyapı tesisleri ile eğitim, sağlık, ticaret ve rekreasyon alanları için özel olanaklar yaratılmıştır,
- Kentlerden uzakta yer seçilmesi sebebiyle merkezlerin kapatılmasından sonra alternatif kentsel kullanımlar geliştirilmesi zorlaşmış, alternatif kullanımlar geliştirilmediği için yapılan tüm özel yatırımlar âtil hale gelmiş; kaynaklar etkin ve etkili kullanılamamıştır,
- Tarım ve mera arazilerinin kullanım amacı değiştirilmiştir,
- Kalabalık merkezlerde farklı etnik kökenler yer aldığından marjinalleşmeye sebep olacak bir ortam yaratılmış ve güvenlik sorunları yaşanmıştır.

Kurulan bu merkezlerin taşıdığı en büyük potansiyel, çatışmaların devam ettiği Avrupa-Ortadoğu bölgesinde yer alan Türkiye'nin yaşayabileceği olası kitlesel göç dalgalarını karşılamak ve kentleri ani göç dalgalarından koruyacak planların hazırlanması için zaman sağlamaktır. Ayrıca merkezler, kitlesel iç göçlere sebep olabilecek büyük afetler açısından da hazırlıklı olunmasını sağlayacaktır. Ancak 19 merkezin kapatılmış olması, merkezlerin bu haliyle sürdürülebilir olmadığını ve potansiyellerini gerçekleştiremediklerini göstermektedir.

Bir yaşam alanının sürdürülebilir oluşu kompakt, erişilebilir, optimum yoğunlukta olması ve çeşitlilik ile işlevsellik taşımasıyla mümkündür (Çetinkaya ve Ciravoğlu, 2016).

- Kompaktlık arazinin verimli kullanılarak sulak alanlar ile tarımsal ve ekolojik alanların korunmasıdır (Çetinkaya ve Ciravoğlu, 2016). Merkezlerin on ilin kırsal alanlarına dağıldığı ve kurulduğu alanların büyük kısmının tarımsal araziler ile mera arazileri olduğu düşünüldüğünde merkezlerin kompakt bir yapıya sahip olduğu söylenemez.
- Erişilebilirlik, hizmetler ile ulaşım ağları arasındaki ilişkilerin, yaya veya toplu taşıma odaklı kurgulanmasıdır (Çetinkaya ve Ciravoğlu, 2016). Merkezler, kendi içlerinde idari hizmetler ile temel sağlık ve eğitim hizmetlerinin verildiği alanlardır, aynı zamanda rekreatif alanları da kendi içlerinde barındırırlar. Bu özellikleri sebebiyle merkezler kendi içinde erişilebilir bir yapıya sahiptir. Merkezlerin büyük kısmı kırsal alanda kurulduğu ve çeşitli hizmetlere erişim için taşınmalı sistemin kullanıldığı için kentle kurdukları ilişkiler açısından ise erişilebilir olmadıkları görülmektedir.
- Yerleşim alanları için optimum yoğunluk, doğal kaynakların tüketim miktarı ile altyapı ve konut ihtiyacını olması gerekenin üzerine çıkarmayacak nüfus büyüklüğünü ifade etmektedir (Çetinkaya ve Ciravoğlu, 2016). Merkezler için özel altyapı tesisleri kurulduğundan optimum yoğunlukta olmadıkları görülmektedir.
- Çeşitlilik ve işlevsellik, kentlerde fonksiyonların dengeli ve heterojen dağılmasını sağlayacak ve kentte yaşan herkesin de bu fonksiyonlardan yararlanma ihtimalini arttıracak şekilde arazi kullanım planı yapılmasıdır (Çetinkaya ve Ciravoğlu, 2016). Merkezler kuruldukları yerler bakımından mevcut kentsel sistemin dışındadır. Birbirleri arasında da mekânsal bir ilişki sistemi bulunmamaktadır.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Avrupa geçici barınma uygulamaları incelendiğinde temel betimleyici unsurların kontrol, planlama, bütünleşme ve sürdürülebilirlik olduğu; sürecin politika ve plan hiyerarşisine bağlı kalınarak yönetildiği; federal yapıdan kaynaklanan kurumsal, yasal ve sistemsal farklılıklara göre planlama yapıldığı; mülteci barınmasını bir sosyo-ekonomik gelişim süreci olarak tanımlayıp, süreci yasaları kullanarak kontrollü şekilde yürüttükleri; sığınmacı yerleşimlerinin merkez kent dışında ancak kentsel bağlam içinde konumlandırıldığı; sosyo-mekansal olarak etnik ayrışmanın önüne geçilmek istendiği; kaynakların etkin ve etkili kullanımı için yeniden işlevlendirmeye önem verildiği; çadır veya konteyner kentlerin, izolasyon yaratıp bütünleşmeyi engelleyeceği düşüncesiyle, barınma uygulamalarında öncelikli türlerden olmadığı görülmektedir. Ancak Suriye göçüyle başlayan 2015 mülteci kriziyle birlikte bu özelliklere sahip bir sistem dahi yetersiz kalmış ve acil müdahale yaklaşımları olarak toplu ve kontrollü barınma biçimleri uygulanmış, buna rağmen sistemin temel düzenleyici yapısı muhafaza edilmiştir. Bu durum bize mülteci barınması için tek bir doğru yaklaşımın bulunmadığını, doğru olanın bir sistem yaklaşımı içinde ihtiyaçlar ve olanakların optimum şartlar altında ilişkilendirilmesi olduğunu göstermektedir.

Avrupa uygulanan sistemin düzenleyici olmasının nedeni sığınmacıların ülkeye kabul için bir yasal süreci takip etmesinin zorunlu olmasıdır. Mülteci statüsü kazanmadan kiralık konuta ve işgücüne ulaşım hakkı bulunmayan sığınmacılar geçici barınma merkezlerinde zor şartlara rağmen kalmakta ve dil ve mesleki becerilerini geliştirerek sosyal hayata hazırlanmaktadır. Sığınmacıların bu merkezlerde kalma süreleri yasal olarak tanımlı olsa da sığınmacı sayılarının arttığı durumlarda bu süre ülkenin konut sistemini yeni gelen mültecilere hazırlamak amacıyla uzatılabilmektedir. Ancak 2015 mülteci kriziyle birlikte Almanya, Yunanistan gibi beklenenden yoğun göç alan ülkelerde konut sisteminin hazırlanması mümkün olmadığından konteyner kentler ya da eski endüstri alanları ve askeri bölgelerde geçici barınma merkezleri kurulmuştur. Bu Avrupa sistemi için bir yeniden işlevlendirme uygulaması olsa da yaratılan izolasyon ve kontrol altında sığınmacıların otonomi ve mahremiyetten yoksun oluşu Türkiye ve Ortadoğu'da inşa edilen geçici barınma merkezleriyle aynıdır. Uygunsuz şartların benzer olmasına karşılık Avrupa kentlerinin Türk kentlerine benzeyen sorunlarla daha az karşılaşmasının temel nedeni mülteci statüsüne ulaşmadan, merkezler dışında bir koruma, barınma ve beslenme imkanına sahip olunamamasıdır.

Avrupa, Ortadoğu ve Türkiye'de gerçekleştirilen geçici barınma uygulamalarından elde edilen sonuçlar doğrultusunda gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir bir planlama yaklaşımı oluşturabilmek için kota sistemi ve mekânsal planlama stratejileri ile yer seçimi ilkeleri belirlenmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak bu konuda getirilecek öneriler sığınmacıların tanınan hukuki statüler göz önünde bulundurularak her ülkeye özgü geliştirilmelidir. Çünkü Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesini coğrafi sınırlama ile kabul edişinin neticesinde Avrupa Birliğine üye ülkeler dışından gelen her sığınmacı şartlı mülteci durumundadır. Suriyeliler ise süresiz bir geçici koruma altında ülkede ikamet etmektedir.

Türkiye'nin göç politikalarındaki bu özel durum, Suriyelilere sağlanan korumanın süresini belirsizleştirmektedir ve ülkenin bugünkü süresiz ve kotasız göç politikaları doğrultusunda sürekli bir insani yardım ve geçici barınma imkânı sağlamak gerçekçi görünmemektedir. Bu sebeple iş gücüne ve sosyal hayata en kısa sürede katılmaları önemli hale gelmektedir.

Sürekli bir insani yardım ve geçici barınma imkânı sağlanamayacağını, çalışmanın önceki bölümlerinde de değinilen, Avrupa Birliği'nin sınırlarını korumak amacıyla gelişmekte olan ülkeler ile gerçekleştirdiği sığınmacı kabul anlaşmalarına bakarak da ifade etmek mümkündür. Ülkelerin taşıma kapasitesinin üzerindeki nüfus güvenli üçüncü ülkelerde depolanmaktadır. Türkiye de bu depo ülkelerden biri olarak sığınmacı varlığını mekânsal planlamayı kullanarak yönetebilme imkanını kaybetmiştir. Türkiye'de geçici barınma merkezlerinde ve kentlerde yaşayan sığınmacı sayısı bunun göstergesidir. Sığınmacılar, Avrupa Birliği ülkelerinde mülteci statüsü kazanarak merkezleri terk etmek zorundayken; Türkiye, Ürdün gibi geçici koruma sağlayan ülkelerde ise yasal olarak zorunlu olmadığı için merkezlere hiç yerleşmemekte ya da ekonomik olarak güçlendikleri durumda geçici barınma merkezlerini terk etmektedir. Görüldüğü üzere depo ülkelerdeki geçici barınma merkezleri Avrupa ülkelerinde olduğu gibi mevcut sisteme geçiş uygulaması olarak ele alınmamaktadır çünkü sığınmacıların bu ülkelerdeki varlıkları politik bağlamda geçicidir. Ancak Türkiye'deki Suriyeli varlığı bugün 13. yılında olduğundan geçici koruma statüsü altında verilen geçici barınma hizmetlerinin ekonomik, yönetsel ve mekânsal açıdan anlamlı olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. Geçici barınma merkezlerinin anlamlı hale gelebilmesi için öncelikle Avrupa sisteminde olduğu gibi belirli bir süreç ve nüfus büyüklüğü tarif edilmelidir.

Ancak yapılan araştırmanın neticesinde, yukarıda da değinildiği gibi Türkiye gibi göç yönetim sistemi sebebiyle mültecilik statüsü tanıyamayıp belirsiz süreler boyunca geçici koruma uygulayan ülkeler için Avrupa'da uygulanan üç aşamalı sistem kaynakların etkin ve etkili kullanımı önünde bir engel oluşturduğundan uygun değerlendirilmemektedir. Yasal olarak geçici barınma merkezlerini kullanmak zorunda olmayan; konuta ve sosyal yardımlara erişim için mültecilik statüsüne sahip olmamak gibi yasal bir engeli bulunmayan sığınmacıların bireysel ve düzensiz kentleşmesini önlemenin yolu sosyal hayata ve işgücüne katılımı hızlandıracak uygulamalar gerçekleştirilmesidir.

Bu uygulamanın temelinde planlama yer almalı ve doğru planlama yapabilmek için gerekli olan nüfus, işgücü piyasasının özellikleri ve arazi varlığı bilgileri olası göçlerden önce toplanmalı ve derlenmelidir. Bu derleme sonucunda bir kota sistemine ulaşılmasının, kentlerde sığınmacıların serbest dolaşımıyla sonuçlanacak olası bir kitlesel göç dalgası için bina stoku oluşturması için bir öngörü sağlayacağı düşünülmektedir. Oluşturulacak bina stokunun sığınmacılar tarafından tercih edilebilir olmasının iki yolu bulunmaktadır. Bunlardan biri bu alanları kentin içinde bir komşuluk birimi olarak planlamak diğeri ise konut özellikleri taşımayan toplu alanlar kurmak ve sığınmacıları yasal ve fiziksel olarak bu alanlarda yaşamaya zorlamaktır. Bu bağlamda çalışmanın önerisi geçici barınma merkezlerinin ortak yaşam alanları olarak kentlerin konut alanları içinde komşuluk birimi olarak planlanmasıdır. Bu şekilde planlama yapılmasına ilişkin olarak hizmet sunumlarının nasıl yapılacağı ya

da sığınmacıların nasıl kontrol altında tutulacağı gibi eleştirilerin getirilmesi mümkündür. Ancak bakıldığında önerilen sistem ülkenin fiilen yaşadığı kontrolsüz sığınmacı kentleşmesinin mekânsal planlama ilkeleri kullanarak kontrollü hale getirilmesidir. Kontrolü sağlayacak ilk araç kaynakların etkin ve sürdürülebilir kullanımı için sınırlı nüfusun doğru dağılımını sağlayacak kota sistemidir; ikinci araç ise kontrolsüz sığınmacı kentleşmesinin yarattığı sorunları engellemeye yönelik yer seçimi kriterleridir. Son araç olarak da hizmetlerin ulaştırılması, sığınmacıların bütünleşmesi ve toplumun oto kontrolünün sağlanması amacıyla ortak yaşam alanlarının kurulması için bir arazi ve gayrimenkul geliştirme önerisi getirilmektedir. Ara kademe merkezlerin kurulumu için harcanacak kaynaklar, sosyal ve ekonomik bütünleşmeyi sağlamak amacıyla yerel toplumla ortak yaşanacak konut alanlarının oluşturulması için kullanılmalıdır. Uluslararası veya ulusal yardımlarla veyahut kamu kaynaklarıyla geçici barınma merkezlerinde zaten kurulacak çocuk oyun alanlarının, eğitim ve sağlık tesis alanlarının yeni planlanacak konut alanlarında ortak kullanılmasının, kısıtlı kaynaklar için mücadele etme ihtiyacı yerine birlikte yaşama kültürünün oluşturulmasında kolaylaştırıcı olacağı öngörülmektedir.

5.1. Kota Sistemi Önerisi

Bugün Avrupa Birliği üyesi ülkelerin önerisi olan ya da uyguladığı çeşitli kota sistemleri bulunmaktadır. Bu sistemler bileşenleri ve bileşenlerinin ağırlıkları ülkeden ülkeye değişen algoritmalarıdır. Bileşenleri genel olarak ekonomik, coğrafi, demografiktir. Ekonomik bileşenler gayri safi yurt içi hasıla, vergiler ve işsizlik oranlarından, coğrafi bileşenler ülkelerin/eyaletlerin/kentlerin yüzölçümlerinden, demografik bileşenler de nüfus büyüklüğünden oluşmaktadır (Fernandez, v.d., 2015). Bu bileşenler ekonomik ve mekânsal olarak mültecilerin yükünü hakça paylaşma esasına dayalıdır. Ancak bu kota uygulamaları özellikle eyalet yönetimlerinde, işgücü piyasasının büyüklüğü, arazi varlığının yeterliliği, altyapı ve hizmet sunumlarının kapasitesi gibi konuları dikkate almadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir (Seethaler-Wari, 2018).

Türkiye gibi işsizliğin yüksek, iş imkanlarının yetersiz, gayri safi yurt içi hasılanın Avrupa ülkelerine göre düşük olduğu, yerel yönetim bütçelerinin nüfusu yoğunluğuyla orantılı şekilde belirlendiği bir ülkede tüm bu faktörlerin kota sistemi içine dahil edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, 12. Kalkınma Planı'nda üstü kapalı şekilde belirtilen dış göçlerin nüfusu yaşlanmakta olan ülkeler için iş gücü kaynağı olabileceği düşüncesi de Türkiye'de işgücü piyasasının ihtiyaç ve potansiyellerine dayalı, aşamalı bir kota sistemi uygulanması gerektiğini göstermektedir.

İlk aşamada ülkeye ilk kabul edilebilecek sığınmacı sayısını belirlemek ve sonrasında iş imkanları sebebiyle belirli bölge ve kentleri yığılmayı engellemek amacıyla ekonomi temelli bir sınıflandırma yapılmalıdır. Bu sınıflandırma için uygulama adımları aşağıdaki gibi olmalıdır;

1. İşgücü piyasasının büyüklüğü, türü ve insan kaynağı ihtiyacı (meslek, beceri ve sayı olarak) doğrultusunda ülke ekonomik bölgelere ayrılmalıdır,

2. Belirlenen ekonomik bölgelerde yaşayan Türk vatandaşlarının sayısı ve iş gücüne katılım sağladıkları sektörler ve bu sektörlerdeki sayıları belirlenmelidir,
3. Sığınmacılar meslek, beceri ve eğitimlerine göre sınıflandırılmalıdır.
4. Türk vatandaşlarının eğilimleri ve sektörel ihtiyaçları karşılama durumlarına göre varsa işgücü açığı ortaya koyulmalıdır.
5. İşgücü açığı bulunmayan sektörlerde Türk vatandaşı yerine sığınmacı çalıştırmanın fırsat maliyeti belirlenmelidir.
6. İşgücü açığı bulunan yerlerde ise sığınmacıyı o kente yerleştirmenin yaratacağı marjinal maliyet belirlenmelidir.
7. Fırsat ve marjinal maliyetleri dikkate alarak kentleri sığınmacı nüfusu bakımından yoğunlaştırmanın yarattığı sosyal maliyetler de belirlenmelidir.

İlk aşamanın amacı bu üç maliyet parametresi kullanılarak karlılığı optimize etmeyi sağlayacak bir kota sisteminin oluşturulmasıdır. Bu sayede, ülkeye kabul edilecek toplam sığınmacı sayısı ile ülke içinde belirlenen ekonomik bölgelerin sektörel karakterleri ve bölgelerde optimum barındırılması gereken sığınmacı sayısı belirlenecektir.

İkinci aşamada kentlerin varlıkları ile potansiyel ve ihtiyaçları arasındaki ilişkiyi doğru analiz edebilmek için demografi, coğrafya ve gelişmişlik temelli bir sınıflandırmaya geçilerek bölgelerin içindeki kentlere dağıtım yapılmalıdır. Bu sınıflandırma için uygulama adımları aşağıdaki gibi olmalıdır;

1. Sığınmacılar demografik özelliklerine göre (medeni hal, çocuk sayısı, yaş, cinsiyet) sınıflandırılmalı ve nüfusu artış oranları tespit edilmelidir,
2. İllerin nüfus artış oranları ve sığınmacıların nüfus artış oranları kullanılarak kentler için yeni artış oranları belirlenmelidir,
3. İllerin teknik ve hizmet altyapılarına ilişkin mevcut durumları ve ihtiyaçları ile bu ihtiyacın karşılanması amacıyla gerekli taşınmaz miktarı belirlenmelidir,
4. İllerin tüzel kişilere ait taşınmaz varlığının kentsel ya da kırsal niteliği, cinsi ve miktarı tespit edilmeli, kentsel alandaki kamusal taşınmaz varlığının nüfus artış oranının ihtiyaçlarını karşılama yüzdesi belirlenmelidir,
5. İllerin ve ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamaları belirlenmelidir.

İlin sosyo-ekonomik alt yapısı ile kamu taşınmazlarının nüfus büyüme hızı karşısında yetersiz oluşu kamusal hizmet sunumunu aksatacağından sığınmacıların bütünleşmesini olumsuz etkileyecektir. Bu sebeple ikinci aşamanın amacı il düzeyinde sığınmacıların sosyo-ekonomik olarak adil dağıtılmalarını ve ilin varlıkları üzerinde koruma kullanma dengesini sağlamaktır.

İlkeleri yukarıda belirlenen kota sisteminin bileşenleri ile bu ilkeler doğrultusunda belirlenecek ekonomik ve matematiksel modeller ülkenin kalkınma ve bölge planlarına uyumlu şekilde on yılda bir güncellenmelidir. Ancak bileşenler beş yılda bir ara değerlendirmeye tabi tutulmalı gerekirse değişikliğe gidilmelidir.

5.2. Yer Seçim Kriter Önerisi

Avrupa ülkelerinin geçici barınma merkezlerinin öncelikle işlevlerine göre ayrıldığı ve yerlerinin işlevlerine göre belirlendiği görülmektedir. Ancak özellikle orta dönem için kurulan yer seçim kriterlerine baktığımızda kent merkezlerinin hemen dışında, orta ve alt gelir gruplarının yaşadığı konut alanlarında yer seçildiği görülmektedir. Ancak Suriye göçüyle başlayan 2015 kriziyle birlikte geçici barınma merkezleri (Seethaler-Wari, 2018; Sowa, 2020),

- Kentlerin çeperlerinde ya da banliyölerinde
- Öncelikle konut alanlarında sonrasında ihtiyaç doğrultusunda endüstri alanlarında
- İlk olarak kamuya ait yurt, misafirhane, hastane, okul gibi kullanılmayan binalarda; sonrasında merkezin kamu tarafından işletilmesi halinde kent merkezi dışındaki dönüşüm alanlarında kiralanmış otel, yurt, apartman vb. binalarda ya da kamu taşınmazları üzerinde konteyner kentler şeklinde; merkezlerin özel şirket tarafından işletilmesi halindeyse merkezler daha büyük ölçekli olduğundan askeri tesisler, havaalanları, demiryolu tesisleri, endüstri alanları gibi konut bölgeleri dışındaki yerlerde kurulmaktadır.

Yer seçimlerindeki bu değişimlere baktığımızda sığınmacı sayısı arttıkça geçici barınma merkezi kurulumunda maliyetlerin düşürülmesi için çeperlerin ya da banliyölerin tercih edildiği ve merkezlerin yurt benzeri yapılardan konteyner kente dönüşerek ölçeğinin büyüdüğü anlaşılmaktadır. Mevcut yapıların kullanılmasının maliyeti azalttığı ancak Türkiye ve Ortadoğu'da kurulan geçici barınma merkezleriyle benzer sorunları oluşturduğu gözlemlenmektedir. Özellikle endüstri tesisleri ya da askeri alanlar üzerinde kurulan büyük ölçekli geçici barınma merkezleri izolasyona sebep olurken; marjinal konut bölgelerinde kurulan yurt benzeri merkezler de bütünleşme önünde engel oluşturmaktadır. Ayrıca çeperler ya da banliyölerde kurulan, sayıları artan ve ölçekleri büyüyen konteyner kentlerin nasıl dönüştürüleceği konusu belirsizliğini korumaktadır. Bu durum konuyu temelde bir kapasite sorunu olarak karşımıza çıkarmaktadır. Sığınmacı sayısı ülkelerin taşıma kapasitesinin üzerine çıktıkça geçici barınma merkezlerinin sayısı artmakta, ölçeği büyümekte, kentsel bağlamdan kopmakta ve sonrasında atıl kapasite yaratmaktadır.

Bu sebeple geçici barınma merkezlerinin kent merkezinin dışında ancak kentsel alan içinde, mahallelerde belirli büyüklükte komşuluk birimleri olarak planlanmasının, sayıyı arttıracak olsa da atıl

kapasite oluşmasının önüne geçebileceği öngörülmektedir. Bu amaçla Türkiye’de kentsel alanda planlanacak sığınmacı yerleşimleri için uygulanması gereken yer seçimi kriterleri aşağıdaki gibidir:

- Geçici barınma merkezinin işlevine göre sınırda, kırsalda ya da kentlerde yer seçilmelidir,
- Kısa dönemin parçası olan kayıt-kabul merkezleri göçün geldiği sınır bölgelerinde kurulmalıdır. Bu sayede sığınmacılar, demografik özellikleri, eğitimleri ve mesleki özellikleri çerçevesinde değerlendirildikten sonra ya yerleştirileceği şehre gönderilmeli ya da sınır dışı edilmelidir.
- Orta ve uzun vadede kullanılacak merkezler kentsel alanın bir parçası olarak planlanmalı; kamusal hizmetlere ve iş imkanlarına erişim öncelikli olmalıdır. Bu öncelik çerçevesinde merkezlerin ilişkilendirileceği kentler her ölçekte seçilmeli, merkezlerin bir bölgede yoğunlaşması engellenmelidir,
- Ev sahibi kentin sosyo-ekonomik özellikleri ve ihtiyaçları belirlenmeli, bu özellik ve ihtiyaçların mekandaki yerleri tespit edilmelidir,
- Kent içinde sığınmacıların tek noktada yoğunlaşması engellenmeli ve her bölgenin taşıma kapasitesi ve sosyo-ekonomik özellikleri dikkate alınarak yerleştirme yapılmalıdır,
- Kaynakların etkin ve etkili kullanılması için öncelikle kentsel alandaki kullanılmayan otel, misafirhane, spor salonu gibi mevcut olanaklar kullanılmalı, bu sayede kentin çöküntü alanları canlandırılmalıdır,
- Kullanım sonrasında yeniden işlevlendirme yapabilmek amacıyla kentin özellik ve ihtiyaçları ile merkezler mümkünse ilişkilendirilmeli, bu sayede kamu kaynaklarının kamu yararı için kullanılması sağlanmalıdır,
- Kentin büyüme trendleri ve yönleri ile sınırlayıcıları belirlenmeli; merkezlerin de sınırlayıcı etkisi olabileceği düşünülerek yer seçimlerinde gelişme yönleri tercih edilmemelidir,
- Merkezler fonksiyonel olarak uyumlu olmadığı için merkezi iş alanı ve bu alan ile yoğun günlük ilişki içinde bulunan konut alanlarının dışında yer seçilerek bu alanların sebepsiz yoğunlaşmasının önüne geçilmelidir,
- Nüfusun büyüyeceği göz önünde bulundurularak merkezlere ilişkin kurulum ve gelişme kararları bu doğrultuda alınmalı, kent çeperleri geliştirilmeye uygun olduğundan merkezler için bu bölgelerde yer seçilmelidir,
- Çeper alanlar öncelikle sığınmacı nüfusun mesleki özellikleri doğrultusunda işgücüne katılabilme imkanlarına göre, ikincil olarak da hizmetlere erişim kolaylığına göre belirlenmelidir,

5.3. Türkiye için Model Önerisi

Avrupa uygulamalarından çıkarılacak önemli bir sonuç da bina ve alan stokunun bulunmasının planlama sürecini kolaylaştırıcı etki yarattığıdır. Bu sebeple çalışmanın bir diğer önerisi bina ve alan

stoku oluşturmaktır. Buradaki amaç altyapıların ve binaların göçten sonra yerel halk tarafından kullanılabilmesini sağlamak; olası yeni göç dalgaları esnasında ise kontrolsüz kentleşmeyi engellemektir. Bu amaçla öncelikle kırsal alanda büyük depo merkezler kurmak yerine, kentle bağlantılı kompakt mahalleler kurmak doğru bir yaklaşım olacaktır. Göç esnasında böyle çok sayıda mahalle kurmak mümkün olmayacağından, bu alanlar rutin planlama çalışmaları esnasında belirlenmelidir.

Bölgeler seçilirken kentin öncelikli gelişme bölgeleri yerine, gelişme hızının daha düşük olduğu çeperlerde seçilmesi alanlar üzerindeki rant baskısını azaltacağından, amacı için kullanılmak üzere korunması ve afetler sonrasında ya da düşük gelirli yurttaşlar için sosyal konut olarak kullanılması mümkün hale gelecektir.

Çeşitliliği sağlamak amacıyla öneri yer seçimi kriterlerine göre kentin uygun çeperlerinde imara açılacak yeni bölgelerde sığınmacılar için belirli bir alan ayrılmalıdır. Bu alanların miktarı kota sistemi tarafından barındırılabilmesi öngörülen nüfusa göre belirlenmelidir. Avrupa’da ve Türkiye’de maliyetleri düşürmek ve sosyal muhalefetin önüne geçmek amacıyla merkezlerin marjinal konumlarda kurulmasına sebep olan kamu taşınmazlarına duyulan bağımlılık (Seethaler-Wari, 2018; Sowa, 2020) merkezlerin bir arazi geliştirme projesi olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Bu alanların kamulaştırılması amacıyla mülkiyet hakkının imar hakkına dönüştürülüp transfer edilebileceği bir trampa sistemi kullanılabilir (Aynural,2020)

İmar hakkı transferi, çeşitli yöntemler kullanılarak devreden bölgeden alan bölgeye doğru imar haklarının aktarılmasıdır. Kamusal ya da kişisel çıkarların korunması adına yapılan uygulamayla ekolojik ya da kültürel alanlar korunabildiği gibi, imar planlı kararları sebebiyle mülkiyeti üzerindeki hakkını kullanamayan vatandaşların hakları da kullanılabilir hale getirilmektedir ya da bu öneri de olduğu gibi kamu yararı korunabilmektedir. Devlet tarafından imar hakkı sertifikası verilerek, gayrimenkulün menkul mala dönüştürülmesi uygulamanın temelini oluşturmaktadır. Bu önerideki imar hakkı sertifikası, malikin taşınmaz üzerindeki mülkiyet hakkını imar hakkına dönüştürerek taşınmazdan bağımsız alınıp satılabilir hale getiren sermaye piyasası aracıdır (Yanık ve Suri, 2020).

Yeni imara açılan ve trampa yoluyla imar transferi sistemiyle kamu mülkiyetine geçen bölgelerde yapılacak gayrimenkul geliştirmesi projelerine, arsa bedeli olarak nüve konutlar inşa etmesi şartıyla izin verilecektir. Bu sayede belirli bir konut stoku ve gelişme alanı yaratılacaktır. Göç esnasında konut stokunun yetersiz kaldığı durumlarda, bu bölgelerdeki göçe ayrılmış boş alanlarda hükümet ve STK desteğiyle nüve konut inşa edilecektir.

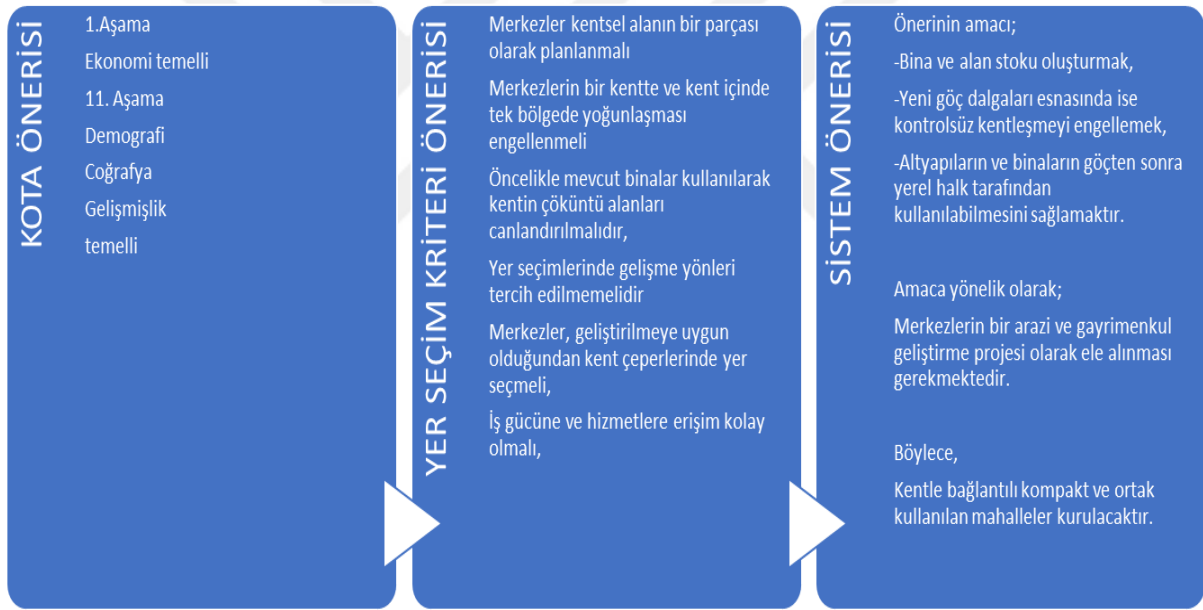
Göç sonrasında boşalan bu konutlar afet sonrasında, kentsel dönüşüm uygulamaları esnasında ya da öğrencilere ve dar gelirlilere belirli sürelerde kiralanabilir ya da satılabilecek, bu sayede alanda yaratılan rant kamuya dönecektir. Vatandaşlığa geçilmesi halinde ise sığınmacının sadece kendi konutunu almasına izin verilerek konut arzı sorunu engellenecektir.

Bu sistem kullanılarak sığınmacıların serbest şekilde kentleşmesinin önüne geçilecek ve hem sığınmacılar hem de yerel topluluk üyeleri için yaşanabilir, güvenli ve sağlıklı çevreler yaratılacaktır. Kurulan yerleşimler mevcut mekânsal sisteme uyumlu şekilde kurulmuş olduklarından, kent içinde

beklenmeyen ticaret aksları ya da ulaşım ilişkileri oluşmayacaktır. Sığınmacıların yerel topluluk üyeleriyle birlikte yaşaması sağlanacağından ve sığınmacı nüfusu yerel nüfusu içinde belirli bir oranda tutulacağından kamusal alanların ayrışması ya da yetersiz kalması gibi sorunların önüne geçilecektir. Ayrıca bu sayede kontrolsüz yoğunlaşmalar önlenecek, güvenlik algısı arttırılacak ve yerel topluluk üyelerinin bu sebeple kent içinde yer değiştirmesinin önüne geçilecektir. Nüfus projeksiyonları sığınmacıları da kapsadığından altyapı yetersizliklerinin önüne geçilecek, hizmet alanların dengeli şekilde dağıtılması sağlanacaktır. Böylece kompakt, erişilebilir, işlevsel alanlar yaratılarak koruma kullanma dengesi ve sürdürülebilirlik sağlanacaktır. Ancak sistemin uygulanabilir olması için imar, afet ve gayrimenkul piyasalarına ilişkin kanunların bu doğrultuda yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Önerilen sistemin amaç ve hedefi ile izlenen yöntemler açısından Avrupa'nın izlediği mekânsal strateji kademesi, mekânsal planlama kademesi ve yerleşim planlaması kademelerini izleyen bir bölge ve yerleşim planlaması yaklaşımı olduğu aşağıdaki tablodan izlenebilmektedir.

Tablo 5.1. Türkiye için planlama sistemi önerisi

5.4. Sonuç

Bu çalışmada ülkelerin göç yönetimlerinin kentler üzerinde yarattığı nüfus baskısını ve bu baskının sebep olduğu konut, altyapı ve hizmet sunumlarındaki yetersizliği önleyebilmek ya da en aza indirebilmek için planlamanın, özellikle de mekânsal planlamanın önemi tartışılmaktadır.

Bu tartışmalar yapılırken geçici barınma merkezinin göç yönetimi açısından ne demek olduğu, Avrupa, Türkiye ve Ortadoğu'da geçici barınma merkezlerinin hükümetler tarafından hangi amaçla kullanıldığı, bu amaçların merkezleri mekân olarak nasıl biçimlendirdiği ve bu biçimlenişin kentler ile merkezlerin arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediğine değinilmiştir.

Tartışmaların temeli olan hipotez Türkiye'nin son yüzyılda yaşamış olduğu en büyük ölçekli kitlesel dış göç olan Suriye göçünün kentlerde yarattığı sorunlar çerçevesinde belirlenmiştir. Avrupa ve Ortadoğu arasında hep var olan ancak Suriye göçüyle başlayan süreçte yoğunlukları her geçen gün artan göç koridorunda transit ülke konumundan hedef ülke haline dönüşen Türkiye'nin geçici barınma merkezi uygulamalarını koridordaki diğer ülkelerle karşılaştırmak; geçici barınma merkezlerinin bu ülkelerde sınır yönetiminde sığınmacı depolamada kullanılan bir alt yapı unsuru mu yoksa kentsel bir bileşen mi olarak tanımlandığını anlamak çalışmanın hipoteze olan yaklaşımıdır.

Bu yaklaşım sonucunda ulaşılan sonuç Avrupa'da geçici barınma merkezlerinin kentsel bir bileşen olarak ele alındığı, Ortadoğu'da ise kente yakın olanların kendi kendine kentsel bir bileşen haline geldiğidir. Ancak göç eden kitlenin yoğunluğunun artmasıyla birlikte konunun Avrupa için giderek sığınmacı depolamada kullanılan bir sınır yönetimi altyapısı haline geldiği görülmektedir. Öyle ki kendi sınırları ötesine de bu lojistik yaklaşımı taşımaktadır. Türkiye ve Ürdün'deki Suriye göçü esnasında inşa edilen geçici barınma merkezleri bu yaklaşımın sonucudur. Avrupa kentlerinde eski endüstriyel ve askeri alanlarda kurulan merkezler de lojistik yaklaşımın bir başka sonucudur. Göçü sınırlandırarak politika ve stratejilerin, geçici barınma merkezlerini bir kent bileşeni olarak planlamayı sağladığı, Suriye göçünde Avrupa barınma uygulamalarındaki değişimden anlaşılmaktadır.

Bu açıdan araştırma sorusu her ne kadar geçici barınma merkezlerinin mekânsal planlama problemi olarak nasıl ele alınması gerektiğiyle ilgili olsa da çalışma da öncelikle göçü sınırlandırarak rasyonel kota uygulamalarının gerekliliğine değinilerek, bölge ve kent planlama ilkelerinden yola çıkılmış ve Türkiye için bir kota sistemi bileşenleri önerisinde bulunulmuştur. Sonrasında ise geçici barınma merkezlerinin yaşanabilir ve sürdürülebilir kentsel alanlar şeklinde planlanabilmesi için incelenen örneklerden yola çıkılarak bir yer seçim ilkeleri seti önerisi geliştirilmiştir. Bu öneriler geliştirilirken Türkiye'nin dış göçler hakkında kalkınma planlarında değinmiş olduğu potansiyel iş gücü değerlendirmesi ve merkezlerin kamusal taşınmazlara olan bağımlılığı göz önünde bulundurularak, merkezlerin bir arazi ve gayrimenkul geliştirme projesi olarak ele alınmasının kentsel bir bileşen olarak planlamayı kolaylaştıracağı öngörülmüştür.

Bu çalışmayı yaparken geçici barınma merkezlerini kentsel dirençliliği arttırmak için bir kent parçası olarak planlama gerekliliğinden yola çıkıldığından göç ve göç yönetimi literatürü kapsamlı şekilde ele alınmamıştır. Ancak çalışmanın sonuna gelindiğinde geçici barınma uygulamalarının göç rejimine göre değiştiği görüldüğünden farklı politikalar doğrultusunda geliştirilen senaryolara göre geçici barınma merkezlerinin mekânsal planlama kriterlerinin değişeceği öngörülmektedir. Bu sebeple, göç yönetimi ve mekânsal planlama arasındaki ilişkinin mekânın politikası açısından daha detaylı incelenmesi gerekmektedir. Buna ek olarak Almanya'da kurulan konteyner kentlerin (tempohomes) 2019 yılında kapatılması öngörülmüş olsa da kapatılan bu merkezlerin daha sonra nasıl kullanılacağı henüz karara bağlanmamış bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Keza Türkiye'de kurulan ancak "tempohome" nazaran kentle ilişkisi daha düşük olan geçici barınma merkezleri kapatıldıktan sonra ya âtil hale gelmiş ya da OSB, askeri alan vb. olarak kullanılmaya devam edilmiştir. Ancak bu durum mera

ya da tarım alanı niteliğinde olan arazilerin kullanım türlerinin değiştirilmesine ya da bu merkezler için yapılan yatırımların âtil hale gelmesine sebep olmuştur. Bu sebeple kentle kurdukları ilişkiler bakımından farklı olan merkezlerin nasıl yeniden işlevlendirilebileceği başka bir çalışmayla detaylı olarak incelenmelidir. Avrupa uygulamaları incelendiğinde tempohome benzeri merkezlerin inşası ve kullanımı için geçici inşa ve kullanım yönetmelikleri geliştirildiğine değinilmektedir. Bu bağlamda bakıldığında Türkiye için yasal mevzuatın merkezler için nasıl geliştirilmesi gerektiği; geçici barınma merkezlerinin taşınmazlarının ve altyapılarının korunması için ne gibi yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu; göç ve afet sonrası geçici barınma merkezlerinin sürdürülebilirliği açısından konunun imar yasaları içinde nasıl yer alması gerektiği başka bir çalışmada ele alınması gereken bir diğer konu olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

ABB (Avrupa Birliği Başkanlığı). (2022). Avrupa Birliği'nin Tarihçesi. 7 Ağustos 2024 tarihinde <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=105> adresinden erişildi.

ABIA (Avrupa Birliği İltica Ajansı). (2022). Informatio on Temporary Protection in Spain. Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2015). Avrupa'da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri (Araştırma ve Politika Serisi 30). Ankara: Matsa Basımevi.

AFAD (Afet ve Acil Durum Başkanlığı). (2012). Konteyner ve Çadır Kentlere ait Standartlar. Ankara.

AFAD (Afet ve Acil Durum Başkanlığı). (2013). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar 2013 Saha Araştırması Sonuçları. Ankara.

AFAD (Afet ve Acil Durum Başkanlığı). (2013). Geçici Barınma Merkezlerine İlişkin Teknik Rapor. Ankara.

AFAD (Afet ve Acil Durum Başkanlığı). (2016). Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında. Ankara.

AFAD (Afet ve Acil Durum Başkanlığı). (2016). Geçici Barınma Merkezlerine İlişkin Bilgi Notu. Ankara.

AFAD (Afet ve Acil Durum Başkanlığı). (2016). Geçici Barınma Merkezlerinin Yerleşim Planlarına İlişkin Bilgi Notu. Ankara.

AFAD (Afet ve Acil Durum Başkanlığı). (2022). Kapatılacak Geçici Barınma Merkezlerine İlişkin Bilgi Notu. Ankara.

AK (Avrupa Komisyonu). (2021). Shelter and Settlements. 13 Ekim 2024 tarihinde https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/humanitarian-aid/shelter-and-settlements_en adresinden erişildi.

AK (Avrupa Komisyonu). (2024). Poland: Private Accommodation Needs and Challenges of those Displaced from Ukraine. 2 Ekim 2024 tarihinde <https://migrant-integration.ec.europa.eu/library->

[document/poland-private-accommodation-needs-and-challenges-those-displaced-ukraine_en](#)

adresinden erişildi.

Akdede, N., Ay, B. Ö. ve Gürsel Dino, İ. (2021). “Future Use Framework for Post-Disaster and Post-Conflict Temporary Accommodation Settlements and Units in Türkiye” Proc., European Network for Housing Research Conference, Nicosia.

Alshoubaki, H. (2017). “The Temporary City: The Transformation of Refugee Camps from fields of Tents to Permanent Cities” Housing Policies and Urban Economics, Vol.7, pp. 5- 155

Altay Kaya, D. (2021). “Zorunlu Göç ve Dayanıklılık Planlaması: Türkiye’nin Suriye Zorunlu Göçü Deneyimi.” ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, Vol. 2021/2, No. 38:2, pp. 155-144.

Aynural, M.S. (2020). İmar Hakkı Transferinin Hukuki Rejimi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Barışık, S. (2020). Göç Kavramı, Tanımı ve Türleri. 6 Ağustos 2024 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/347388175> adresinden erişildi.

Baytal, Y. (2017). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Muhacir ve Mültecilerin İskân ve İaşe Sorunları (1923-1930). Köse, O. (Editör). Geçmişten Günümüze Göç, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun, pp. 1393-1406.

Bilak, A., Cardona-Fox, G., Ginetti, J., Rushing, E.J., Scherer, I., Swain, M., Walicki, N. ve Yonetani, M. (2016). Internal Displacement is a Growing Global Crisis. Internal Displaced Monitoring Center.

BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği). (1991). Human Rights Watch, Whatever Happened to the Iraqi Kurds?. 7 Ağustos 2024 tarihinde <https://www.refworld.org/reference/countryrep/hrw/1991/en/57525> adresinden erişildi.

BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği). (2019). The Master Plan Approach to Settlement Planning-Guiding Principles. Division of Programme Support and Management Shelter and Settlement Section. 6 Ağustos 2024 tarihinde https://emergency.unhcr.org/sites/default/files/UNHCR%20Master-PlanApproach%20to%20Settlement%20Planning_2019.pdf adresinden erişildi.

BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği). (2024). Emergency Handbook. 6 Ağustos 2024 tarihinde <https://emergency.BMMYK.org/> adresinden erişildi.

Boykoy, S., (2017). Bulgaristan'dan 1989 Zorunlu Göçünün Bursa Basınındaki Yansımaları. (O. Köse, Editör). Geçmişten Günümüze Göç, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun, pp. 377-404.

Carlin, J., L., (1982). "Significant Refugee Crises Since World War II and the Response of the International Community." Michigan Journal Of International Law, Vol. 3, No. 1, pp. 3-25.

Coniglio, N. D., Peragine, V. ve Vurchio, D. (2022). The Geography of Displacement, Refugees' Camps and Social Conflicts. Policy Research Working Paper. World Bank Group. Italy.

Çakran, Ş. ve Eren, V. (2017). "Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması." Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Vol. 14, No. 39, pp. 1-30.

Çetinkaya, Z. ve Ciravoğlu, A. (2016). "Sürdürülebilir Yerleşim Modellerinin Karşılaştırılması: Eko-Kent ve Yavaş Kent." İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, Vol. 7, No. 18, pp. 246-267.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB). (2022). E-Plan Otomasyon Sistemi. 17 Ekim 2024 tarihinde <https://e-plan.gov.tr/e-plan/html/imarDurumu.html> adresinden erişildi.

Dalal, A., Darweesh, A., Misselwitz, P., ve Steigemann, A. (2018). "Planning the Ideal Refugee Camp? A Critical Interrogation of Recent Planning Innovations in Jordan and Germany." Urban Planning, Vol. 3, No. 4, pp. 64-78.

Dalal, A. (2020). "The Refugee Camp as Urban Housing." Housing Studies, Vol. 37, No. 2, pp. 189-211.

DGÖ (Dünya Göç Örgütü). (2011). International Migration Law No. 31- Glossary on Migration. 7 Ağustos 2024 tarihinde https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf adresinden erişildi.

DMK (Danimarka Mülteci Konseyi). (2024). Jordan: As Azraq Camp Marks 10 Years, Long-term Solutions Remain Elusive for Syrian Refugees. 6 Ağustos 2024 tarihinde <https://pro.drc.ngo/resources/news/as-azraq-camp-marks-10-years-long-term-solutions-remain-elusive-for-syrian-refugees/> adresinden erişildi.

Emek İnan, C., (2016). “Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme.” Göç Araştırmaları Dergisi, Vol. 2, No. 3, pp. 10-33.

Erdoğan, D., İ., (2017). Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye Göçünün İzmir Basınına Yansıması. (O, Köse, Editör). Geçmişten Günümüze Göç. Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun, pp. 343-360.

Fachinger, T., Hoffmeyer, P., ve Stiller, M. (2024). Germany Country Report: Types of European Council for Refugees and Exiles, Asylum Information Database. 10 Ekim 2024 tarihinde <https://asylumineurope.org/reports/country/germany/reception-conditions/housing/types-accommodation/> adresinden erişildi.

Fawaz, M. (2016). “Unsettling the ‘Refugee Crisis’: Notes from Beirut.” International Journal of Urban and Regional Research. 7 Ağustos 2024 tarihinde <https://www.ijurr.org/spotlight-on/the-urban-refugee-crisis-reflections-on-cities-citizenship-and-the-displaced/from-camps-to-urban-refugees-reflections-on-research-agendas/> adresinden erişildi.

FGMD (Federal Göç ve Mülteciler Dairesi). (2024). Asylum and Refugee Protection. 12 Eylül 2024 tarihinde <https://www.bamf.de/EN/Themen/AsylFluechtlingsschutz/asylfluechtlingsschutz-node.html> adresinden erişildi.

Fernández, J., Moraga, H. ve Rapoport, H. (2015). “Tradable Refugee-admission Quotas and EU Asylum Policy.” CESifo Economic Studies, Vol. 61, No. 3-4, pp. 638-672.

George, JW., Guthrie P. ve Orr JJ. (2023). “Redefining Shelter: Humanitarian Sheltering.” Disasters. Vol. 47, No. 2, pp.482-498.

GİB (Göç İdaresi Başkanlığı). <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden 06 Ağustos 2024 tarihinde erişildi.

Hilpold, P. (2017). “Quotas as an Instrument of Burden-Sharing in International Refugee Law: The Many Facets of an Instrument Still in the Making.” Oxford University Press and New York University School of Law. Vol. 15, No. 4, pp. 1188–1205.

Huss, D. (2019). Türkiye’de Göç Politikalarının Geliştirilmesinin Desteklenmesi (MIND) Göç Politika Döngüsü ve Göç Krizi Yönetimi. Viyana: ICMPD

İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö.F. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere MiReKoc Araştırma Raporları (1/2014 TÜBİTAK 1001_106K291) İSTANBUL: MiReKoc Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.

İnan, Z. ve Korgavuş, B. (2017). "Mülteci Kampları ve Yerleşim Alanlarında Sürdürülebilir Tasarım." *Contemporary Research in Economics and Social Sciences*, Vol.1, No. 2, pp.103-122.

İMK (İspanyol Mülteci Komiserliği). (2020). *Resettlement and International Protection in Jordan*. Spain, Madrid.

İpek İlçin, H. ve Ayışığı, M. (2023). "Balkan Savaşları Sırasında Muhacirlerin İstanbul'da Geçici İskânları ve Karşılaşılan Sorunlar." *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol. 33, pp. 475-487.

Karabulut, R. ve Açak, M. (2018). "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Ekonomik Maliyeti (2011-2017)." *Birey ve Toplum Dergisi*, Vol. 8, No. 15, pp. 131-144.

Karataş, K. ve Ayyıldız, A. A. (2021). "Bugünün Türkiye'sinde Göç Gerçeği: Küresel Hareketliliğin Neresindeyiz?" *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol. 13, No. 2, pp. 473-500.

Katz, I. (2017). "Between Bare Life and Everyday Life: Spatializing Europe's Migrant Camps". *Architecture_media_politics_society*. Vol. 12, No. 2.

Katz, I., Parsloe T., Poll Z. ve Scafe-Smith A. (2018). *The Bubble, the Airport, the Jungle: Europe's Urban Migrant Camps*. Katz, I., Minca, C. ve Martin, D. Editors.), *Camps Revisited*. London: Rowman & Littlefield (2018), pp. 61-82.

Kreichauf, R. (2018). "From Forced Migration To Forced Arrival: The Campization of Refugee Accommodation in European Cities." *Kreichauf Comparative Migration Studies*, Vol. 6, No. 7.

Kulyk, M., Lłpowski, M. ve Boiko, M. (2024). "Accommodation Facilities For Migrants: Polish Experience." *Scientia Fructuosa*, Vol. 153, No. 1, pp. 143-156.

Lalenis, K. ve Tsavdaroglou, C. (2020). "Housing Commons vs. State Spatial Policies of Refugee Camps in Athens and Thessaloniki". *Urban Planning*, Vol. 5, No. 3, pp. 163–176.

Levent, T. (2019). "A New Challenge for Urban Planning in Türkiye: Socio-Spatial Impacts of Forced Migration." *European Spatial Research and Policy*, Vol. 26, No. 2, pp. 15-134.

Madoré, M. (2016). “The Peaceful Settlement of Syrian Refugees in the Eastern suburbs of Beirut: Understanding the causes of social stability.” Civil Society Knowledge Centre.

McAuliffe, M. ve L.A. Oucho (Eds.). (2024). World Migration Report 2024. International Organization for Migration (IOM), Geneva.

MİEO (Mülteci İşleri Eyalet Ofisi). 13.10.2024 tarihinde <https://www.berlin.de/laf/wohnen/gebaeudetypen/temporaere-bauten/> adresinden erişildi.

Oliver, C., Geuijen K. ve Dekker, R. (2020). “Social Contact and Encounter in Asylum Seeker Reception: The Utrecht Refugee Launchpad.” Comparative Migration Studies, Vol. 8, No. 27.

Özerim, G. (2014). “Avrupa’da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem Mi?”. Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, Vol. 5, No. 1, pp. 11-48.

Özkan, R. (2019). “Göç Olgusu ve Toplumsal Yapıya Etkisi.” Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, No. 2019/2, pp. 127-145.

Pirinççi, F. (2018). “Suriye’ye Komşu Ülkelerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikaları.” Tesam Akademi Dergisi, Vol.5, No. 2, pp. 39-60.

Regulation (Eu) No 604/2013 of The European Parliament and of The Council of 26 June 2013. 15 Temmuz 2024 tarihinde <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02013R0604-20130629> adresinden erişildi.

Roy, D., Klobucista, C. ve McBride, J. (2024). How Does the U.S. Refugee System Work Council on Foreign Relation. 15 Eylül 2024 tarihinde <https://www.cfr.org/backgroundunder/how-does-us-refugee-system-work-trump-biden-afghanistan> adresinden erişildi.

Sanyal, R. (2016). “Unsettling the ‘Refugee Crisis’: Notes from Beirut.” International Journal of Urban and Regional Research. 7 Ağustos 2024 tarihinde <https://www.ijurr.org/spotlight-on/the-urban-refugee-crisis-reflections-on-cities-citizenship-and-the-displaced/from-camps-to-urban-refugees-reflections-on-research-agendas/> adresinden erişildi.

SCMGK (Sırbistan Cumhuriyeti Mülteciler ve Göç Komiserliği). (2024). Asylum and Reception Centers. 12 Ekim 2024 tarihinde <https://kirs.gov.rs/eng/asylum/asylum-and-reception-centers> adresinden erişildi.

Seethaler-Wari, S. (2018). “Urban Planning for the Integration of Refugees: The Importance of Local Factors” Urban Planning, Vol. 3, No. 4, pp. 141–155.

Sowa, C. (2022). The Camp, Housing, and the City: On Migrant Camp Accommodation in Berlin, PhD thesis, SOAS University of London, London, England.

Steele, W., Handmer, J. ve McShane, I. (2023). Shelter. 12 Ekim 2024 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/373071320_Shelter#full-text adresinden erişildi.

Trovato, M. G., Al-Akl, N., Ali, D. ve Abou Fakher, S. (2020). Syrian Refugees in Lebanon: Protection amidst Crises. AUB interim report. Landscape Design and Ecosystem Management Department, Faculty of Agricultural and Food Sciences, American University of Beirut.

Trovato, M. G. (2022). “Borderscape: Forced Syrian Migration and New Spatial Practices in Lebanon.” International Journal of Islamic Architecture, Vol. 11, No. 1, pp. 91-120.

UKKDF (Uluslararası Kızıllaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu). (2019). Proposed European Emergency Sheltering Standards Collective-Centres Sheltering Guidelines for European Union Migrants And Asylum Seekers. Geneva, Switzerland.

Uslu Ak, B. (2021). “Göç Kavramı ve Kuramları.” Journal of Social and Humanities Sciences Research, Vol. 8, No. 72, pp. 1749-1758.

Uzun, E. (2016). “Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BMMYK’nın Yapısı, Görevleri ve Uluslararası Mülteci Hukukunun Gelişimindeki Yeri.” Göç Araştırmaları Dergisi, No.4, pp. 60-85.

Yanık, T. ve Suri, L. (2020). “İmar Hakkı Transferi”. İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi, Vol. 2, No. 2, pp. 35-42.

Zibar, L. (2022). Planning for Forced Displacement in Chronic Conflict Zones Between Temporary Camps and Permanent Settlements? The Case Of Kurdistan Region Of Iraq (Research Project On Land Governance in the Arab Region). United Nations Human Settlements Programme. 6 Ağustos 2024

tarikhinde https://arablandinitiative.gltm.net/sites/default/files/2023-03/planning-for-forced-displacement-in-chronic-conflict-zones-kurdistan-iraq_30nov2022.pdf adresinden erişildi.

